בעזה"י

שירת התורה

פרשת חיי שרה

תשפ"ז

שנה ז' גליון 319

תוכן העניינים

תוכן העניינים

פרשת חיי שרה ..... ד

שם הפרשה ע״ש חייה של שרה ..... ד
ניצול הימים בשלימות מחברם לשורש למעלה... ד
ע״י דביקות בה׳ גם ימים מועטים נחשבים נצחיים ..... ה
עיקר עסק אברהם היה להשאיר הארת האבות לעולם ..... ה
רבקה בהיותה גילגול שרה המשיכה את חייה... ה
היופי הפנימי של שרה אמנו ..... ו
נער זה ביטוי להתחדשות בעבודת ה׳ ..... ו
נער מכבד את הזקן ומבקש להתחנך ..... ו
שמואל הנביא הי׳ נער ..... ז
חנוך הי׳ נער ..... ז
היופי האמיתי של נער הוא זה שמתחנך ..... ז
מטבע של אברהם ושרה הוא ענין הפרישקייט .. ח
ההולך עם אברהם נעשה נער ..... ח
הבדל בין יעקב לעשיו ..... ח
כוונת רבי עקיבא כשעורר את תלמידיו ..... ח
מה שלא הי׳ שום חטא בחיי שרה ..... ט
היפלא מה׳ דבר לפני ביאת המשיח ..... י
קרית ארבע מסוגל לצמיחה ברוחניות ..... יב
משמעות כ״ף זעירא דולבכתה ..... יג
רמז מיתת בתו של אברהם אבינו ..... יג
שרה אמנו התנהגה לאברהם כאילו היתה בתו. יד
השייכות בין אסתר לשרה ..... יד
אברהם לא זכה למדרגת שרה ..... טו
אברהם הרגיש שלא מגיע לו כלום ..... טו
עפרון לעומת אברהם ..... טז
רמז דקידושין בקיחת קבר בשדה עפרון ..... טז
השייכות בין איש לאשתו לאחר מיתה ..... יז
האם יש ענין לקבור איש ואשתו ביחד ..... יט
אם יצחק בחינת בכל צריך לחפש שידוך ..... כא
פרשה זו הוא פרשת השידוכים ..... כא
בתו של אברהם אבינו ..... כב
הפחד מחזרת יצחק לעיר מולדתו ..... כג
רק יעקב יכול לחזור לשם ..... כד
השליחות המיוחדת של אליעזר והשפעתו לדורות ..... כד
עבד אינו נעשה שליח ..... כד
לא נזכר יצחק בכל השליחות רק בסוף ..... כה
עבודה קשה להוציא נשמת רבקה מן הקליפות כה
עבודתו המיוחדת של אליעזר ..... כו
אליעזר ידא אריכתא דאברהם ..... כו
לבן ובתואל מאמינים בהשג״פ ..... כו
יד עבד כיד רבו לענין אליעזר ..... כז
שכרו של אליעזר ..... כח
פרשת חיי שרה היא פרשת הגמלים ..... כח
מהותו של גמל ..... כט
מהותו של גמל תערובות טוב ברע ..... כט
החשבונות הנפלאות של רבקה ..... לא
האם ניצלו את רבקה סתם ..... לא
לתת הרגשה טובה למקבל החסד ..... לב
חסד לבן לעומת רבקה ..... לב
האם נכון לרוץ ..... לג
הריצה הוא שגעון ..... לג
ריצה הנאמר בתורה ..... לג
כוונת השינויים בדברי אליעזר ..... לד
השמטת מדת החסד ..... לד
הבדל בין נערה ועלמה ..... לד
השאלה והתשובה על הלינה ..... לד
סדר דברי רבקה בענין השקאת הגמלים ..... לה
אם העיקר היא מִלְכָּה או נחור ..... לה
ע״י מִלְכָּה מיוחסת להרן ..... לה
השתחוואה דאליעזר ..... לו
המקור להודות על בשורה טובה ..... לו
ההודאה והתקנה של רבינו התוס׳ יו״ט ..... לז
אליעזר הוא שתיקן להודות על בשורה טובה.. לט
גדלות דבורה מנקת רבקה ..... לט
דבורה היתה מחנכת גדולה ..... מ
חזרת לבן ואמה מהסכמתם ..... מ
מה שהלך יצחק להחזיר את הגר ..... מא
תפלת מנחה נקרא ע״ש אברהם ..... מא
הרמת יצחק את עיניו הקדושות ..... מב
רמז ותתכס כמו ותקבר ותשבר ..... מב
שילוח אברהם לבני הפילגשים לדורות ..... מג
תשובת ישמעאל ..... מג
האם יש לרחק ולגרש ילד שמשפיע לרעה ..... מג
ההבדל בין ישמעאל לעשו בענין זה ..... מד
מה שלקח אברהם את ישמעאל ללוותו לעקידה ..... מו

תוכן העניינים

טעם פירוט חיי ישמעאל ותולדותיו.....מו
צמיחת בן דוד בנפילת ישמעאל .....מו
ישמעאל יתבטל כשמסתלק ממנו כח אברהם ..מו
שמע ודום ושא לקבל צרת ישמעאל .....מז

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 03-6171111- 7-916717

בענגלאנד: 02 08-1917000- 7-916717

או בקו משובב נתיבות- 0733718341-7

פרשת חיי שרה

שם הפרשה ע"ש חייה של שרה

פרשה זו נקראת בפי כלל ישראל **פרשת חיי שרה** ע"ש החיים של שרה אמנו. והדבר צ"ב, דעיקרו של הפרשה לא אירי מחיי שרה כלל, דאדרבה העיקר הוא פטירתה של שרה וקבורתה, ועוד דעיקר המשך הפרשה הוא בענין חיפוש זיווג ליצחק, שלא קשור כלל לחייה של שרה, והו"ל להיות פרשה נפרדת, ופטירת שרה היה לו להיות בסוף פרשת וירא, כיון שהי' בתוצאה דעקידת יצחק כדפירש"י, וא"כ למה זה עיקרו של הפרשה.[1]

עוד צ"ב למה טרח אברהם כ"כ בעסק קבורת שרה ושילם כ"כ הרבה כסף, ועשה כל מיני טצדקי שלא יהי' שום עירעור רחוק על הקנייה כמבואר באור החיים הקדוש ועוד מפרשים, בשעה שהוא בעצמו לא השקיע בשום בית רק הי' נוסע ממקום למקום והי' יושב אהל, גם לא דאג לבנות בית שישבו שם יצחק ויעקב אחריו. עוד צ"ע מה שלא הסכים כלל לקחתו במתנה, אף שבלא"ה הובטח לו א"י, וא"כ בסופו של דבר יהיה כל א"י שלו, ואי משום זמן הגלות הרי בלא"ה לא יתחשבו הגוים במה שקנאו, וא"כ למה השקיע כ"כ לקנותו דוקא.

גם הרי ידענו דכל מש"כ בתורה בענין האבות אינו דבר פרטי רק שזה מה שעשו בתור **אבות**, ואיזה דבר משמעותי יש כאן שהתורה הוצרך להאריך כ"כ בכל צורת הקנייה, ומה עוד שזה גם מדברים האחרונים שיש לנו מאברהם אבינו לפני הסתלקותו, דאחר זה יש רק שליחות אליעזר ובני קטורה, א"כ איזה דבר גדול השאיר לנו אברהם בזה. וכבר עמדו בזה המפרשים, וגם במדרש [נ"ח י"ב] הפליגו חז"ל "**כמה דיות משתפכות כמה קולמסין משתברין כדי לכתוב בני חת" וכו'.**

והנה **הרמב"ן** כתב דלכן האריך בזה "להודיע חסדי המקום שנתקיים הברכה דואגדלה שמך, שכולם כיבדו אותו וגם להודיענו מקום קבורת האבות, **באשר אנחנו חייבים לכבד מקום קבורת אבותינו הקדושים,** ורבותינו אמרו שגם זה מן הנסיונות של אברהם שביקש מקום קבורה ולא מצא". ועדיין צ"ב, דלפי הפשט דרצה להראות שנתקיים ברכת ואגדלה שמך, א"כ התעסקות הקבורה הוא רק במקרה, דעיקר הוא מה שכיבדו אותו ולא עצם זה שנקברה שרה, ולפי הפשט דבא להודיענו מקום הקבורה, עדיין צ"ב דא"צ להאריך איך שקנאו ואיך שהשקיע בו, הא סגי במה שנדע מקום קבורתם?

ניצול הימים בשלימות מחברם לשורש למעלה

והנראה בעז"ה, בהקדם דברי המדרש "**יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהי' כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים" וכו' "ונחלתם לעולם תהי' שנאמר שני חיי שרה מה צורך לומר שני חיי שרה באחרונה, לומר לך שחביב חייהם של צדיקים לפני המקום בעוה"ז ובעוה"ב."** וכתב **השפת אמת** [תרל"ח] דאיתא, היום קצר והמלאכה מרובה, פי' שבכל עת ועת קצרה הזמן באמת מעבודה המוטל על הבריות, כי באמת הזמן הוא בכלל הטבע אשר הוא בצמצום ובקצבה, ועבודת הבורא הוא למעלה מכל זמן וקצבה. **ומה העצה לזה,** אך מי שמתקן בכל עת כפי היכולת בידו, אז מתדבקים הימים בשורש העליון, וכשנמשך להם משורש שלמעלה מן הטבע ממילא אין מחסור, והתדבקות בשורש א"א רק כשהם תמימים, כי כל עוד שלא מילא האדם הזמן כפי היכולת בטבע, הימים חסרים לבוא אל השורש, וכו' לכך נאמר שני חיי שרה שני פעמים לומר שהשנים נתדבקו בשורש הימים למעלה, כדאיתא **בזוה"ק פ' נח** דלכל אדם יש שורש למעלה וזהו נח נח, וכמו כן הימים כפי מה שיש לאדם בעוה"ז, יש לו כנגדם בשורש הארות מיוחדים לכל ימיו, והאדם במעשיו צריך לעורר כח השורש וכו' וזה"פ וה' ברך את אברהם בכל פירוש שנתן לו כח להמשיך הקדושה והברכה בכל עת ובכל מקום שהי', וזה עצמו ואברהם זקן שהוא התדבקות בעולם העליון כידוע, ושם אין מחסור לכן נקרא כל.

ובשנת תרל"ד כתב ביתר ביאור, דכל הענין שהקב"ה מחדש הבריאה כל יום הוא, כיון שהימים הם כלים להחיל ההארה החדשה של יום זה, שאם לא הי' הבריאה מתחדש הי' הבריאה מתרחק משורש החיות והי' מתיישן והולך, לכן יש ביכולת להתחדש ולקבל הארה חדשה כל יום, וצדיקים שמנצלים הימים בשלימות, הם מקבלים הארות החדשות, ומתקשרים לשורש הבריאה, וממילא הימים נשארים אצלם לעולם, ולזה הצדיקים באים בימים, ויש להם בזה נחלה לעולם, וז"ש ונחלתם לעולם יהי', וזה"פ ויהיו חיי שרה כמ"ש חכמים בכ"מ ויהי בהוייתן יהו וכו' עכ"ד.

היוצא לנו מכל זה, דכל יום הוא באמת כלי להחיל הארה חדשה משורש הימים למעלה, והצדיקים ע"י שהם מנצלים כל יום ויום ומתחדשים כל יום ומתקשרים לשורש, אז מתעלים ימיהם לגמרי ויש להם כח נצחי ונשארים לעולם. וזה"פ למען ירבו ימיכם וגו' **כימי השמים על הארץ** דקאי על ימים דלמטה המקושרים למעלה.

---

[1] שו"ר שכן העיר בספר **אזנים לתורה** והשווה אותה הערה לפרשת **ויחי** שנקרא ע"ש החיים של יעקב בשעה שעיקרו סובב על פטירתו, ותי' ללמדך דעיקר החיים הוא חיים רוחניים ע"ש וכבר הרחבנו בזה בפ' ויחי.

ע"י דביקות בה' גם ימים מועטים נחשבים נצחיים

ויש לפרש בזה בעז"ה המשך הפסוקים בתהלים, שבקפיטל צ' מתאונן משה רבינו על קיצור שנות האדם **"זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כָּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה"** [שם פסוקים ה - יג].

והנה לכאורה לא השאיר לנו שום עצה איך לצאת מזה, אולם מיד אח"כ בקאפיטל צ"א כתוב **"יושב בסתר עליון"** וגו' היינו מי שחוסה בצלו של הקב"ה ודבוק בו, ממילא "אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי", היינו הקב"ה מזכה אותו שגם בשנותיו הקצרים יוכל למלא בכזה שלימות שיהי' נחשב כאריכות ימים ושנים, **וכמו שראינו בהרבה גדולי ישראל שחייהם היו קצרים מאוד, כמו רבותינו האריז"ל והרמ"א והש"ך ועוד רבים, ומ"מ הם חיים וקיימים עד היום מתוך שהיו ימיהם מלאים ומנוצלים עד הסוף**, ממילא היו מחוברים לשורש, ולכן לא הי' גבול לימותיהם, והארות של ימיהם מתפשטים בלי גבול. וכן אצל כל גדולי ישראל שע"פ דרך הטבע לא הי' שייך שיספיקו כ"כ הרבה בשנות חייהם, אבל ע"י שימיהם היו מנוצלים התחברו ימיהם לימים העליונים, וממילא קיבלו סייעתא דשמיא למעלה מדרך הטבע.[2]

עיקר עסק אברהם היה להשאיר הארת האבות לעולם

מעתה נחזור בעז"ה לפרשה שלנו, הנה אחרי שלמדנו כמה פרשיות אודות חייו של אברהם ושרה, מעתה יש לאברהם לדאוג להשאיר כוחם לדורות, ובפרשה זו אנו לומדים על החיים הנצחיים של האבות, **דעיקר חייהם הוא מה שהשאירו לדורות,** ולכן אחרי פטירת שרה מתעסק אברהם בבכי והספד וקבורה, שכל ענינים ותכליתם הוא הזכרון על מעשי' הטובים שעי"ז אפשר להמשיך את חייה לדורות, **וגם ענין הקבורה ביסודה הוא היכי תמצי להמשיך חיות הגוף ע"י תחיית המתים** כמבואר במהר"ל, ומערת המכפילה הוא טבור הארץ לעניין תחיית המתים, כמבואר **בחסד לאברהם,**[3] והרי כבר כתב **המלבי"ם** כאן דלכן האריכה התורה כאן בזה ועשה מזה אברהם פירסום גדול כיון שאברהם רצה ללמד בזה סוד השארת הנפש, וא"כ י"ל עוד, דהתעסקות אברהם אבינו בזה הי' בעיקר להמשיך הקיום של האבות לדורות, **דקברי אבות הוא המקום שבו גנוזים אבותינו, וזה סימן להארה שלהם שיהי' קיים אתנו לדורות,** ולכן יש לנו לכבד מקום זה כדכתב הרמב"ן, ונכלל בזה שעלינו להתקשר להם ולהמשיך דרכם, ולכן טרח כ"כ אברהם בכל עסק הקבורה.

ויש להוסיף לשון אבן עזרא ד"**נזכרה זאת הפרשה להודיע וכו' ועוד לקיים דבר ה' לאברהם להיות לו נחלה**" וביאר **ר' ירוחם בדעת תורה,** דקבורת האבות בא"י הוא **בסוד נחלה** דלקחה אברהם בתורת ירושה ונחלה, ונתקיים בזה כי לך אתננה ולזרעך עד עולם [לעיל יג, טו]. [ונתינת הכסף במחיר השדה לא גרעה כלום בענין הירושה והנחלה שנתקיים כאן, כי אף אם היה אומר הקב"ה לישראל הנה הארץ שלכם אלא שעליכם לשלם דמים מלאים, אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים, גם באופן זה נתינה תקרא, והדמים דבר צדדי הוא, דכיון דהכנעני בארץ יש לשלם להם, אבל נחלתנו היא, והיא שלנו] ולכן עשו האבות עסק גדול בענין הקבורה, ולהנ"ל יש לבאר דנחלה הוא ענין של נצחיות, ונחלה בא"י הוא הקיום של נצחיות, ובזה מתבטא המשך הפסוק "יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה" דמכח תמימות ימי שרה ממילא מתקיים ההמשך של ענין הנחלה.

רבקה בהיותה גילגול שרה המשיכה את חייה

והנה עיקר מציאת זיווג ליצחק היה כדי להמשיך מורשת האבות, וזה הי' מתפקידו של אברהם להעמיד המשך לכל המורשת שלו [4], וגם בפרט, לחייה של שרה. דהנה כתוב בסוף הפרשה "**ויביאה יצחק האהלה שרה אמו**" ופירש"י **ונעשית דוגמת שרה אמו כלומר והרי היא שרה אמו** עי"ש **ובמגלה עמוקות פרשת לך לך ובש"ך עה"ת** [לקמן כד י] בביאור ענין הגמלים כתבו, דלכן לא כתוב לאהל שרה אמו רק האהלה ותיכף שרה אמו, כי רבקה נשמתה של שרה [-שהיתה גילגול חוה-] ולכן כשמתה שרה נתבשר אברהם הנה ילדה מילכה גם היא כמ"ש וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה וכו', וכשהנחש פתה חוה, רכב על גמל,[5] וכשבא השטן לבשר לשרה על ענין

---

[2] **ובאזנים לתורה** הרחיב ג"כ דעיקר גדר חיים אמיתיים הוא עד כמה שהם מנוצלים לעבודת ה' והביא ד' **משנ"ב תקפ"א סק"ג** דביה"ר לפני אמירת תהילים יש לדלג תיבות "בהם שבעים שנה" כי איך יתפלל רק לשבעים שנה וכן איך יתפלל מי שכבר הגיע לגבורות, אולם הביא **שבפנים יפות** פי' דשבעים שנה קאי על שנים מנוצלים לעבודת ה' ואם ימנה ימים ושנים כאלה יתכן שבקושי הוא בר מצוה ולכן אנו מבקשים שנגיע לשבעים שנות תורה. וזה"פ ימי שנותינו בהם שבעים שנה היינו של תורה אבל רהבם עמל ואון ולא נחשב חיים.

[3] ומבואר שם דענין זה, דקבורה היא היכי תמצי להולד מחדש בתחיית המתים, נתחדש כאן אצל אברהם, וזה מה שהשריש כאן.

[4] וזה"פ וה' ברך את אברהם **בכל** ופירש"י דהוא גי' בן ולכן יש לו להשיאו אשה והק' **בגו"א** דהול"ל בן בפירוש ותי' דבשביל אברהם, בנו יצחק הי' הכל, ולא הי' לו שום דבר אחר בחיים. וביאר **דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל** דהיסוד הוא, דכיון דזה היה עיקר משאת חייו והוא אמור להיות ההמשך שלו, לכן יש לו לדאוג להשיאו אשה בר מצוה ולכן אנו מבקשים שיש לו בן צריך להשיאו אשה. **- בצל הקודש עמ' קנ"ה.**

[5] ראה מש"כ בהמשך הפרשה בענין גמלים.

עקידה רכב על גמל ומרוב פחד שבא לפתותה עוה״פ מתה, וכשנתבשר ברבקה שנולדה ובא וראה שמתה שרה ידע שנכנסה לרבקה, וכמו שיצאה ע״י עבד רוכב על גמל כך צריך להחזירה ע״י עבד רוכב על גמל וכו׳ עד כדי כך שהק׳ איך יצחק נושא אמו וביאר שם באריכות ענין עריות עפ״י סוד עי״ש, הרי דרבקה המשיכה בפועל חיי׳ של שרה, נמצא דההתעסקות במציאת זיווג ליצחק, הוא המשך ישיר לקבורת שרה שהוא להמשיך את החיים שלה. ולכן הותחל פרשה זו ב״וה׳ ברך את אברהם בכל״ כדכתב שפ״א דיהי׳ לו כח להתפשט בכל מצב ובכל זמן, ולכן דאג להמשיך כוחו ע״י מציאת זיווג ליצחק.

לפ״ז א״ש דנקראת הפרשה חיי שרה דעיקר הנושא של הפרשה הוא המשכת החיים של שרה, ורבקה היא שרה ממש, וא״כ היא ממשיכה לחיות, והחיים של שרה וכן של אברהם מלווים אותנו עד היום, ואנו זוכים לחיות כל יום עם אורם של האבות ומכוחם.

וראה עוד בסוף הפרשה כתבנו עוד ביאור למה נקרא פ׳ חיי שרה.

היופי הפנימי של שרה אמנו

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: [כ״ג א׳]

וברש״י ״לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק׳ כבת כ׳ וכו׳ ובת כ׳ כבת ז׳ ליופי״.

וקשה היעלה על הדעת להספיד אשה על היופי שהי׳ לה, הרי שקר החן והבל היופי, ורק אנשי מצרים ופלשתים הולכים אחר היופי החיצוני. עוד צ״ע מה מונח בגיל ז׳ דוקא, הרי אדרבה כת כ׳ יש יותר יופי מבת ז׳.

אלא בוודאי הדבר פשוט דיופי החיצוני אצל האמהות הי׳ נובע מיופי פנימי, יופי הנשמה, וכ״כ **המהר״ל בגור ארי׳ ור׳ ירוחם בדעת תורה** ועוד, דיופי פנימי ושלימות הנשמה בהכרח יתבטא ביופי חיצוני ולכן השתבחו חז״ל **בב״מ פ״ד. ובב״ב נח.** בענין היופי, שופרי׳ דרב כהנא מעין שופרי׳ דרבי אבהו וכו׳ והכל בפני שרה כקוף וכו׳ שזה מראה על יופי פנימי ונקיות מחטא, והרבותא אצל שרה, שאף כשהיתה בת כ׳ שאז בדרך כלל נכשלים בחטא היתה יפה כבת ז׳ בלי חטא, **ומי שיש לו חוש יכול להבחין ביופי הקטנים.** וצע״ק דלא אצל כל הצדיקים הוא כן, ורבי יהושע בן חנני׳ יוכיח, שאמר לבת הקיסר דעדיף לחכמה בכלי מכוער כדי שלא יתגאה. **[תענית ז. נדרים נ:]**

ועד״ז כתוב בספר **מחזה אברהם להגה״ק מבאטשוטש** [6] שדיבר בזה עם חמיו **בעל נטע שעשועים** [7] ועד״ז **בשם ושמואל תרע״ז**, דשאני יופי דקדושה מיופי דטומאה ושורש שופרי׳ דשרה היא מחוה כמש״א חז״ל **ב״ב נח.** שזה הי׳ ע״י הקב״ה בעצמו ולא ע״י הבחינה ש״בחטא יחמתני אמי״ **[תהילים נ״א ז]**, ויופי של הקב״ה ל״ש לבוא עי״ז למכשול ונזק, ובזה אדרבה יש להשתבח בזה, וזה״פ בפסוק שקר החן וגו׳ אבל אשה יראת ה׳ היא תתהלל ביופי, דיופי שלה שורשו בקדושה,[8] והשבח של בת כ׳ כבת ז׳ היינו דכמו בת ז׳ תמיד אין בזה מכשול, כן אצל שרה גם כ׳ לא הי׳ מעורר למכשול כיון דהיתה שורשה בקדושה.

נער זה ביטוי להתחדשות בעבודת ה׳

וע״ד דרוש, שמעתי לבאר **מפי מו״ר הגרא״י ברזל זצ״ל**, בהקדם דברי המדרש הנ״ל דשרה נחשבת כהדא עגלתא תמימה, דתכונת עגלה כיון שהיא צעירה היא עדיין גמישה ואפשר לכוונה לכל מקום, וזה ביטוי להאפשרות להתחנך ולהתלמד תמיד.

נער מכבד את הזקן ומבקש להתחנך

ובביאור ענין היופי הקדים דהנה איתא במדרש וירא עה״פ **יפיפית מבני אדם וגו׳ [תהילים מ״ה ג׳]** דקאי על אברהם אבינו ואיתא **במדרש [תנחומא כאן]** [9] דביקש אברהם על זיקנה שיהי׳ הבדל בין אב לבן ואז הלבין

---

[6] שמעתי **מהגרמ״י רייזמן שליט״א.**

[7] חידש שם, דכיון דע״פ חשבון דעקידה הי׳ ביו״כ כמש״כ **בריקאנטי פרשת וירא,** וכתבו **ריב״א ועוד ראשונים** דלקח ג׳ ימים עד שהגיע לשרה, ממילא יוצא דהלויתה של שרה הי׳ בערב סוכות, לכן הי׳ אברהם מוכרח לקצר מאוד בהספידה כמרומז בכ״ף קטנה דלבכותה ע׳ **בעל הטורים**, וכ״כ **במעשה רוקח**, ממילא י״ל דהספידה של אברהם המקוצרת הי׳ דברי רש״י הנ״ל בת ק׳ כבת כ׳ וכו׳ ולזה הק׳ דאם זה הי׳ בתוך ההספד שלו איך יתכן להספיד אשתו ביופי.

[8] ע׳ **עבודת ישראל פ׳ ויצא [לקמן כט יז]** במש״כ ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה, ואיתא **במדרש [ב״ר ע טז]** דעיקר סימניה של רחל לא היה אלא היופי ובגמ׳ **כתובות טז:** כיצד מרקדין לפני הכלה בית הלל אומרים כלה נאה וחסודה. וביאר דלב״ה שצריך להלל יפיה צריך לומר **וחסודה**, דאל״כ לא תתהלל ביופי בשר ודם רק אם היא חסידה אז היופי לה לתהלה, דהגם שהיא יפת תואר ומסתמא היצה״ר מתגבר עלי׳ ומ״מ היא מתאמצת, ושומרת ברית אלהים, אז ממילא תתהלל כי היופי הוא ענין מעבודתה את ה׳. וא״כ זה״פ במש״כ **שקר החן והבל היופי, אבל אשה יראת ה׳ היא תתהלל פירוש היא תתהלל ביפיה**, ולפ״ז אם כתוב בתורה תהלת רחל ביופיה ממילא מובן שהיתה צדקנית כי חלילה לא דיברה תורה במתים לשבח שקר החן והבל היופי. וזה שאמר המדרש עיקר סימניה של רחל לא היה אלא היופי דמתהלת הכתוב את יפיה מודעת צדקתה.

[9] וז״ל ״כיון שראה הקב״ה שהיה מבקש זכות שלא להחריב את העולם התחיל משבחו ואמר לו יפיפית מבני אדם וגו׳ [תהלים מה], א״ל אי זה היופי שלי אני ובני נכנסין לעיר ואין בני אדם מכירין בין האב לבן מפני שהיה אדם חי מאה ומאתים שנה ולא היה מזקין, אמר אברהם רבש״ע צריך אתה להפריש בין האב לבן ובין נער לזקן שיתכבד הזקן בנער, א״ל הקב״ה חייך ממך אני מתחיל, הלך ולן באותה הלילה ועמד בבקר כיון שעמד ראה שהלבין שער ראשו וזקנו, אמר לפניו רבש״ע עשיתני דוגמא, אמר לו עטרת תפארת שיבה (משלי טז), והדר זקנים שיבה (שם משלי כ), לכך נאמר ואברהם זקן.״

שערו. וצ״ב מה ענין הבדל בין נער לזקן ליופי, ולמה ביקש זה דוקא אחר מהפכת סדום. אלא י״ל דעיקר היופי של נער הוא בזה שתמיד מבקש להתחנך ולהתלמד עוד ועוד, וכשאין הבדל בין נער לזקן ל״ש זה. **וזה הי׳ שורש קילקול סדום שלא הי׳ להם שום ערך לזקנים** כמ״ש ״ואנשי העיר אנשי סדום נסבו על הבית מנער ועד זקן״ [י״ט ד׳] ושם להלן ״ואת האנשים הכו בסנורים וגו׳ מקטן ועד גדול״ [שם י״א] הקדים הנערים לזקנים והקטנים לגדולים, שדחפו את הזקנים ולא הי׳ שום ערך לזקנים,[10] [וזה ע״ד מש״כ ותקרבון אלי כולכם [דברים א׳ כ״ב] ופירש״י דבמעמד הר סיני הי׳ הקירבה הוגנת דילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם אבל כאן לא היתה הקריבה הוגנת דילדים דוחפים את הזקנים] וזה הי׳ שורש הקילקול שלא הי׳ שייך שא׳ יגיד להם מוסר שלא הי׳ מוכנים לקבל מאף אחד, **וזה גם גורם שגם הזקן לא הי׳ לו כבוד עצמי והוא גם נדחף עם כולם** דאם מכבדים את הזקן זה יחייב אותו ג״כ להתנהג אחרת שיודע שכל אחד מסתכל עליו, לכן א״ש ביקש אברהם אבינו לתקן ענין זה שיהי׳ הבדל ניכר בין נער לזקן, דאז יכבד הנער את הזקן ויכיר שיש לו ללמוד תמיד דברים חדשים מהזקן.

ועי׳ **הקדמת שערי יושר** שביאר מנ״ל לחז״ל **יומא כ״ח:** ללמוד מאברהם זקן בא בימים שהי׳ זקן ויושב בישיבה, ותי׳ עפ״י **ב״מ פז.** דאברהם תבע זקנה וכנ״ל, ועיקר מעלת הזקנה הוא רק למתלמד שאם יכיר שראוי לפניו להעמיק עיונו בדברי המלמדו, רק אז ישיג התועלת הנרצה, ומכך שנאמר זקן בהכרח שהי׳ ראש ישיבה.

וא״ש הא דמבואר **בחגיגה יד.** די״א קללות קילל ישעי׳ את ישראל ולא נתקררה דעתו עד שקיללם **ירהבו נער בזקן** דזה הקללה הכי גדולה שגם הנערים מביעים דעה ולא מתחשבים עם הזקנים והמבוגרים מהם.

שמואל הנביא הי׳ נער

וא״כ שפיר הגדרת נער הוא שתמיד מוכן להתלמד ולהתחנך, ובזה פי׳ בשם אביו **הג״ר עזרא ברזל זצ״ל** בהא דמבואר **בברכות לא:** שאמרה חנה אל הנער הזה התפללתי בשעה שהורה שמואל הלכה לפני בו עלי הכהן, ואמר עלי דהמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, ושמואל שהורה הלכה לפני רבו עלי הכהן וביקש להמיתו, אתיא חנה וקא צוחה קמי׳ אני האשה הנצבת כו׳ א״ל שבקי ואבקש רחמים ליתן לך ילד גדול ממנו אמרה לי׳ אל הנער הזה התפללתי, וצ״ב ממנ״פ אי חייב מיתה מה מהני שהתפללה על ילד זה דוקא, ופי׳ דעיקר פחד עלי הי׳ דכיון שהוא מזרעו של קרח אולי יש לו מתכונות קרח שאינו מתבטל אל המנהיג, ולכן כבר עדיף לסלקו עכשיו כמו ב״ס ומורה, לזה אמרה אל **הנער** הזה התפללתי הוא עדיין בגדר נער שתמיד הוא מוכן להתלמד ולהתחנך וי״ל דלכן הי׳ לו תמיד מעיל מיוחד לסמל שהוא בגדר נער.

חנוך הי׳ נער

ובזה י״ל דחנוך שהוא מלאך מט״ט הי׳ השם שלו ״נער״ וכמבואר **בתוס׳ יבמות טז: ד״ה פסוק** ע״פ פסיקתא ופיוט, וי״ל דהגדרת נער היא זה שמקבל חינוך תמיד ולכן שמו גם **חנוך**. וזה״פ **חנוך לנער ע״פ דרכו** דהחינוך הוא זה גופא לחנך אותו לקבל חינוך ושישאר בגדר נער וגם כי יזקין לא יסור מלהיות נער.

היופי האמיתי של נער הוא זה שמתחנך

עכ״פ לפי כ״ז א״ש השבח על שרה שבת כ׳ כבת ז׳ ליופי, ולמה נקט בת ז׳, י״ל דהיופי של בת ז׳ הוא שאז הוא יוצא מכלל תינוק הצריך לאמו, והוא מתחיל לקבל חינוך, [עי׳ **עירובין פב. וברמב״ם פ״ו מסוכה**] וכשנשלם שש שנים א״צ לאמו, ובת ז׳ דכאן הוא התחלת ז׳ וזה זמן של חינוך, ומבואר בגר״א דהיצה״ר נכנס לבן ז׳ דאז מתחיל היכולת להתחנך ולכן אז יש נסיון למרוד ולא להתחנך, ומעתה יש שתי דרכים לפניו או שישמע ליצה״ר וימרוד במחנכיו, ואם ימשיך במהלך הזה לא לשמוע למחנכיו עד עשרים שנה, כבר יהי׳ משוקע בזה לעולם. מאידך לצד הטוב אם מוכן להתחנך יש בזה יופי, וזה היופי הגדול והאמיתי שיש בנער וצעיר, שיש לו צמאון להתחנך ולהתלמד, וכמ״ש כי נער ישראל ואוהבהו, **[הושע יא א]** ובנוסח אחר היופי של צעיר הוא **הפרישקייט והתחדשות**, אבל זקן כבר הכל ישן אצלו ואין לו שום התחדשות ושמחה, והטעם למה צעיר יש לו ההתחדשות, כיון שיודע שיש הרבה דברים שהוא עוד לא יודע, ורואה תמיד ענינים חדשים, ממילא יש לו כח ואומץ ותקוה שיכול לנצל ההזדמניות המתחדשות, אבל זקן כבר התייאש מחייו, וכבר ראה וניסה הכל ואין טעם לנסות שוב וללמוד דברים חדשים. וחילוק זה מצינו בין זקני ת״ח וזקני ע״ה, **דזקני ע״ה לא מוכנים להתלמד, וממילא אם מישהו יעורר אותם על איזה דבר יצעקו עליו, וכי מי אתה שתגיד לי,** אבל זקני ת״ח לעולם הם מתרצים ללמוד גם מקטן יותר ממנו.

וזהו השבח על שרה, שכל חייה היתה כמו צעירה בזה, שהיתה תמיד מתחדשת ומוכנה ללמוד ולהתעלות, וזה״פ דבמדרש מדמים אותה כעגלה יפיפיה, דתכונת

---

[10] עי׳ **נדה סט.** דהי׳ מקום שהי׳ להם משפט מעוות, וכ׳ שם הלשון ״דדייני בגלחי״ ופירש״י שם מקום ובערוך ערך גלחי, כתב דזה הי׳ עיר בסדום וכ״מ בסנהדרין קט: דבסדום הי׳ מעשה זה, **והגרמ״י רייזמן שליט״א** הביא פי׳ דלכן הי׳ נקרא גלחי שהיו מקפידים שהשופטים יגלחו זקנם כדי שלא ירגישו שהוא זקן ויצטרכו לכבד אותו.

עגלה היא שאפשר לכוונה לכל דבר והיא גמישה, ופרישקייט הזה התבטא גם ביופי החיצוני שלה.

מטבע של אברהם ושרה הוא ענין הפרישקייט

ויל״פ בזה מה דאיתא **בב״ק צז:** דמטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר וברש״י דזקן וזקינה קאי על אברהם ושרה ובחור ובתולה קאי על יצחק ורבקה, וכבר כ׳ **מהרש״א** שם דיותר נראה לפרש דקאי על אברהם ושרה עצמם שחזרו לנערותם, ולפ״ז הי׳ לזכרון הנס, ולהנ״ל יל״פ דמטבע הכוונה כמו ״להודיע **טבעך** בעולם״ דהיינו הסמל של אברהם ושרה הי׳ שגם בהיותם זקנים באים בימים מ״מ התנהגו כמו נער בחיות ופרישקייט בעבודת ה׳, וכל יום ויום השכימו בבוקר בזריזות וחשק גדול למלאות יום זה בעבודת חדשות וזה מה שרצו להנחיל לעולם.

ההולך עם אברהם נעשה נער

בזה א״ש מה שנשאלתי במה שבעקדה נקראים יצחק ואליעזר וישמעאל **נערים**, [**לעיל כ״ב ג׳**] אף שכבר היו מבוגרים, **אלא דכל מי שהולך ביחד עם אברהם אבינו ל״ש שלא יתלהב לבו מאש הזריזות והחשק של אברהם,** וממילא נעשה בבחי׳ נער. ולכן הודגש ושני **נעריו** אתו היינו כיון שהיו אתו לכן היו בבחי׳ נער.

הבדל בין יעקב לעשיו

והנה אצל עשיו אנו מוצאים ענין עייפות, שנא׳ והוא **עייף**, [**לקמן כ״ה כ״ט**] היינו שאיבד כל חשק והתחדשות, ובזה התחיל כל קילקולו, דברגע שמאבדים כל חשק להתחדש ולהתעלות, כבר יש סכנה לרדת לבאר שחת. אולם ביעקב אבינו אנו מוצאים שגלל את האבן כמו פקק ופי׳ שם **רמב״ן** [כ״ט ב׳] ע״פ הפסוק **״וְקוֵי ה׳ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ״**:[ישעי׳ מ׳ ל״א]

וענין זה מתקשר למשנ״ת לעיל בשם שפ״א, דצדיקים מתקשרים לימים העליונים של כל יום, ומקבלים מההארות המתחדשים ע״י התחדשות הבריאה כל יום, וממילא הם מתחדשים כל יום, [וכן ראיתי אצל **מוח״ז הג״ר בנימין זאב קויפמן זצ״ל** שעד זקנה ושיבה כבן צ״ג הי׳ מתחזק כצעיר בהתחדשות ושקידה בכל יום והי׳ רגיל לומר ד״**אסור להיות זקן**״ ועד סוף ימיו גם בהיותו חלש לא הסכים ללכת עם מקל] אבל רשעים שלא מנצלים ימיהם ממילא הם מתיישנים והולכים, ומאבדים כל החיות והפרישקייט. מכל זה עלינו ללמוד להתחדש כל יום בלימודים חדשים והארות חדשות וממילא נזכה בעז״ה לאורך ימים ושנות חיים בעז״ה.

כוונת רבי עקיבא כשעורר את תלמידיו

במדרש [**נ״ח ג׳**] רבי עקיבא הי׳ יושב ודורש והציבור מתנמנם, ביקש לעוררן אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ״ז מדינה, אלא תבא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה קכ״ז שנה ותמלוך על קכ״ז מדינה. וצ״ב איך יתעוררו ע״י דרש זה. **ובדרך צחות** י״ל דהנה רע״ק לא הי׳ רגיל באגדה כמבואר בגמ׳ סנהדרין לח: כשאמר משהו באגדה אמרו לו ״מה לך אצל אגדה כלך אצל נגעים ואהלות״, **ורע״ק מסתמא דרש מערכות עמוקות מאד, שהי׳ קשה מאד לאחוז ראש, וכמו מערכות רבי עקיבא איגר** [11], והי׳ באמצע חורף ארוך ולא הי׳ ערב יו״כ או ערב פסח שרע״ק הי׳ מפסיק, וכשפתאום התחיל לדבר על מגילת אסתר ועניני פורים השמחים התעוררו כולם דהי׳ חידוש גדול.

ועד״ז הי׳ אומר **מו״ז הג״ר בנציון זצ״ל** [12] בשם **פרי צדיק כאן אות י״א** דרע״ק דרש בענינים גבוהים בדברי תורה והציבור הי׳ מתנמנם שהיו סוברים שאין להם שייכות לד״ת גבוהים כאלו, לזה אמר להם דיש ללמוד מאסתר שלבשתה מלכות ותקיפות ליכנס למלך אשר לא כדת וסמכה על הנס שלא לפי דרגתה, שקיבלה חיזוק ממה שכל שנותי׳ של שרה היתה לטובה גם בילדות שלא הי׳ לה דעת והיתה בת תרח, א״כ גם שאינו במדרגה גבוה יחשוב הקב״ה כאילו הי׳ בדרגה, וכן לא יתייאש מלהבין ד״ת הגבוהים דיוכל לקבל איזה נגיעה ושייכות למעשה האבות ולהסתייע מעבודתם. **וביאר מו״ז** דאם האוזן יתחנך עכשיו לשמוע ד״ת אף שעדיין לא מצליח להבין לבסוף יבין הרבה ויחשבו לו גם מה ששמע עכשיו עי״ש.

ומפי הגרא״י ברזל זצ״ל שמעתי לבאר עפ״י דבריו לעיל, דאסתר היתה בת בתה של שרה בזה שהלכה בדרכי׳ שהיתה לה כל הזמן החיות וההתחדשות והצמאון בעבודת ה׳ כמו צעירה, לכן זכתה לקכ״ז מדינות **ולזה ביקש רע״ק לעוררן דגם אם נדמה להם שכבר שמעו או שמספיק להם במה שהם יודעים, מ״מ יהיו צמאים לשמוע עוד ועוד דברים חדשים מתורה הק׳.** וי״ל עפי״ז דנימנום אין הכוונה שהי׳ נרדמים בפועל אלא שראה

---

[11] בבית **מו״ז הג״ר בנציון זצ״ל** הי׳ שמו של **רעק״א** נערץ מאד, וכמו שקיבל מאביו **הג״ר יו״ט ליפמן זצ״ל** עד שסיפר **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל דכשהי׳ ילד צעיר וקראו על המעשיות של התנא רע״ק הי׳ אצלו פשוט שמדברים על רעק״א וכן חשב בילדותו שאחר משה רבינו הי׳ המנהיג ישראל רעק״א, לפי שכל שיחו של אא״ז הי׳ על רעק״א [בצל הקודש עמ׳ ק״ט]** ומרעק״א באמת אין כ״כ הרבה אגדה, וגם אא״ז הגריט״ל לא הי׳ רגיל באגדה כ״כ, ואם הי׳ שותים לחיים הי׳ אומר ״**אני יגיד להם קושיא טובה של רעק״א**״ ולא סתם איזה ווארט על הפרשה. וכל כך הי׳ בקי בתורת רעק״א, עד **שהגרא״ז מלצר זצ״ל** הי׳ שואל אותו על כל דבר **מה אומר רעק״א ע״ז,** והי׳ אמר לו ״**איהר מוזט זיין א בן גילו פון רעק״א**״. [-אתם צריכים להיות בן גילו של רעק״א.].

[12] ילקוט שיחות מוסר תשמ״ה.

אצלם היאוש מלהבין מה שהוא אומר, או חוסר החשק והשמחה, דאל"כ **איך אפשר להרדם בשיעורו של רבי עקיבא???**, ואפשר להשוות מה שפעם נכנס **הג"ר לייב מאלין זצ"ל** לשיעור הסתכל על תלמידיו וסגר הגמ' ויצא, ואמר **שרואה שאינם רוצים ללמוד**, היינו שהבין לפי מבטם שחסר להם החשק והצמאון הגמור לשמוע דברי תורה, אף שאנו לא היינו רואים זה אבל אנשים גדולים יכולים לראות זה.

והחידושי הרי"ם הי' מבאר בשם **הר"ר בונם מפשיסחא** דקאי על מה שהקהל נעשו עייף מהסתר הגלות, [דאיך באמת אפשר להרדם בשיעורו של רע"ק] ושם אסתר ע"ש הסתר פנים שהי' בזמנה ומ"מ זכתה לגדולה כזאת בזכות שרה אמינו.

עוד הי' מבאר דהנה נמדד לכאו"א מישראל מה שיתקן בעולם בכל שנה ובכל יום ובכל שעה, וזה"פ ואם לא עכשיו אימתי, היינו שאין פנאי לבטל אפי' רגע אחד, שבשעה אחרת יצטרך לתקן דבר אחר, וזה רואים משרה ואסתר, דמשום שחיתה שרה קכ"ז שנה וניצלה כל רגע ורגע, מלכה אסתר קכ"ז מדינות, והחשבון **דבעד של שנה מלכה על מדינה אחת, וא"כ יכול להיות דבעד שבוע מלכה על עיר אחת, ובעד כל שעה עכ"פ כפר אחד,** אשר עולה לשיווי של כמה וכמה אלפים, א"כ בעת אשר אדם ישן מעט יוכל להפסיד כמה אלפים ועי"ז נתעוררו משנתן.

ובחת"ס [ע' ע"ח] כ' דהנה אם קיבלה שכר על כל שנות חיי' בהכרח היינו שהשלימה בעבודת ה' כל שנותי' גם בקטנותה, ואיך יתכן זה רק ע"י שבבגרותה היתה ערה בלילות להשלים שנות קטנותה וכמ"ש באשת חיל הנאמר עלי' **"ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותי"** היינו שנות הנעורים וא"כ כש"כ שעלינו להיות ערים במשך היום ולא להרדם באמצע השיעור.

ובענין קשר המיוחד שהי' לאסתר עם שרה שבעבורה זכתה היא יותר מכל נכדי שרה עי' לקמן עה"פ לבכות לשרה ולבכתה.

מה שלא הי' שום חטא בחיי שרה

ויהיו חיי שרה וגו' שני חיי שרה [שם]

וברש"י דלכן נכתב שנה בכל פרט לומר בת ק' כבת כ' לחטא, **ורמב"ן** חולק דכ"ה הדרך לכתוב שנים בנפרד ומש"א חז"ל בת ק' כבת כ' לחטא נלמד ממש"כ שני חיי שרה דמיותר הוא. עכ"פ מבואר דגם רמב"ן מסכים דכ' כאן רמז שלא הי' לה חטא וצ"ע הרי הרמב"ן בעצמו כ' לעיל ט"ז ו' דחטאה אמנו בעינוי הזה של הגר, ולכן נתן לה ה' בן פרע אדם שיענה אותנו בכל מיני עינוי וכן מש"כ לעיל י"ח י"ב ותצחק שרה בקרבה וגו' ואמר ה' לאברהם למה זה צחקה שרה וגו' ופי' רמב"ן דאף שלא ידעה כלל על נבואת לידת יצחק וגם חשבה שהמלאכים הם ערביים, מ"מ ה' האשים אותה דלמה הי' הדבר נמנע בעיניה וראוי לה שתאמין או שתאמר "אמן כן יעשה ה'". ובאמת **בילקו"ש תהילים רמז תש"ל** הגירסא בת ק' כבת כ' לנוי בת כ' כבת ז' לחטא, **וכן גרס מהרז"ו ורד"ל במדרש כאן ובפענח רזא בשם ר"י.** וא"ש עם מה שכתב **מרן החת"ס** [**בד"ה ויהיו**] וז"ל "הבנתי מתוך **ספר פענח רזא** לעומת כי צחקה שרה בדברי המלאך של רחמים, וחשבה כי הטעה אותה בבשורת לידת יצחק, ע"כ מלאך השטן הטעה אותה בבשורת מיתת יצחק ונענשה בזה **"ודבר גדול דבר הנביא"** וכ"כ **הרוקח לעיל בפ' וירא.** הרי דגם בשעת מיתתה עוד נתבעה על מה שצחקה בבשורת לידת יצחק. [אבל לד' **שפ"א וירא תרנ"ב** שרה בוודאי עשתה תשובה מיד וע"י תשובה נמחק החטא כאילו לא צחקה מעולם כיון שזה הי' תשובה מיראה ולזה אמרה לא צחקתי [13] אבל

---

[13] **ובליקוטי יהודה בפ' וירא** הביא בשם השפת אמת שהוסיף על תי' זה ע"פ מה שאחז"ל [הובא בארחות צדיקים שער השמחה] מי שרב שחקו מתמעטת יראתו, והיינו שע"י מדה יתירה של צחוק מתמעטת אצל האדם היראת שמים, כיון שבשעה שהוא טרוד בצחוקו אין דעתו פנוי' לירא"ש, וזהו שאמרה שרה לא צחקתי כי יראה, היינו שכיון שהי' לה יראה באותה שעה הרי ממילא לא הי' מקום לצחוק שכן שני ניגודים הם אלה, **ואין זאת אלא שהיתה זו מחשבה עמוקה וחבוי'**. ובנוס"א קצת כתב ה**שפת אמת שופטים שנה תרלא** במ"ש הירא מעבירות שבידו. כי הסימן שנמחל לו בשאינו ירא ובטוח לבו בה'. כי כפי הסתלקות החטא מתקרב להשי"ת ע"כ. ולכאורה הוא מדה טובה להיות ירא מהחטא. **אך מי שיש בו יראה כראוי א"י לצייר בלבו החטא כלל. אף שכבר חטא. וכ"כ בשרה ותכחש כו' כי יראה. והלא ידעה כי בפני ה' מדברת רק כנ"ל.** וזה תשובה שלימה שאינו משיג החטא שנעשה איש אחר כנ"ל. והסח בין תפלה כו' חוזר מעורכי מלחמה ופי' רק היסח הדעת. ומ"מ אם ירא מזה לא הי' נכנס למלחמה כנ"ל".

ובענין שפ"א זה שמעתי סיפור נפלא מידידי הג"ר יעקב גרוזמן שליט"א ששמעו מאחד ששמעו מקרובי בעלי המעשה, שהי' בחור בשם שטיין שלמד בישיבת גור ברחוב י. ל. פרץ בתל אביב לפני הרבה שנים, ביום שישי אחד נכנס לשם איש ליטאי ושאל אותו איפה יש פה ספר שפת אמת? שאל אותו הבחור מה יש לך לשפ"א? ענה לו האיש ומה לך ולשפ"א? השיב הרי אני חסיד גור? אמר לו האיש א"כ איפה תסביר לי דברי שפ"א והראה לו דברי שפ"א הנ"ל, ושאל אותו מה הפשט בדבריו ולא ידע לענות, אמר לו האיש הנה אסביר לך דיש מושג של "תת מודע" שהמחשבה עדיין שם אבל הוא לא יודע מזה וזה יכול לקרות כשקורה לאדם אירוע מפחיד, אז יש בתוכו מנגנון להגנת הנפש שמוחק מזכרונו אותם האירועים, אבל באמת זה נמצא בתת מודע, ולכן גם בשרה מחמת עוצם פחדה ויראתה מהקב"ה על זה שצחקה, פעל בתוכה אותה מנגנון למחוק מזכרונה אותה צחוק ולכן אמרה לא צחקתי. אבל באמת הי' זה בתת מודע. ע"כ. והנה הבחור הזה הי' לו קביעות כל יום שישי עם סבא שלו הרב בערשלטיין שקיבל שאינו יוצא מן הבית בע"ש עד שלא למד עם הנכד שפ"א במשך שעה, כשהגיע לסבו אמר לו הנכד הנה היום אני ילמד אתך איזה שפ"א והראה לו קטע זה, ואמר לו הסבא שבדיוק קטע זה אף אחד לא יודע להסביר, אמר לו הנכד ההסבר ששמע מן האיש הליטאי, אמר הסבא הנה כדי להגיד פשט כזה צריך להיות אחד שבקי בדברי שפ"א וגם בקי בפסיכולוגיא שמבין בנפש האדם, ואתה אומר שהוא ליטאי, וזה לא יכול להיות רק הרב מפונוביז, אולם הרי בדרך כלל נמצא בחו"ל ובהכרח שכעת הגיע לבקר את אמו שגרה מול הישיבה, הבה נלך לקבל את פניו, ולבש המעיל שלו והלך לבית אמו של הרב מפונוביז ופרץ פנימה בלי לדפוק והכריז בשמחה "שלום עליכם פונוביזער רב". ע"כ המעשה.

הנה כבר הבאנו **בפ' בא שהגי"ר אלחנן היילפרין זצ"ל** סיפר, **על ר' קאפיל שפירא מלונדון** חסיד גור שהסיע פעם **את הרב מפוניבז'** בדרך,

אברהם גילה שיהי׳ תשובה מאהבה שיהי׳ הצחוק עצמו לזכות עי״ש אלא דא״כ למה נענשה]

והנראה בעז״ה, ע״פ ד׳ **שפ״א תרל״ה** דהק׳ בדמיון לבת כ׳ שאינה בת עונשין הרי אין אנו באים להשוות לענין עונש רק לענין נקיות מחטא, ותי׳ כי וודאי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רק שיש מדרגות רבות, וכמו קודם זמן עונשין אין נחשב לחטא כיון שאין בו דעת שלימה לשמור מחטא, כן יש חטאים שאין נחשבין לחטא וגם במלאכים מצינו חטאים כי אין שיעור לזה עכ״ד, ולפ״ז א״ש דהנה באמת לשון פענח רזא הנ״ל בשם אביו של ריי״ח דמדה במדה לא בטל **והקב״ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה** לכן כעין ותכחש שרה מתה בכחש שטן שהי׳ מכזב בה וכעי״ז **בס׳ חסידים רי״ז,** והיינו דבעצם אין לנו השגה במדרגת שרה אמנו והי׳ זה רק פגם דק מן הדק, **והגה״צ ר׳ מאיר צבי ארנטרוי זצ״ל** [14] ביאר זה יותר דהפגם הי׳ דלרגע קט במושכל ראשון הי׳ לה איזה מחשבה דקה דלא יתכן שעוד יהי׳ לה בנים, ומדה כנגד מדה הי׳ לה התפעלות לרגע קט מדברי השטן עד שלא הספיק הזמן לשמוע ההמשך, ואילו היתה במדרגה כ״כ עד שגם לרגע לא תתפעל מבשורה טובה למעלה מדרך הטבע, אז גם משמועה רעה לא תתפעל גם לרגע קט ומיד תקבלו באמונה שהכל מן השמים ולזה סיבב ה׳ שצורת מיתתה יהי׳ באופן זה לכפר על אותה פגם. וכיון שזה כ״כ דק אין ראוי לקרותו חטא וכמו בפחות מבת כ׳. [15]

ויש להעמיק עוד יותר לד׳ שפ״א שהבאנו בריש דברינו דעיקר נושא הפרשה כעיקר שם הפרשה, דעצם שני חיי שרה נשארו קיימים לעולם ע״י שהמשיכה בכל יום הארה מעולם העליון ונתדבק עצם היום לשורשה עד שנקראו על שמה, וזה ענין ימי תמימים שעצם הזמן לא הי׳ בו פגם וממילא נחלתם לעולם תהי׳ דכח שנותיה נשארים לנצח, וכמש״כ ויהיו חיי שרה ״בהוייתן יהו״ והסימן לזה י״ל דמכל מעשי׳ נעשה תורה נצחי, ומש״כ רש״י בלא חטא הכוונה שעצם הימים לא הי׳ בו פגם וחסרון לענין הנחלה לדורות, וא״כ גם אי נימא דבמשך חיי שרה בפועל הי׳ איזה תביעה עלי׳ במה שעשתה, אבל מ״מ כשאנו דנים מצד עצם הימים שלה האם הם בשלימות בלי פגם שישארו תמימים בגדר נחלה לדורות

ובקש הרב ספר לעיין בו ולא היה לו רק שפ״א ועיין בו ונתפעל כ״כ עד שקיבל מאז לעיין בו כל שבת.

[14] שמעתי מבנו **ידידי הרב אהרן הכהן שליט״א**.

[15] **ובאזנים לתורה** כ׳ לבאר למה ציערה השטן לפי שהגיע זמנה להסתלק מן העולם ולא הי׳ שייך כלל שיפסיקה מדבקותה להקב״ה ועל דרך דוד המלך ורב חסדא שלא פסקו פומם מגירסא והוצרך השטן להפסיקם ולכן התחכם השטן לבטלה מדבקותה ע״י בשורת העקידה. וא״ש דתחת שבמשך ימי חייה הי׳ איזה רגע קט שירדה קצת ממדרגתה בעוצם אמונתה ודבקותה, עי״ז הי׳ יכול השטן להפסיקה לרגע קט מדבקותה העצומה.

התורה

אז בוודאי גם מעשה הצחוק נשאר בגדר תורה לדורות ולא דמי לחטאים בעלמא שמהווים פגם וחסרון בעצם היום ואז כשמסתלק האדם מן העולם חסר לו יום זה, ולכן העונש הוא בגדר דיקדוק כחוט השערה שזה דיקדוק מצד עצם הפעולה, אבל מצד מה שנוגע לעצם שנותיה שזהו המשך מורשת חייה לדורות עלינו להסתכל על כל המעשים שלה במבט אחר, וכפי שבארנו לעיל דעיקר פ׳ חיי שרה בא להמשיך כוחה של שרה לדורות, ובמבט זה הצחוק של שרה לא נחשבת לחטא דאדרבה הקב״ה סיבב מחשבה זה לשרה כדי שבזכותה יבוא לעולם החיזוק העצום של **היפלא מה׳ דבר** שזה חיזוק ובטחון גדול לכלל ישראל שכבר מתייאשים מן הגאולה וכמשי״ת לקמן באריכות, וכן מה שעינתה שרה את הגר אף דבשעתו הי׳ אולי איזה תביעה דקה על שרה וגם כיום אנו סובלים מזה, מ״מ מצד שני לולא ששרה היתה מענה את הגר יתכן דלא הי׳ לנו קיום כלל בגלות ישמעאל וכפי שפעלה בגירוש הגר וישמעאל, ואין בזה סתירא דמצד אחד יש תביעה ומצד שני יש שכר, [16] ובפ׳ חיי שרה שאנו עוסקים בהספד על שרה אמנו והמשך כוחה לדורות וכמש״כ יודע ה׳ ימי תמימים ונחלתם לעולם תהי׳ א״כ כל המעשים שלה הם תועלת לדורות ועלינו להסתכל רק בצד החיובי של מעשי׳.

היפלא מה׳ דבר לפני ביאת המשיח

ולזה יש לנו להרחיב במה שהוריש לנו שרה בזה שנאמר על ידה ״היפלא מה׳ דבר״ דעי׳ **בח״ח עה״ת החדש בפ׳ וירא** שם מאגרות ומאמרי הח״ח **שהי׳ קשה לו טובא דלמה האריכה התורה לספר גנותה של שרה שהיתה מקטני אמנה והצטדקותה לומר שלא צחקה,** וודאי ענין גדול נרמז בו עד שהאיר ה׳ את עיניו לבאר כי מעשה אבות סימן לבנים ומאורע זה סימן לזמן עיקבתא דמשיחא בעת יגיע זמן התגלות מלך המשיח ואז בוודאי יהיו גדולי ישראל שירצו לעורר את העם לתשובה, וימצאו בעת ההיא קטני אמנה שיאמרו היתכן לאחר גלות כה ארוכה כשעם ישראל מדוכא ומעונה כ״כ איך אפשר שנגאל פתאום וע״כ לא ישמעו לקול המוכיחים, וע״ז בא התורה לרמז שיהי׳ להקב״ה טענות עליהם ויאמר **היפלא מה׳ דבר!** הלא הוא כל יכול ויכול להביא לנו הגאולה בכל יום ובכל עת ובכל שעה, וכמש״א

[16] ובזה מיושב דברי **בעל הטורים לעיל כ״א י״** במש״כ גרש האמה הזאת ואת בנה וכ׳ בעל הטורים ובשביל שגירשה שרה להגר נענשה, וצ״ע הרי הקב״ה בעצמו אמר לאברהם שישמע בקולה, וכדכ׳ רש״י לקול רווה״ק שבה, והתשובה כי אין סתירא בזה כי כיון שהקב״ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, אז אם סו״ס הי׳ שם איזה צער ועגמ״נ להגר אז יש לה לסבול זה. וזה חלק ממסירות נפש דשרה אמנו שגם שידעה שעבור זה יסבלו, מ״מ כל זה כדאי בשביל חינוך בנה, דאם לא יגרשה יהי׳ פגם רוחני עצום בכלל ישראל לנצח.

חז״ל היום אם בקולו תשמעו ולא יקשה ממנו כל דבר. [ושם בהמשך כ׳ דשרה נתבעה ע״ז **ומה שלא מצינו שנענשה ע״ז משום שעמדו לה צדקותי׳** וכבר הבאנו דפענח רזא ורוקח כתבו דנענשה בצורת מיתתה] הרי לן דעסק זה עם שרה הי׳ בשביל הדורות לפני משיח ועד״ז כ׳ **החת״ס לעיל י״ח י״ב ד״ה ותצחק** דשרה רק הרהרה במחשבתה אבל לא הוציאה בפיה לומר שא״א שתלד כדי שלא לפתוח פה לשטן ומ״מ במחשבתה הי׳ זה כצחוק ולאחר יאוש, **והוא סימן לבניה כי אחר היאוש הגמור יגאלנו ה׳ רני עקרה כי חלה גם ילדה ציון וגו׳** וע״כ ותכחש שרה לא שכחשה והכזיבה את הנביא לומר שקר אתה דובר אלא שהשתיקה אותו שלא להוציא מפיו מה שהיא לא הוציאה מפי׳ מחשש פתחון פה לשטן, **ויאמר לא כי צחקת להיות לבניך לסימן טוב** הרי דהצחוק שלה הי׳ סימן טוב לדורות, עוד הבאנו ד׳ **רש״ר הירש** דלכן נקרא יצחק דעיקר קיומו של ישראל הוא מגוחך ואעפ״כ אנו קיימים.

והנה באמת נראה דאמונה זה שבא לנו מכוחה של שרה דהיפלא מה׳ דבר אינו סתם א׳ מפרטים רבים בחיי אברהם ושרה אלא זה דבר עיקרי שיש לנו ציווי מפי הנביא שחייבים אנו להתבונן בו כמ״ש **בישעי׳ נ״א א-ב׳** [הפטרת פ׳ עקב] **״שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי ה׳ הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַבְתֶּם וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם: הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֲלְכֶם כִּי אֶחָד קְרָאתִיו [-מתחלה הי׳ רק יחידי] וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ: כִּי נִחַם ה׳ צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה׳ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה״: וכתב הרד״ק בשם אביו** במה שסמך כאן נחמת ציון, כי בזמן ששניהם נואשו מלהיות להן בן לעת זקנתם אז פקדתים ונתתי להם בן, כן ישראל אחר שיארך להם גלותם מאד עד שיתייאשו מן הגאולה אז יפקדם הקל ויוציאם מן הגלות. ובגמ׳ **יבמות סד.** למדו מפסוקים אלו דאברהם ושרה טומטמין היו ולא הי׳ שייך להוליד **ובמהרש״א שם** דהפסוק השני הוא פי׳ לפסוק הראשון דלפי תולדתם הי׳ להם להיות יחידים אבל אני שיניתי טבעם.

ומפי הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א שמעתי שהעיר על דברי הח״ח שהוא כתב זה בשנת תר״צ, שהיה עדיין רחוק מן הגאולה, אבל כעת אנחנו כבר קרובים מאד לגאולה וצריך כ״א לבדוק בעצמו האם הוא אכן מאמין באמונה שלימה שגם אם אינו ראוי והוא בשפל המצב יכול לזכות לגאולה, להאמין ש״היפלא מה׳ דבר״ ולידע שעיקר מציאות ומהלך כלל ישראל הוא בדרך של פלא, ולא יסמוך על מהלכים הטבעיים הנשמעים בעולם דאל״כ מתרחק מאד מחיי אברהם ושרה ויבוא אליו הקב״ה בטענות למה זה צחקת וחשבת שאין אתה ראוי, היפלא מה׳ דבר?

גם **מו״ר הגה״צ ר׳ צבי מאיר זילברברג שליט״א** הרחיב הרבה במה שצריך להתחזק באמונה זו דהיפלא מה׳ דבר, והביא ד׳ ר׳ צדוק דעיקר בנין כלל ישראל הי׳ דוקא ע״י אמונה זו, והגם שעיקר חיי שרה הי׳ במהלך של נס דהרי הי׳ ענן קשור על אהל שלה תמיד, מ״מ בשורת לידת יצחק הי׳ כ״כ מופקע מן הטבע עד שגם לאברהם ושרה הי׳ בחינה של צחוק, וכ״ז כדי לעורר האמונה שהיפלא מה׳ דבר ואין מעצור לה׳ להושיע בכל מצב, והרבה דרכים למקום, ולהכי כתיב במעשה צחוק שרה כמ״פ **״לאמר״** ותצחק שרה בקרבה ״לאמר״ למה זה צחקה שרה ״לאמר״ ותכחש שרה ״לאמר״ להורות דעיקר הענין כאן הי׳ לאמר לדורות הלימוד הזה דהיפלא מה׳ דבר. וכ׳ **בשפ״א ור׳ צדוק** דכשאמרה שרה ״לא צחקתי״ עשתה תשובה מיראה כמ״ש ״כי יראה״ ולהכי נמחקה הצחוק כלא הי׳, אולם אברהם אבינו גילה שאין הקב״ה רוצה בזה אלא שיתהפך הצחוק לזכות ע״י תשובה מאהבה, להורות דנגד הצחוק שעדיין קיים יש האמונה דהיפלא מה׳ דבר.

והלימוד למעשה הוא שלא יתייאש האדם לומר דאני עדיין לא במדרגת אמונה להרגיש ״כגמול עלי אמו״ ממש וא״כ אינני ראוי שיעשה לי הקב״ה נס, וכן אינני ראוי לגאולה לפי מעשי, וכן בכל מדרגה ברוחניות שחושב שלא יתכן שיגיע לזה והוא כבר מתייאש יש לו לחשוב היפלא מה׳ דבר לעשותו כבן עלי׳, וכן בכל צרה בגשמיות שאינו רואה דרך ועצה איך לצאת מזה יש לו להאמין דהרבה דרכים למקום והיפלא מה׳ דבר וכמו שמצינו בקריעת ים סוף שלא העלו בדעתם האפשרות שהים יבקע לפניהם. וכן כל צורת התפלה שלו יהי׳ מתוך הרגשה דהיפלא מה׳ דבר.[17]

וד״ז אנו למדים **מאליעזר עבד אברהם** שהוא זה שדולה ומשקה תורת רבו לאחרים התורה שלא להתייאש, וכגי׳ שלו **שי״ח** שזה אחד יותר מ״יאוש״ דאחרי כל מה שעבד על עצמו להגיע למדרגה עצומה להיות דומה לאברהם מ״מ א״ל אברהם אין ארור מתדבק בברוך, **וכן לעיל בפ׳ וירא בשעת העקידה אמר לו אברהם שבו לכם פה עם החמור הרי דימה אותו לחמור,** ואעפ״כ לא התייאש, ומזה לימדנו רבותינו שאין ייאוש בעולם כלל. וכל עיקר כח משי״ח בא מכח זה.

---

[17] דוגמא לדבר בשנים האחרונות היו אלו שהזהירו שאנו עומדים לפני סכנה גדולה מפני אויבינו בצפון ודרום ואם לא נתקוף בהם מיד יש להם היכולת להשמיד את כולנו ח״ו ביחד עם שאר האויבים ואכן הי׳ האמת אתם ע״פ דרך הטבע וכמו שנתברר אח״כ עד כמה שהיו מוכנים עם אלפי טילים והרבה מנהרות שהיו יכולים דרך שם ליכנס לארץ, אבל בסוף סיבב הקב״ה כל הענינים שלא צלחה מזימתם ונחלש כוחם הרבה בחסדי ה׳ הגלויים, ואלו שבטחו בכל עת על הקב״ה ואמרו היפלא מה׳ דבר לא היו נתונים כלל לפחד זה.

ושמעתי מפי אחד, שחותנו הי׳ בחור לפני השואה ונשלח לסיביר ועסקו הי׳ לקבור אותם שמתו שם כל יום מחמת עוצם הקור, והי׳ זה מסירות נפש לשבור הקרח וכיון שידע גודל הזכות שיש לו בזה ניצל ההזדמנות כל פעם בעת קבורה לבקש מהקב״ה שגם הוא יזכה לקבר ישראל דהרי לא ידע מתי יגיע תורו למות [כן סיפר **הגר״י גלינסקי** שהמצב הי׳ כ״כ נורא שעיקר המחשבה הי׳ רק לזכות לקבר ישראל ולא יותר] **בא׳** הלילות התגלה אליו א׳ מרבותיו בחלום וא״ל תדע לך שבשמים מעריכים מאד את מסירות נפש שלך וזה שעת רצון בשבילך, **ותמהים בשמים למה אתה רק מבקש לזכות לקבר ישראל, ולמה לא תבקש לצאת ממקום הזה, ולזכות לעלות לא״י ולהקים בית ולזכות לעשרה ילדים? היפלא מה׳ דבר?** ואכן מאז התחיל להתפלל כן **וזכה לעלות לא״י ולהקים בית של עשרה ילדים.** ללמדך שאין מעצור לה׳ להושיע בכל מצב.[18]

ובימים אלה שאנו נכנסים לשלשים יום קודם חנוכה, שעיקר כח חנוכה הוא מאברהם אבינו שאמר ואני והנער נלכה עד כ״ה, ונתת ליראיך נס להתנוסס, יש לנו להתחזק במורשת זה שקיבלנו מאברהם ושרה לדעת ש״היפלא מה׳ דבר וכמש״א הנביא הביטו אל צור וגו׳ וכנ״ל.

ועצה טובה לעשות לעצמו רשימה של דברים שחושב שזה לא ניתן לשינוי, או שמדי הרבה סומך ע״ז, ואינו מרגיש בו מספיק שהיפלא מה׳ דבר לשנות הדברים לטוב או למוטב, ולחזור ולהשריש אצלו שהקב״ה יכול לשנת הכל.

ע״כ חלק מד׳ הגרצ״מ שליט״א.

קרית ארבע מסוגל לצמיחה ברוחניות

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון וגו׳ [שם כ׳]

וברש״י ע״ש ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד״א ע״ש ד׳ זוגות שנקברו שם איש ואשתו וכו׳.

פי׳ **דודי הגה״צ ר׳ יצחק ראקאוו שליט״א** דב׳ הפירושים שייכים זל״ז דהענקים היו מלאכים שירדו לעולם ונעשו שפלים מאד, מאידך הזוגות של מערת המפלה היו ילודי אשה [חוץ מאדם וחוה] שהגיעו למדרגות יותר ממלאכים.

ועדיין צ״ב למה הוצרך כאן לנקוט שם העיר ע״ש הענקים וכי מה יחסר לנו אי יגיד רק זה שמתה בחברון, והרי עיר חברון כבר כתוב כמה פעמים לפני זה בתורה ואף פעם לא נקט שם זה. עוד צ״ע לפירש״י דאברהם הגיע מבאר שבע, למה באמת גרה שרה בחברון ולא בבאר שבע וכבר התחבט **הרמב״ן** בדבר זה הרבה עי״ש כמה מהלכים, וי״א כיון דבאר שבע לא ברור שזה א״י דזה הי׳ על גבול פלשתים, סיבב הקב״ה שתגיע לשם כדי שתמות בא״י דוקא דאינו דומה קלטתו מחיים לקלטתו אח״מ.

והגרא״י ברזל זצ״ל פי׳ לדבריו לעיל דשרה הצטיינה במדת החיות בעבודת ה׳ דתמיד חיפשה דרכים ועצות איך אפשר להתעלות יותר ויותר בלי גבול, ומבואר ברש״י פ׳ שלח עה״פ וראיתם את הארץ מה היא [במדבר י״ג י״ח] **״יש ארץ מגדלת גיבורים״** והנה כל סגולה להצלחה בדבר גשמי יש בה כח הרוחני, ואם מקום זה מגדל ענקים וודאי שיכול לגדל ענקים בתורה ואמונה,

---

[18] **ונעתיק כאן בקיצור עוד סיפורים שסיפר מו״ר שליט״א** [אפשר לעיין בשיחת התחזקות וירא תשפ״ה עמ׳ כ״א בהרחבה]. **א:** שמע מידיד ששמע מידיד שלו שאחרי שאמרו לו הרופאים של״ש שיהי׳ לו ילדים התחזק במשך **שלשים שנה** בענין זה דהיפלא מה׳ דבר ואכן נולד לו אח״כ בן זכר. **ב:** שמע מידיד שאביו נחלה בילדותו עד שכבר הי׳ מנין ליציאת נשמה ואמרו שמע ישראל והבריא, וכשנעשה בר מצוה התחזק דכיון שראה בעצמו דהיפלא מה׳ דבר, א״כ לא יפלא שיהי׳ ת״ח עצום, ועי״ז התיישב ללמוד, ונעשה ת״ח עצום שידע לענות על כל מימרא בחז״ל איפה זה נמצא או לא נמצא. **ג:** היפלא מה׳ דבר גם לרע אם האדם סומך על עצמו, עשיר אחד שבטח על עשרו דל״ש כלל שימות מרעב, ובסוף ננעל בטעות באוצרות שלו ומת שם מרעב. וכתב עם הדם שלו על הקיר שזה עונש על שבטח בעשרו. **ד:** לאותו הגביר נשאר אבן יקר מאד שהי׳ מסוגל גם לרפואות, והיורשים נסעו דרך ארוך לטערקיי לנסות למוכרו לסולטאן דשם ולא רצה, ובדרך הביתה עצרו באכסניא של עני שבמקרה הי׳ לו תינוק חולה במחלה קשה ורק האבן הזה הי׳ מסוגל לרפאותו וסיבב הקב״ה שיגיעו לשם עם האבן ונתרפא, הרי שהתברר שהיפלא מה׳ דבר להביא אבן יקרה לתינוק עני. **והרה״ק משינאווע זי״ע** סיפר שתי מעשיות אלו ביחד כדי לעורר ישועה על ילד חולה שהרופאים התייאשו ממנו, ואמר הרה״ק שהקב״ה יכול להביא רופא גדול מקצה העולם, ואכן מיד הגיע לשם רופא גדול ממדינה רחוקה. **עוד סיפר כמה סיפורים** על בעלי כשרונות חלשים או שכבר היו בגיל מבוגר מאד כמו בן ארבעים או בן חמישים ולא ידעו ולא הבינו כלום, וע״י מחשבת היפלא מה׳ דבר נעשו ת״ח מופלגים ויש אפי׳ גדולי הדור.

ואוסיף כאן על **זקנתי הרבנית דבורה סניידערס ע״ה** שכתבה ביומן שלה שעיקר בקשתה ושאיפתה בימי נעורי׳ היתה רק זה שבבוא הזמן ישלח לה הקב״ה רב ות״ח גדול, ולולא השואה לא הי׳ שייך שתקבל שידוך כזה שהרי היתה ממשפחה פשוטה, וגם לא הי׳ להורי׳ כסף, ולכן הי׳ זה ממש בגדר חלום, ואעפ״כ ביקשה ע״ז מהקב״ה מעומק לבה, ואכן ע״י השואה נסתבב לה שידוך כה חשוב עם מו״ז זצ״ל שהי׳ רב ות״ח גדול שאיבד כל משפחתו במלחמה. ופעם לפני השואה כשביקרה את אחי׳ שהי׳ בבית חולים בראבב [דיער] וזה הי׳ ללא ידיעת הורי׳ שלא ידעו שבנם בבית חולים ולא רצתה לצערם לכן הלכה לבד לבקרו, וכשהיתה שם חיפשה רב כדי לשפוך את לבה ולבקש עצה וברכה, והראו לה ביתו של הרב דשם **אבי זקיני הג״ר בנציון סניידערס זצ״ל הי״ד**, ולא גילתה לרב את שם משפחתה לפי שלא רצתה שיתודע להורי׳, וביקשה עצה וגם ברכה וגם שיתפלל עלי׳ ועל משפחתה ומאד מצאה חן בעיני הרב, ושאל לשמה הפרטי ובירכה והוציא ספר והתפלל מתוכה, אח״כ באה הרבנית והבטיחה לה שתהי׳ מאד מאד שמחה, ושנוכל לשמוח בחתונה שלך, [ומו״ז סיפר שכשהגיע הביתה אח״כ סיפרו לו הוריו שהי׳ כאן עלמה מיוחדת מאד] והיא חשבה לעצמה **״איך יתכן דבר כזה״ שלפי דרך הטבע דאז לא הי׳ עולה על הדעת שישתתפו בחתונתה,** אולם כפי שנתבאר דבכגון זה נאמר **״היפלא מה׳ דבר״** ואכן דברי הרבנית לא יצאה ריקם, מסבב כל הסבות עשה שזכתה להכנס בבית הגדול הזה, ואכן באו נשמות הרב והרבנית לשמוח מג״ע בחתונתה, ותקופה אחרי החתונה אכן גרו באותו בית ממש, גם היתה מאד מאד שמחה בכל ימי חיי׳, והיתה תמיד משמחת אחרים.

ולכן בחרה שרה לגור שם, כדי לקבל סגולת דבר זה ברוחניות, וזה חלק משבח שרה, ולכן קוראת התורה כן דוקא כאן.

משמעות כ"ף זעירא דולבכתה

ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכתה: [שם]

הנה הכ"ף של ולבכתה היא מן א"ב זעירא והרבה טעמים נאמרו בדבר.

בבעל הטורים הטעם שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה. וכ"כ **הרוקח**. אי נמי לפי שגרמה מיתתה שמסרה דין, ועל כן נענשה היא תחילה **[ב"ק צג.]** והמאבד עצמו לדעת אין מספידין אותו. **[אבל רבתי פ"ב]** ובספר **הכתב והקבלה הביא בשם ר"ש יפה** בהקדם קו' הראשונים **[רבינו אפרים הדר זקנים]** דהרי הבכי רגיל לבוא קודם ההספד והיה ראוי לומר לבכותה ולספוד, אולם לפי שהבכי יורה על הצער בבחינת אפיסת המת, וההספד הוא ספור שבחיו להרגיש הנשארים מה שאבדו, ובצדיקים אין ראוי לבכותם מצד אפיסתם כי גדולים במיתתם יותר מבחייהם, לכן הקדים ההספד לבכי, להורות כי אין הבכי עליה רק מצד הנשארים וכענין ההספד, וזה ג"כ טעם כ' זעירא במלת ולבכתה. **ורש"ר הירש** דקדק ממש"כ ויבוא שנכנס והתבודד והסתגר בתוך ביתו ולא הציג את צערו לעין הכל להתגאות בו בעיני הבריות. ולזה גם רומזת כ' זעירא ב"ולבכתה". יודעים אנחנו, מה היתה שרה לאברהם, מה רב ועמוק הצער במותה. הוא יספוד ויבכה, אך ישא את צערו בלבו, בביתו.

רמז מיתת בתו של אברהם אבינו

אולם מדרש מחודש הביאו **מהרי"ל דיסקין והגר"ש סופר מערלוי זצ"ל בספר שיר מעון [נדפס בסו"ס תורת משה לחת"ס]** ועוד, לרמז מה דאיתא בגמ' **בבא בתרא טז: ודף קמא.** דבת היתה לו לאברהם "ובכל" שמה אלא שמתה, [עי' לקמן עה"פ וה' ברך את אברהם בכל שהרחבנו בזה] ולכן רמז כף זעירא שאם תחסיר ותמעט הכ"ף נקראת ולבתה, שהי' גם הספד לבתה, ומהרי"ל דיסקין כתב שבמקרה שמע אז שמתה בתה ג"כ, והי' בוכה גם עלי', אולם בשיר מעון כ' דבאמת מתה הרבה לפני זה, אלא שכל זמן ששרה היתה חיה לא הי' אברהם מרגיש כ"כ חסרון בתו כי לא הי' לבדו, וגם הי' מתנחם בשרה, אבל כאשר גם שרה מתה ונשאר לבדו התחיל להרגיש להתמרמר ולבכות גם על מיתת בתו.

הנה עיקר דבריהם דבכל מתה לא כתוב כלל בחז"ל רק כ' שהי' לו בת, ובאמת הק' התוס' **[קמא. ד"ה בת]** דלמה לא השיאה ליצחק עי' לקמן שהארכנו בזה, אולם הם נקטו שגם מתה, ובאמת כן מבואר **במגלה עמוקות עה"ת כאן** שנקט שבכל כבר מתה, ולכן הק' איזה ברכה זה לאברהם, ותי' ע"פ מש"כ בזוה"ח דמי שלא עסק בפו"ר ממעט הדמות וא"כ הי' צריך שיהי' לו עכ"פ בת לאיזה זמן לקיים מצות פו"ר. וזה נרמז במש"כ ותמת שרה בקרית ארבע ר"ל שהשלימה שם של ד' וילדה בן ובת וקיימה דמות ואחר שקיימו מתה בתו ג"כ וז"ש ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכתה כ' כ"ף קטנה כדי לקרות ולבתה. ועי' עוד לקמן בשם **שו"ת כת"ס יו"ד קט"ו** דעיקר מטרת הבת הי' לגלות ששייך ששרה יוליד מאברהם וממילא לא הי' מקום לליצנות על לידת יצחק, וע"ע בספר **יריעות שלמה למהרש"ל** ששמע מרבו **מהר"ש מלובלין** במש"כ בגמ' שבת הי' לה לאברהם ולא מצינו למי השיאה אברהם או היכן מתה, לזה נכתב ולבכתה חסר שיהי' כאילו כ' ולבתה לומר שמתו בפעם אחת שרה ובתה. וע"ע בתחלת **שו"ת בנין שלמה** בחי' תורה לר' ישראל משה הכהן אבי המחבר דהציע מעצמו לפרש המסורה דכ"ף קטנה ע"פ מה ששמע איזה מדרש דמיתת בכל היתה כשמתה שרה.

אולם רבינו **הג"ר משה פינשטיין זצ"ל בספרו שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' מ' אות ו'** כתב לתלמידו **הג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל** שציטט לו כל הנ"ל בשם מהרי"ל דיסקין כתב לו "הנה לא ראיתי במדרשים שבידי אבל לא ראינו אינה ראיה, **אבל הוא דבר שלכאורה הוא דבר שאי אפשר שאברהם אבינו יענש בעונש כזה היותר גדול** ואפילו בעונש קטן כשלא מפורש בקראי לא שייך לומר זה, ובפרט שהם לומדין זה מקרא דוה' ברך את אברהם בכל ואיזה ברכה הוא, וגם איך שייך לומר שמתה ביום שמתה שרה הא קרא דוה' ברך נאמר אחר שמתה שרה, **ולכן ברור שאיזה טעות הוא** ואם יש איזה מקום הוא טעות שם וכדחזינן שלא נמצא בדברי רבותינו המפרשים הראשונים, ועד עכשיו לא ראיתי ספרו של מהרי"ל דיסקין על התורה ואשתדל בל"נ לראותו."

אולם באמת מצינו **בס' תוספות השלם אות כו** ממש הפוך מכל הדברים הנ"ל, שכ' "וי"א לכן הכ"ף זעירא לסלקה כמי שאינה וישאר לבתה כלומר שלפי שהניחה בת שעדיין לא נשאה בבת בחיי אמה כי הבת שלא נשאה בחיי אמה ראויה לבכותה כמו שבוכים על אמה" הרי דאדרבה סבת הבכי' כיון שנשארה בת בחיים לא נשואה יש סבה לתוס' בכיה. הרי עכ"פ דהיתה בחיים גם אח"כ וכן נקטו **התוס' בב"ב קמא.** שהקשו דלמה לא השיאה אברהם ליצחק, ובאמת בספר **בנין דוד [מייזליש] פ' חיי שרה** תי' קו' התוס' ע"פ מדרש ודרשא הנ"ל שכבר מתה, אולם כבר העיר **בהקדמת שו"ת בנין שלמה [בהג"ה לחידושי אביו שם]** דתוס' לא ניח"ל בזה כיון דקרא דוה' בירך את אברהם בכל כתוב אח"כ. אבל בס' **מנחה**

בלולה כשכ׳ פי׳ הנ״ל דכבר מתה הוסיף דצ״ל אין מוקדם ומאוחר בתורה.

שרה אמנו התנהגה לאברהם כאילו היתה בתו

והנה פי׳ נפלא ומחודש בביאור מדרש הנ״ל הביא אאמו״ר שליט״א בקובץ דברי שירה ח״ב עמ׳ 6 [19] מהג״ר שמחה הלוי במברגר שליט״א [גייטסהעד – בני ברק גיסו של מוח״ז הגרב״ז קויפמן זצ״ל] מה שאמר בהלוויתה של אמו ע״ה ע״פ הקדמת דברי זקינו **הג״ר יצחק דוב הלוי במברגר זצ״ל הרב מווירצבורג בספרו מלאכת שמים על סת״ם,** עמ׳ א׳ בהביאו ד׳ **המאירי** בפירושו למשלי בדברו על מדות טובות של אשת חיל נמנית גם זאת ״העוזבת מדות אביה ומתנהגת במדות אשה הטוב״ עי״ש והוסיף ד״באמת מדה זו צריך התאמצות גדולה לעזוב מעשה אבות באשר טבע הנולדים קרובה למולידיהם ולקבל מדות איש זר, ולהעשות בן או בת לאשר לא הולידו הן מדה זאת וודאי רק באשת חיל נמצא. וכ׳ הגרי״ד דכבר מצינו רמז לענין זה בתורה הקדושה בפ׳ וישלח בדברי יעקב אבינו בפגשו את עשיו אחיו דכתיב ״וישא עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך״ **[לקמן לג ה]** והדבר יפלא דפתח הכתוב בתרתי וירא את הנשים ואת הילדים ועל שניהם שאל מי אלה לך ויעקב השיב רק על הילדים, [עי׳ מפרשים] אולם להנזכר מובן הענין היטב, דיעקב ספר בזה בשבח נשיו אמותינו הקדושות אשר עזבו כל אשר ראו בבית אביהן וכל הראוי לבוא במדותיהן מירושת אבותיהן מהכל לא נמצא דבר בהן, ואך המדות הטובות של יעקב אבינו חמדו להן, וכאילו ״יוצאי חלציו״ הנה, וזה שהשיב יעקב הן כל אלה אשר חנן א׳ את עבדך. ובזה גם מיושב למה לא מנה הכתוב ביחזקאל מ״ד אשה בתוך הקרובים שהכהן מטמא להם, ועפי״ז ניחא דזה נרמז במש״כ שם ולבת, ובאה הנבואה לעורר ולהודיע מהות ואיכות הזיווג המקודש איך הוא ואיננו רחוק שבאמרות ה׳ טהורות בפ׳ אמור מש״כ כי אם לשארו הקרוב אליו דבאשה קמיירי ג״כ נרמז הענין הנכבד הזה״ **ע״כ ד׳ הגרי״ד במברגר זצ״ל.**

עפי״ז פי׳ נינו הג״ר שמחה הלוי שליט״א רמז דרשא הנ״ל ד״ולבכתה״ דר״ל ול״בתה״ דאין הכוונה על בתו של א״א ע״ה שנקרא ״בכל״ רק קאי על שרה אמנו בעצמה שקיבלה הכל מאברהם אבינו, וכן ביטלה עצמה אליו לגמרי להתחנך ממנו כמו בת, וזה הי׳ חלק מן ההספד של אברהם אבינו. ובזה מיושב דלא כתוב בקרא מה הי׳ ההספד כיון דזה השבח הכי גדול עלי׳ שלא היתה מתנהגת אליו כמו אשתו רק כמו בתו, וכן א״ש דכ׳ לספוד לשרה ורק אח״כ ולבכתה, כיון דתיבת ולבכתה הוא הפירוט של ההספד שכתוב לפני זה. **ודפח״ח.** ויש להוסיף ד׳ **רש״ר הירש** לעיל פ׳ וירא במש״כ ושרה שומעת פתח האהל וגו׳ **[לעיל יח י]** דממש״כ **שומעת** משמע לא ששמעה במקרה רק את זה, רק היא היתה תמיד מקשיבה לדברי אברהם גם אם אינה יושבת ליד השולחן היתה משתתפת ממקומה, בשמיעה אם גם לא בדבור, דאכן כדאי הי׳ לה להקשיב לאיש כאברהם, עת הוא משוחח עם אורחיו. וא״כ אף שהיתה גדולה מאברהם מנבואה מ״מ היתה תמיד שומעת עת שהי׳ אברהם מדבר עם אחרים שמא תוכל לשמוע איזה דבר חדש בעבודת ה׳. וזה מתאים במש״כ לעיל במעלת שרה שהיתה בבחינת נער בהשתוקקות להתעלות יותר ויותר בעבודת ה׳.

השייכות בין אסתר לשרה

והוסיף לכ״ז עוד נין של הגרי״ד במברגר זצ״ל ידידי **הרב אליעזר מארטש שליט״א** לפרש הא דהבאנו לעיל מדברי חז״ל דאסתר המלכה זכתה למלוך על קכ״ז מדינות בזכות שרה, וק׳ למה זכתה היא יותר מכל נכדי שרה, אולם באסתר מצינו אותה תכונה שהי׳ בשרה, שגם שהיתה גדולה בזכות עצמה ביטלה את עצמה לגמרי למרדכי הצדיק, דגם אצלה כתוב ״ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת״ **[אסתר ב ז]** ואמרי׳ **במגילה יג.** ״תנא משום רבי מאיר אל תקרי לבת אלא לבית״ היינו שנישאה לאשה, וא״כ למה כתוב ״בת״ רק שהגם שהיתה אשתו התייחסה למרדכי כאילו הוא אביה והיתה מתחנכת ממנו ומתבטלת אליו, וכמ״ש בפסוק ״לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד: **[שם י]**. ״אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו״ **[שם כ]** וא״כ י״ל דלכן זכתה היא למשול על קכ״ז מדינות מכוחה של שרה אמנו.[20]

וידידי **הרב יצחק קונינסקי שליט״א,** הוסיף די״ל כן גם לענין רבקה אמנו שהיתה מצויינת ביותר במדת החסד ומתאימה יותר לאברהם שהוא בחי׳ החסד, ולא ליצחק בחינת דינים קשים, ומ״מ כשראתה אותו והבחינה שהוא בחינה של פחד יצחק ושלכן נפלה מעל הגמל

---

[19] שיצא לאור לרגל החתונה שלי עם אשתי שתחי׳ נכדת הגרי״ד במברגר זצ״ל.

[20] כבר הרחבנו בפ׳ כי תשא [והזכרנו קצת לעיל] על זקנתי **הרבנית דבורה סניידערס ע״ה** שהתייחסה **למו״ז הגה״צ ר׳ יעקב זצ״ל** כמו רבי והי׳ מבוגר ממנה בעשרים שנה ואחרי השואה שאיבד מו״ז אשתו וי״א ילדיו התעקשה זקנתי ע״ה שהיתה בחורה צעירה ומוצלחת להנשא לו, גם אחרי שניסו קרוביה למנוע אותה מזה, וכשכתבה ביומן על התהוות השידוך וההתלבטיות היא כותבת כסדר על ה״רבי״ וכן כשהיתה מדברת לאחרים עליו היתה אומרת ״הרבי״.

מרוב פחד, מ״מ ותקח הצעיף ותתכס להראות שהיא מתבטלת לגמרי לבחינת יצחק. ועי׳ **בזוה״ק פ׳ תולדות [קלז.]** דיצחק הי׳ בחינת דין קשה ורבקה היתה בחינת דין רפה שהגיעו ממקום רשעים שהם בחינת דינים קשים אבל ע״י שהיתה לה חוט של חסד הי׳ הדין שלה רפה וממותק, ועי״ז התמתקו הדינים של יצחק, דאי לאו הכי לא הי׳ העולם סובל הדינים הקשים של יצחק.

אברהם לא זכה למדרגת שרה

גר ותושב אנכי עמכם וגו׳ [שם ד׳]

דברים נוראים כ׳ **החת״ס** עפ״י מש״כ לעיל [עמוד ע״ב ד״ה שבו] במה דילפי׳ **מו״ק יח.** ממש״כ ונשתחווה ונשובה עליכם שאל תפתח פה לשטן דלהכי חזרו, והק׳ תוס׳ הרי זה הי׳ דבר טוב שחזרו, ותי׳ החת״ס דהי׳ ראוי שאחר העקידה יהי׳ אברהם ויצחק דבוקים למעלה למעלה בהשי״ת בכל עת עד שלא ישאר מגופם רק רושם מעט בארץ כאשר יהי׳ לע״ל ואעפ״כ חזרו לאותם היושבים עם החמור, כיון שאמר ונשובה עליכם, **ושרה באמת מחמת מדרגתה הגדולה שהיתה גדולה מאאע״ה מרוב שמחתה ששמעה שכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה ונדבקה באור העליון** ולא כאברהם שנשאר בארץ אחר מעשה העבודה הקדושה הזאת, ולזה הספיד גר ותושב אנכי עמכם ר״ל בעוונותי הרבים נשארתי בארץ גר ותושב בעוה״ז. **אבל באמת העולם הי׳ צריך עדיין לאברהם אבינו ע״כ נשאר בעוה״ז לטובת אנשי עוה״ז** וזה שהשיבו לו מה שנשארת אצלינו היינו משום כי נשיא אלקים אתה בתוכינו. [21]

אברהם הרגיש שלא מגיע לו כלום

ויקם אברהם וישתחו לע״ה לבני חת וגו׳ וישתחו אברהם לפני ע״ה: [שם ז׳ י״ב] [22]

יל״ע ל״ל להשתחוות ולהשפיל עצמו כ״כ בשעה שהיו מוכנים לעשות הכל בשבילו, ובלא״ה היו מכבדים אותו מאד באמרם נשיא אלקים אתה בתוכינו. והנה **באבן עזרא** מבואר דאין הכוונה ממש בפישוט ידים ורגלים, דהרי לא כתיב ארצה אלא הכוונה שישוח ראשו כמשפט הנותן שבח לאחר, [ויל״ע מרש״י לקמן מ״ב ו׳ מ״ג כ״ח דמבואר דכ״מ השתחוואה הוא פישוט ידים ורגלים ואלי בזמנם הי׳ הרגילות כן ולא נראה כ״כ משונה] ומבואר דההשתחוואה לא הי׳ בגדר עבודה רק בגדר תודה וכ״כ **רס״ג ורלב״ג ופי׳ ר״א בן הרמב״ם.** ומ״מ ק׳ ל״ל לקרא להדגיש ד״ז, **ובקריאת התורה שני וחמישי אנו מפסיקים בשני פסוקים אלו** כנר׳ שיש לנו הרבה ללמוד מזה.

והנראה בזה בעז״ה ע״פ מה שביאר **הרמב״ן** [פט״ו] אריכות פ׳ זו שהוא להודיע חסדי המקום עם אברהם שהי׳ נשיא אלקים בארץ אשר בא לגור שם וכולם היו קוראים לו אדוני והוא לא אמר להם כן שהי׳ שר וגדול וגו׳ ועוד כי רצה להודיענו מקום קבורת האבות באשר אנחנו חייבים לכבד מקום קבורת אבותינו הקדושים, **ובב״ב ט״ו.** אמרו שג״ז מנסיונות של אברהם שביקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה אותו.

ולכ׳ טעמא דרמב״ן דהודיענו החסד שעשה לאברהם סותר לטעם חז״ל שהי׳ נסיון, ונר׳ שבעצם לאדם רגיל הי׳ זה מאד קשה לקבל מצב זה, ובפרט אי נחשוב גודל נסיון העקדה, הרי כל אחד הי׳ חושב דמעכשיו כבר מגיע לו כל טוב וכל הישועות, ומיד בתוצאה מעקידה גופא מת אשתו שרה, וכשרצה לקבור הי׳ צריך להוציא דמים מרובים על קברה גם שהבטיח הקב״ה שזה שלו, ואברהם אבינו לא הרהר בזה כלום, **ואדרבה הוא חי תמיד בהרגשה שלא מגיע לו כלום ואין אף אחד בעולם שחייב לו משהו,** ולכן אם עשה לו איזה טובה קטנה הי׳ כבר מלא הכרת הטוב, וכשמתה שרה, אז ביחד עם הבכי׳ וההספד, **הי׳ מלא הודאה להקב״ה על שזכה לכזה אשה עד עכשיו,** וכשבא לקוברה חשב שבעצם לא מגיע לו קבר כלל, **ואם יש מישהו שיעזור לו גם במקצת להשיג קבר, כבר מגיע לו יישר כח גדול,** ולכן כל פעם שהסכימו למשהו, מיד השתחווה, גם אם זה רק להרכין ראשו כאבן עזרא, אבל זה ביטוי עד כמה הי׳ מרגיש להם הכרת הטוב, גם הי׳ כ״כ מלא בהכרת הטוב על שמכבדים אותו כ״כ לקרוא אותו אדוני אף שלא מגיע לו כלל. וזה רוצה התורה להדגיש למען ללמוד מזה שלעולם גם אם עשה אדם הרבה מעשים טובים, והתגבר על עצמו, וגם עשה טובות לחבירו, מ״מ לא ירגיש שמגיע לו משהו, אלא על כל נשימה ונשימה שמקבל מהקב״ה יש לו להודות תמיד, **ועל כל טובה שעושה לו חבירו יש לו להודות מכל הלב, עד כדי ביטוי מעשי, להרכין ראשו בגדר הכנעה.**

נמצא דאין סתירה בין רמב״ן וחז״ל, דוודאי מצד עצמו הי׳ נסיון גדול אבל מצד מבטו של אברהם אבינו הי׳ כאן חסד ה׳ עצום.

וע״ע לקמן כד נב במש״כ אצל אליעזר וישתחו ארצה לה׳ שהבאנו ד׳ חז״ל כאן שלמדו מאברהם דמודים על בשורה טובה ומש״כ בזה.

---

[21] בהג׳ **אלף המגן על מטה אפרים סי׳ תק״צ סק״ב** הביא דצריכין לתקוע בשופר קול יללה שיהי׳ דומה לקול בכייתה של שרה שבכתה על בשורת העקידה, ובהג״ה שם הביא מספרים דלפי ששמעה שתמורתו נשחט איל בכתה מאד כי חששה שמא נמצא איזה פסול ביצחק או שאין בעלה הגון בעיני ה׳, ועיקר בכייתה שתלתה החטא בה בעצמה שהיא אינה כדאי שבנה ירצה לקרבן ומרוב עגמת נפש פרחה נשמתה.

[22] מעשה בבעה״ב שבא והתלונן לפני החת״ס על בחור שהוא בחור בלי חי״ת [היינו בור] א״ל החת״ס אברהם לא השתחווה רק לע״ה עם ח״ת [לבני חת] ומי שהוא **מחזיק** תורה בלי חי״ת ה״ה **מזיק- פניני חת״ס בספר סופרי המלך.**

עפרון לעומת אברהם

ועפרון יושב בתוך בני חת וגו' וכל הפרשה [שם י'-ט"ז]

דבר מעניין אנו רואים בפרשיות אלו, שכמה פעמים כשהתורה מדגישה לנו גדלותם של האבות, יש מיד אח"כ דמות הפכי, וכנראה התורה רצתה שנלמוד איך לא להתנהג, דכמה פעמים א"א להבחין כ"כ בדרך האמיתי אא"כ נדגיש דמות אדם אחר שסילף הדרך הנכון. ובפרשה שלנו, נראה זה בעפרון לעומת אברהם, ולבן לעומת רבקה וכמו שיתבאר.

הנה התורה מאריכה בדברי עפרון, וגילו חז"ל דצדיקים כאברהם אומרים מעט ועושים הרבה, ועפרון דיבר הרבה וגם מעט לא עשה, אברהם אמר "**יקח נא מעט מים**" ורק פת לחם, והגיש סעודת שלמה בשעתו, ועפרון אמר שיתן הכל במתנה, ובסוף ביקש הרבה כסף, וכשנתבונן בפסוקים נראה שמדוייק ביותר, דכשעפרון אמר שיתן במתנה כתב "**והוא יושב בתוך בני חת**" "ויען עפרון החיתי **באזני בני חת לכל באי שער עירו**" "לא אדני שמעני **לעיני בני עמי** נתתי' לך קבר מתיך" ובפעם השני כתוב "ויען עפרון החיתי את אברהם לאמר **לו**" אדני שמעני ארבע מאות שקל כסף **ביני ובינך מה היא**" הרי בולט, דכשדיבר על מה שיתן במתנה, דיבר בפירסום רב, שכולם יראו וכולם ישמעו, ויכתבו על כך בעיתונים, כמה הוא נדיב וכמה הוא טוב לב, מאידך כשרצה הרבה כסף, דיבר בשקט רק "לו" לאברהם, שלא ישמע אף אחד.

והביאור בזה, דעפרון ביסוד חשב רק על עצמו, ומה שהוא יכול להרויח כאן, כמה כבוד וכמה כסף, ופעמים משתלם לוותר על כסף כדי להרוויח הרבה כבוד, ולכן אם כבר מוותר על כסף, הוא צריך שכולם ישמעו וכולם יראו וכולם ידברו, אבל כיון שכ"כ הפציר בו אברהם לקבל הכסף, חשב עצה שלא יפסיד כל הכבוד שכבר קיבל, ולכן ביקש הכסף בשקט. אבל אברהם הבין הכל מהתחלה, ולכן כתוב "**וישמע אברהם לעפרון**" שמיעה לשון הבנה, שהוא שמע והבין כל הזמן מתו"ד עפרון, שבעצם הוא רוצה הרבה כסף, ולכן ידע שלא יהי' קשה לשכנעו לקבל הכסף.

מאידך אצל אברהם שאמר רק מעט, חוץ ממה שלא רצה להתגאות הי' לו עוד טעם, כיון שכל מחשבתו היה טובת האורחים, ורצה שירגישו בנוח ושיסברו שזה קל מאוד בשבילו, שהרי הוא מביא לו רק פת לחם, דעיקר הוא מחפש טובת האורחים, ולא מחפש "**יישר כח גדול**". משא"כ בעלי חסד שמחפשים טובת עצמם וכבוד עצמם, משתדלים להדגיש כמה טרחו ועשו בשביל האורח, כדי שיצטרך להכיר לו טוב ולהגיד לו יישר כח גדול. וראה מש"כ לקמן בטעם שלא רצה אברהם שיצחק יחזור לחרן.

והנה מה שחז"ל הביאו עפרון לדוגמא לאומר הרבה ועושה מעט ולא הביאו את בלק שאמר כי כבד אכבדך מאד וגו' ובסוף הי' צר עין ונתן לו רק בקר וצאן אחד לאכול עי"ש באור החיים הק', עמד בזה **דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל** [23] ותי' דס"ד דרק בבלק שמתחלה באמת לא חשב לכבדו הרבה רק אמר כן, אבל עפרון יתכן שמתחלה באמת רצה לתת מתנה רק שבסוף כששומע על כסף לכן שינה אולי אין בזה חסרון, קמ"ל דאין לאדם להוציא מפיו הבטחה שאינו בטוח במאה אחוז שיוכל לעמוד בו, ואם מבטיח ובסוף משנה נקרא שאומר הרבה ועושה מעט.

וראה להלן בעמוד י"ד, שהדגשנו ההבדל בין רבקה ללבן בעשיית חסד.

רמז דקידושין בקיחת קבר בשדה עפרון

וידבר אל עפרון וגו' נתתי כסף השדה קח ממני וגו' [שם י"ג]

הנה **בקידושין** [ב. ד:] מבואר דאחד המקורות לקידושי כסף הוא דילפי' קיחה קיחה מפסוק זה דשדה עפרון. ולכן נקט בתחלת קידושין הלשון האשה **ניקנית** ולא האשה **מתקדשת** וכמו בפרק שני מתחיל "האיש מקדש" דכיון דכסף ילפי' משדה עפרון ושם כתוב לשון קנין שנא' לקמן פסוק י' השדה אשר קנה אברהם, לכן נקט גם בקידושין לשון קנין. ומבואר **בתוס' שם ד"ה וכסף** דלא סגי סתם למצוא בפ' זו דכסף אקרי קנין דמה זה שייך לקידושי אשה, ולכך צריך להקדים דעיקר קידושי כסף ילפי' משדה עפרון וממילא שוב י"ל דגם קידושי אשה אקרי קנין. וכבר העירו **ראשונים** דאינו דומה ממש לשדה עפרון דהתם הקיחה הוא על הכסף שיטול את הכסף ובקידושין הכוונה על האשה, שלוקח את האשה תמורת כסף שנותן לה, ותי' **ריטב"א** דאינו גז"ש גמור רק גילוי מילתא בעלמא דילמד סתום מן המפורש. ומבואר שם בגמ' **דקנין** הוא לשון דאורייתא לקידושין, **וקידושין** הוא לשון דרבנן דאסר לה אכו"ע כהקדש. וביארו אחרונים **[קה"י סי' י"ג]** דבקידושין יש ב' ענינים עצם זה שקונה את האשה קנין אישות, וכן זה שאוסר לה אכו"ע כהקדש, והאיסור לכל העולם אינו תוצאה מן הקנין רק שהבעל צריך גם לאסור אותה לכל העולם, ושתי הענינים נכללים בכל מעשה קידושין, ולכן יתכן מציאות שמקדש אשה ומשייר שלא תאסור לפלוני [לר"א

[23] **בצל הקודש ע' קנ"ה.**

גיטין פב:] ובהכרח שאינו דבר דממילא. [אולם זה לא כ"כ פשוט די"א דיש רק ענין איסור ולשון קנין לאו דוקא, גם י"א דא' הוא תוצאה דממילא מן השני או קנין מן האיסור או להיפוך, ואכמ"ל]

והנה יל"ע וכי לא מצא התורה מקום לרמז דבר כ"כ חשוב ויסודי כמו קידושין רק בענין קניית קבר, ושמעתי מידידי **הרב טובי' שפיגל שליט"א** בשם **הג"ר לייב היימן זצ"ל רב ביהכ"נ הגר"א** בבית בגן, שתי' דבאים ללמדינו דכבר מיד בתחלת הנישואין ידע שעיקר חיי אישות בעוה"ז הוא לצורך החיים המשותפים בעוה"ב, ואם יחשוב שעיקר החיים הוא ליהנות כאן בעוה"ז ולא יחי' כאן עם אשתו כמו שצריך, אז יסבלו ביחד בעוה"ב.

ויש להוסיף על דבריו דאכן באברהם ושרה מצינו להדיא בחז"ל המשך החיבור לאחר מיתה **בב"ב נח.** דאליעזר עבד אברהם סיפר לר' בנאה מחוץ למערת המכפלה דאברהם גאני בכנפה דשרה וקא מעיינא ליה ברישיה. **[עי' במשך חכמה [לעיל כ"א י"ב] הביאור בזה]** כן מצינו [ב"ר פ"ע י"ב] שיעקב בכה כשפגש את רחל שראה שלא יהי' אתה בקבר הרי דהי' לו משמעות בזה להיות ביחד בקבר. עוד מבואר **בזוה"ק [משפטים קב:] כי הזוגות יתלוו בעולם העליון בתמידות עי"ש באריכות, מאידך בזוה"ק [שלח קסז:]** [24] דבעולם העליון בגן עדן אף דבכל היום זכרים ונקבות נמצאים בהיכלות נפרדים, מ"מ בחצות הלילה מזדווגים איש ואשתו ומולידים נשמות.

השייכות בין איש לאשתו לאחר מיתה

ונראה להרחיב בד"ז יותר, דע"ע **בפיה"מ לרמב"ם פ"י דסנהדרין מ"א ד"ה וכת שלישית** שמתאר תחית המתים באופן שיחיה האדם אחר מותו **"ויחזור עם משפחתו וקרוביו" ובס' תורת חיים סנהדרין ק.** ביאר טעם מספר ש"י עולמות לצדיק, לפי שעשרת הדברות יש בהן תר"ך אותיות נגד תרי"ג מצות ושבע מצות בני נח במספר כת"ר עליון, וכנגדן יש לו לאדם תר"ך עולמות, אלא לפי שהאדם נברא דו פרצופין זכר ונקבה ויקרא את שמם אדם וכן כל הנשמות זכר ונקבה נבראו ובין שניהם נשלם ונעשה האדם במלואו וטובו לשמור ולעשות את כל מצות ה' **לכך גם אותן תר"ך עולמות יחדיו יחלוקו מחציתן לזכר ומחציתן לנקבה והיינו ש"י עולמות לכל צדיק וצדיק.** מבואר דשכרם של הצדיקים היינו ביחד עם אשתו לכל אחד ש"י, דזהו שלימות הנשמה.

ולענין מי שהיה לו כמה נשים, איזה מהם תעמוד עמו לעתיד לבא, הנה **בזוה"ק [בראשית כ"א:]** מבואר דאשה שנשאת לב' אנשים זה אחר זה, חוזרת לעתיד לבעלה הראשון. וכן מבואר **בספר מעבר יבק [מובא לקמן],** דבעולם האמת יש להאיש שייכות עם אשתו הראשונה. ועי' **באור החיים [לקמן כט לב]** וז"ל "עוד נתכוונה לאה באומרה ילוה אישי כי גם בזמן יציאתה מעולם הזה לא תפרד ממנו להיותה בת זוגו **וכמאמרם ז"ל [זהר משפטים קב:] כי הזוגות יתלוו בעולם העליון בתמידות,** ואמרה הטעם כי ילדתי לו ג' בנים ובג' הוי חזקה כי בת זוגו אני" וע"ע **במדרש שמואל** בפסוק נפלאת אהבתך כו', אביגיל בעוה"ז ומיכל לעוה"ב. אולם **בשו"ת חתם סופר יו"ד סימן שנה** כ' דאין לאשה להתאבל על בעלה הראשון [25] דע"י נישואין השניים נפקע השייכות לגמרי, ודומה זה כעין ר"פ המגרש פקעה קידושי הראשון וגמרו קידושי שני שאף על פי שהגירושין או המיתה לא הפקיע קדושי' הראשונים לגמרי הנישואין השנייה מפקיעים לגמרי ושוב אינה קרובה לבעלה. [וכ"ז נפק"מ לענין קבורה עי' להלן בהג"ה מח' הפוסקים בזה]

ובשו"ת חתם סופר ח"ז סימן לד הביא ד' **האריז"ל** בביאור ההבדל בין זיווג ראשון וזיווג שני שמבואר **בסוטה ב.** דזיווג ראשון מכריזין עליו מ' יום קודם יצירת הולד, אבל בזיווג שני הכל לפי מעשיו. דאין הכוונה כפשוטו, רק כיון דידוע דאיתתא פלגא דגופא ואין הצורה שלימה כי אם עם אשתו ולכן בתחלת הבריאה נבראו דו פרצופים **[ברכות ס"א.],** ואף עתה שחלקן הקדוש ברוך הוא, עכ"פ בשעת יצירה נבראת תיכף עמו בת זוגו שלא יהי' חסרון ח"ו בבריאת הבורא יתברך, ואז מזווגין לו כפי הנאות לו לגוף זה ובמזל זה כפי מזגו עזר כנגדו, וזהו נקרא זווג ראשון. אבל לאחר צאתו לאויר העולם והוא משתנה לכמה גוונים כפי בחירתו צדיק או רשע או בינוני, וטבעו משתנה ע"י מעשיו ממה שהיתה בעת הבריאה, גם זיווגו ישתנה כפי הנאות לו עתה, וזהו הנקרא זיווג ב', ע"כ דברי אריז"ל. ולפ"ז י"ל דכיון דלעתיד לבא יהי' עולם התיקון ויהי' הכל כמו קודם החטא, וכל אחד כתינוק שנולד דמי, יאות ליה זיווגו שהיה לו קודם צאתו אל העולם, כיון שכך גזרה חכמתו יתברך שהיא נאות לבריאת גופו אם לא ישתנה. **לפי זה לעתיד לבא אפשר שיקרה שיזדווגו שנים שלא היה בזה העולם כלל זה אצל זה,** רק שקודם הבריאה היא היתה בת זוגו, עי"ש פילפול נפלא בהא דכה"ג מתקינין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו ולא חיישינן שתמות השני'.

[24] וז"ל "בכוליה יומא אינון בלחודיהון כמא דאמינא לך וגוברין אוף הכי ובכל ליליא אתכלילן כלהו כחדא בגין דשעתא דזווגא איהו בפלגות ליליא בין בהאי עלמא, בין בההוא עלמא, זווגא דההוא עלמא אתדבקותא דנשמתא בנשמתא נהורא בנהורא זווגא דהאי עלמא גופא בגופא וכלא כמה דאתחזי זינא בתר זיניה זווגא בתר זווגא גופא בתר גופא זווגא דההוא עלמא נהורא בתר נהורא".

[25] החת"ס הקפיד מאד על אשתו השני' כשהדליקה נר לע"נ בעלה הראשון.

ויש להוסיף ע"ז דהנה יל"ע במה שמותרת אשה במיתת הבעל האם זה דבר דממילא דעיקר הקשר הוא רק ע"י שחיים ביחד וכיון שמת ל"ש כלל השייכות ביניהם וא"כ נותק השייכות כמו בגט, או דבעצם עדיין יש להם שייכות ביחד רק דנתחדש היתר מיוחדת לשוק, כיון דסו"ס הוא אינו בין בחיים [ואם תנשא לאחר יהי' תלוי בנדון הנ"ל] ובפשטות חובת ייבום וחליצה מוכיח דאכתי יש קשר וזיקה, ויש לפשוט דבר זה מסוגיא ערוכה **בקידושין יג:** בהא דאיתא במתני' דאשה יוצאת בגט ובמיתת הבעל, ופריך דבשלמא גט יש פסוק בתורה אבל מנ"ל מיתת הבעל, ומשני דזה סברא **"הוא [-הבעל] אסרה"** בכך שהיא היתה קנויה לו. וממילא, **"הוא שרתה",** [-כשאינו בעולם נפטרה הימנו שהרי בו היתה קשורה.]

ופריך דהא בענין איסור עריות מצינו שיש עריות האסורות ע"י קידושין, ונאסר גם לאח"מ כגון אשת אביו, כלתו, או אשת אחי אביו, ובהכרח דהאישות קיים גם לאח"מ, ולזה מסיק שם ממקורות אחרים עי"ש. וי"ל דזה גופא הנדון בין ההוו"א ומסקנא, ולפ"ז מוכח למסקנא מאיסורי ערוה דעדיין יש קשר אישות בין האיש והאשה, וא"כ י"ל דזה רק גזה"כ מיוחדת להתיר אותה לשוק אבל אמת עדיין יש איזה קשר ביניהם כ"ז שלא נישאת לאחר.

ויל"פ יותר ע"פ ד' **הקובץ שעורים ח"ב סי' כז** שהק' במאי דס"ד דמסברא פוקע האישות, דהרי מבואר בנדרים דף כ"ט דקידושי אשה הוא כגדר קדושת הגוף דאינו פוקע בכדי, ונ"מ באומר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, וא"כ איך אפשר להתירה במיתת הבעל מסברא דקדוה"ג שחלה שעה אחת שוב לא פקעה. ותי' ע"פ יסוד הנ"ל בתחלת דברינו, דבא"א ישנן שני דברים קנין שהיא קנויה לבעלה ואיסור, והא דאמרינן קדוה"ג לא פקעה בכדי לכאורה אינו שייך אלא על האיסור ולא על הקנין וכיון דהקנין מצד עצמו שפיר פקע בכדי ממילא יתבטל האיסור, אמנם זה תלוי אם איסור אשת איש הוא חל בכל שעה מפני שהיא עכשיו א"א וא"כ הכא שהקנין פקע בכדי היא מותרת ממילא אבל אי נימא שנאסרה בתחלה באיסור עולמי ולעולם היא באיסורה הראשון עד שיתחדש בה דבר המתירה אם כן אף דהקנין נפקע מכל מקום עדיין היא באיסורה הראשון. וא"כ י"ל דזה גופא הנדון בגמ' דלס"ד ס"ל דאיסורה הוא בכל רגע מחדש דקנין הבעל אוסרה בכל שעה וא"כ לאחר מיתת הבעל אי אפשר שתיאסר עוד דפקע קנינו, וע"ז פריך הגמ' והרי עריות דאסרה ולא שרי לה ומוכח דמתחלה נאסרה באיסור עולמי וה"נ באיסור אשת איש דאין צריך שיחול עליה האיסור בכל רגע מחדש ואף דפקע קנינו במיתתו עדיין אסורה מפני שנאסרה שעה אחת באיסור עולמי, והא דקאמר בנדרים דקדוה"ג לא פקע בכדי ל"ש רק לפי המסקנא, דאיסור אשת איש הוא כמו איסורי עריות דנאסרין בתחלתן לעולם, אבל לפי הס"ד דאיסור א"א חל בכל שעה ושעה לא מהני הך דקדוה"ג לא פקעה בכדי דמ"מ כיון דהקנין שפיר פקע בכדי ממילא מותרת.

ולפ"ז י"ל דאילו הי' התורה מרמז קנין כסף דאשה במקום אחר הוי ס"ד דגדר קנין אשה הוא כשאר קנינים ואין לו לפעול איסורי אישות רק כ"ז שהקנין קיים אבל במת ופקע הקנין ממילא ל"ש כלל איסורי אישות, לזה קמ"ל דבעצם מצד קנין אישות הוא פועל חיבור עצום כזה שלא אמור להיות נפקע גם לאחר מיתה, רק דיש לנו גזה"כ מיוחדת דחלה היתר מיוחד לשוק אחרי שמת, [ואם תנשא לאחר יהי' תלוי במשנ"ת לעיל אם הקשר מנותק לגמרי] אבל עד כמה שלא נישאת לאחר ומתה אז עדיין החיבור קיים.

עכ"פ מבואר מכ"ז דחיבור איש ואשה הוא חזרה לעיקר בריאתם בתור זכר ונקיבה ביחד, ומתחלקים השכר בין שניהם, ועומדים יחד לעתיד לבוא, וא"ש דכבר בשעת הקידושין יש לתת לב לענין המיתה והקבורה, דכך יש להעמיד עיקר הנישואין באופן שיתוקן נשמתם ביחד בשלימות לעוה"ב.

והנה לפ"ז יובן היטב למה הקפידו האבות הקדושים להקבר אצל נשותיהם, גם מה שהודגש זה כמ"פ בפסוק דהקבורה הי' עם נשותיהם עי' לקמן פסוק י"ט **"וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ"** ולקמן כ"ה י **"הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ"** ולקמן מ"ט לא **"שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת יִצְחָק וְאֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת לֵאָה:"** ולמה הי' צריך להדגיש מה שהי' **אשתו** הלא ידענו ד"ז, וכן עיקר שם **קרית ארבע** נקרא ע"ש ארבע **זוגות,** וכן מבואר **בזוה"ק שלח קסד.** דסדר הקבורה הי' כל אחד עם נשותיהם **בחיבורא חדא** [עי' הלשון בהערה [26]] מבואר דהקבורה ביחד המשיכה את

---

[26] **וז"ל** "ותמן ידע אדם דהאי דוכתא אתחזי ליה, מית אדם אתקבר בגוויה בחבורא חדא, מתה שרה אתקברת תמן וחוה חמאת וחדאת לקבלה וקמת וקבלה לה, שיעורא דחוה לגבי שרה שיעורא דתרין אמין ולא יתיר, מת אברהם אתקבר לגבי שרה **בחבורא חדא,** מתה רבקה אתקברת תמן ושרה חמאת וקמת וקבלה לה, מת יצחק אתקבר בהדה **בחבורא חדא,** מתה לאה אתקברת תמן ורבקה חמאת וקמת וקבלה לה, מת יעקב אתחבר בהדה **בחבורא חדא, וכלהו דכר ונוקבא כחדא בחבורא חדא,** סדורא דלהון היך שכני נשין לגבי נשין ודכורין לגבי דכורין אדם ברישא חוה סמיך ליה, שרה לגבי חוה, אברהם סמיך לשרה, יצחק סמיך לאברהם, רבקה סמיך ליצחק, לאה סמיך לרבקה, יעקב סמיך ללאה". ועי"ש עוד "דאלמלא לא ידע יעקב דלאה אנחתיה לא קביר לה במערתא **לאתחברא בהדה בחבורא חדא** ויהא קביר לה לבר מארעא, אבל ללאה אעיל לה גו ארעא ולרחל שוי לבר".
והנה בעצם סדר קבורתם, כ' שם בזוה"ק שיטה אחרת מספר שלמה המלך, כצורת סגול, אדם וחוה ואברהם ושרה בצד ימין, יצחק ורבקה

התחברותם ביחד, ובוודאי כ״ז הי׳ לטובתינו הנצחית דפעולת האבות והאמהות ממשיכים להתחזק לאח״מ יותר מבחייהם, וא״ש שיעקב הצטער טובא על מה שלא יוכל להקבר עם רחל, כיון שהקבורה ביחד ממשיך ומשלים החיבור ביחד גם לעוה״ב וסבר שיוכל לפעול הרבה לדורות אם יהי׳ יחד עם רחל. ובזה מבואר למה כל ענין העמדת מערת המכפלה כתוב כאן בפ׳ חיי שרה וכמשנ״ת באריכות בתחלת דברינו דכל ענין פ׳ חיי שרה הוא להעמיד מורשת האבות הקדושים לדורות.

האם יש ענין לקבור איש ואשתו ביחד

והנה לפי כל הנ״ל דיש חיבור בין איש לאשתו גם לאחר מיתה הי׳ מקום להקפיד לקבור איש ואשתו יחד וכמו במערת המכפילה ונפק״מ ג״כ למש״פ **בשו״ע יו״ד שס״ג ס״א** דמותר לפנות את המת למקום אבותיו אפילו ממקום מכובד לבזוי, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו וכ׳ **הט״ז סק״ב** דה״ה משפחתו [וכ״פ **שו״ת חת״ס יו״ד של״א**] האם נימא כן לאיש אצל אשתו. **ואכן בשו״ת מהרש״ם ח״ג סי׳ שמ״ג** פסק ע״פ דברי תורת חיים הנ״ל שאיש ואשה מתחלקין בשכרן לעוה״ב כיון שהם נשמה אחד, שיש ענין גדול לקבור אשה ליד בעלה, והתיר מחמת זה לפנות אשה להיות אצל בעלה בצירוף מה שיהי׳ מיוחד לבני המשפחה. **גם בשו״ת אפרקסתא דעניא חלק א סימן קעא** הוכיח דיש ענין גדול בקבורת אשה אצל בעלה מדברי המדרש שהזכרנו דלמה בכה יעקב בפגשו את רחל שראה שאינו נכנסת עמו לקבורה כו׳, ושם במדרש פע״ב ב׳ מסיים ״רחל נשתכרה דודאים והפסידה שבטים **וקבורה**״ הרי דודאי יש תועלת בקבורת איש ואשתו זאצ״ז, ועוד דאדם וחוה ואבותינו נקברו זוגות, וע״ש זה נקראת חברון קרית ארבע, והא דאמז״ל נוח לאדם ליקבר אצל **אבותיו,** כבר כ׳ החת״ס שסל״א ובהגהות פרישה וט״ז, דל״ד אבותיו אלא גם משפחתו, ובשו״ת א״א סקכ״א הביא סמך לזה מכתובות קי״א ע״ש, **וזה דלא כמ״ש בשו״ת לב יהודא סי׳ נו״ן בפשיטות דאין תועלת לאיש ואשתו ליקבר זא״ז ע״ש.**

וע״ע במעבר יבוק במאמר שפת אמת פ״ט שיש נח״ר מיוחדת לאשה להקבר אצל בעלה ובעיקר באשתו ראשונה, וביאר שם כי הקב״ה ברא ז׳ צורות לאדם ידים ורגלים הראש והגוף וצורה הז׳ היא הנקיבה שנפרד מן האדם בשעת בריאתו ונשלם בשעת הנישואין ולכן יש ז׳ ברכות וז׳ ימי המשתה, ולכן ברכה השביעית נאמר בכל אופן גם בליכא פנים חדשות, ולכן במגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד דמעות כי גורם הפרדת שפע שבע ברכות שנתברכו בשעת חופתם, ובפרט אם יש לה בנים ממנו יש להאמין שהיא עיקר זוגתו הראשונה בגן עדן ויש להם נח״ר גדול להיות ביחד בקבר.[27]

והגריש״א זצ״ל [**בקובץ תשובות א׳ קכח וע״ע בציוני הלכה אבלות להגרב״צ קוק שליט״א עמ׳ קל**] נקט בפשיטות דמותר לפנות בשביל להקבר עם אשתו שהרי יעקב אמר ״**ושמה קברתי את לאה**״ עד כדי כך שבעת פטירת א׳ מגדולי ישראל התחבטו היכן לקברו, וכששטחו לפניו אפשריות שונות תמה ״**למה אין קוברים אותו אצל אשתו הרי יעקב אבינו כשביקש לקברו במערת המכפילה אמר ושמה קברתי את לאה״?** [ציוני הלכה שם עמ׳ קיח]

בזוית מצד שמאל, ויעקב ולאה מתחתיהם באמצע, וכפי בחינתם בספירות חסד בימין גבורה משמאל ותפארת למטה באמצע.

והנה כפי רוב העדיות הקדומות ומקובל כן היום, סדר הקברים זוג אחד מעל השני מצפון לדרום, היינו מתחלה יצחק ורבקה, מתחתיו אברהם מול רגל יצחק ושרה מול רגל רבקה, ומתחתיהם יעקב מול רגל אברהם ולאה מול רגל שרה. [ואדם וחוה בנפרד]. והנה **בירושלמי תענית פ״ד ה״ב** אחרי אשר העמיד סדר הסיבה בסעודה דאם יש רק שנים אז השני מיסב לצד רגלי הגדול שזה משמאלו, ואם יש שלש אז השני מיסב לצד ראש הגדול שזה לימינו והשלישי לצד רגלי הגדול שזה שמאלו, [ברכות מו:] לזה מוסיף אמר ר״ש ב״ר יצחק ״**אבות דרך הסב הן קבורין**״ והבינו מפרשי ירושלמי דאברהם נחשב הגדול, וא״כ יצחק נקבר לימינו של אברהם ויעקב לשמאל אברהם, וזה מתאים עם מציאות הנ״ל דיצחק קבור למעלה לצד ראשו של אברהם, ויעקב למטה לצד רגלו של אברהם, [וזה דלא כזוה״ק **ובשו״ת משנה שכיר ח״ב יו״ד סי׳ פ״ד** כ׳ דזוהר לשיטתו **עקב רעא.** דסדר היסיבה הוא בשורה אחת מגדול ועד קטן].

אלא דצ״ע דבשעת קבורת יצחק הי׳ רק שנים ואז סדר ההסיבה שהשני הוא לרגלו של הראשון, וא״כ שוב לא הי׳ אפשר לקבור שם את יעקב, [אבל אי ננקוט דיעקב הוא הגדול דהוא בחיר שבאבות [ב״ר ע״ו], א״ש הכל די״ל דסדר קבורתם אברהם יעקב ויצחק וכצורת סגו״ל וכד׳ ספר שלמה המלך, ומתחה נקבר יצחק בשמאלו של אברהם, ואח״כ בא יעקב הגדול ונקבר באמצע ואז אברהם מימינו ויצחק משמאלו] **והפני משה בספרו מראה הפנים** שעל הירושלמי התק׳ בזה טובא וחידש ע״פ עדות ששמע **מהג״ר יצחק זאבי מעיר חברון** דסדר קבורתם הוא אברהם יצחק ויעקב, דרק יצחק נקבר בדרך היסב לשמאלו של אברהם ואח״כ כשהביאו את יעקב לא הי׳ ברירה ושמו את יעקב לשמאלו של יצחק, וכך נשאר הסדר אברהם יצחק ויעקב, וזה דוחק דנמצא דבסוף אף אחד לא קבור בדרך היסב, והי׳ אפש״ל דכין שכבר ידעו שעתיד יעקב ליקבר שם כבר שמו את יצחק למעלה ע״ש העתיד, **אולם בעל צ״פ ״הרוגוטשובער״ חידש חידוש נפלא** דאכן בשעת קבורת יעקב פינו את יצחק ונתנו אותו לצד ראשו של אברהם מימינו וקברו את יעקב במקום יצחק, ודקדק כן מלשון הפסוק לקמן נ׳ י״ד שיוסף שב מצרימה ״**לקבור את אביו אחרי קברו את אביו״** דלכ״כ פעמיים לקבור את אביו דא׳ קאי על יצחק. וראה בכ״ז במאמרו הנפלא של **הג״ר ישראל דנדרוביץ שליט״א** בקובץ **נזר התורה** [י״ד עמוד ר״י ואילך] ויישב שם ע״פ זה מש״א יעקב [לקמן נ ה] ״**בקברי אשר כריתי לי״** דמהיכי תיתי כבר חצב לו קבר זמן רב לפני פטירתו הרי מבואר **ברמ״א יו״ד של״ט ס״א** דאסור לחצוב קבר שלא לקבור שם באותו יום ומקורו מצוואת ר״י החסיד שיש סכנה בדבר, וכבר עמד בזה **בהעמק דבר שם** ונדחק דעשה רק רושם, אולם לד׳ הצ״פ י״ל דקאי על מה שקבר את יצחק ואז ידע שבעצם זה קבר שלו שחפרו מתחלה לאביו, ולכן רק אצל יעקב מצינו לשון זה. אלא דעל עצם חי׳ של הצ״פ העיר מד׳ **ירושלמי פ״ב דמו״ק** דאסור לפנות מת גם למקום מכובד אא״כ לקברי אבותיו דערב לו לאדם להיות אצל אבותיו, וי״ל דכאן הי׳ תנאי, או י״ל דמכיון דסדר הקבורה הי׳ בוודאי הכל מכוון בסודות עליונים יהי׳ נח וערב יצחק אבינו להיות נקבר דוקא באופן זה.

---

[27] עי׳ **בהגהות יד שאול יו״ד סי׳ שס״ו,** הביא בזה ד׳ **החת״ס** (יו״ד סי׳ שנ״ה) שהזכרנו לעיל, ובשם **ס׳ בעל הנצחון**, דבעל האחרון עיקר כיון דנישואים שניים מפקיעים קורבת הראשון וא״כ יש לקבור עם השני, מאידך בס׳ **דע״ת** (בקו״א לה״ט טרפות אות רל״ד), הביא ד׳ **זוה״ק בראשית לא:** שהזכרנו דהראשון עיקר, אם לא שידוע דהוה מתיישבה דעתה טפי עם בעלה השני עיין שם, וע״ע **שו״ת מנחת יצחק ח״ג סי׳ ק״ו**, ובספר **קיצור דברי סופרים פי״ז אות ע״ו.**

אולם בהרבה מקומות לא נהגו כן רק עושים שורות מיוחדות לאנשים ושורות לנשים, ודן בזה **בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד סימן עב** בתשובה לאיזה אנשים שרצו להנהיג שיקברו איש אצל אשתו. וכתב דזה דבזמן הש"ס היה המנהג לקבור כל בני המשפחה במקום אחד כדאיתא בבכורות נ"ב וכתובות פ"ד ובפי"ד דמסכת שמחות ובטוש"ע ס"ס שס"ו שאשה תקבר אצל בעלה ולא אצל אביה אינו ראי' כלל דשם הכוונה כי בזמן הש"ס נהגו שהיה לכל משפחה מקום מיוחד לקבורה כמבואר שם ולהכי קאמר שיקברו את האשה בקבר משפחת בעלה ולא של אביה. אבל אצלינו שקוברים כל המתים בביה"ק אחד ואין קובעים מקום לכל משפחה לבדה. לזה עושים שורות לאנשים לבד ולנשים לבד. ובזה דחה ההוכחה מהא שנקברו אדה"ר והאבות הקדושים איש אצל אשתו, כי היה המקום מיוחד להם לבדם. משא"כ אצלינו.

אלא דצ"ב דכתב **המעבר יבוק** שיש נחת רוח לאשה אם יקברוה אצל בעלה ע"ש בהסבר הענין. וא"כ יקשה למה אין נוהגין כן אצלינו. וגם דהכי מסתבר דהא קיי"ל בסי' שס"ב שראוי לקבור כל אדם אצל אוהבו. ומי יותר קרוב לו מהאשה אשר היתה קשורה עמו רוב ימי חייו. וזהו מעין מ"ש **[שמואל ב א]** הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. ותי' דיש לחוש לתערובות כיון דנשים עסוקים בקבורת נשים ואנשים בקבורת אנשים, ואולי יזדמן קבורת איש ואשה ביחד, ועוד דהא בזוהר ויקהל החמיר מאוד שלא יפגשו אנשים בנשים בעת קבורת מת וביותר בביה"ק ע"ש, ואם יקברו אנשים ונשים בשורה אחת יוכל להזדמן שיפגעו אלו באלו בעודם בביה"ק וכנ"ל.

עוד תי' עפמש"כ **בזוהר פ' משפטים** שלפעמים יזדמן שאדם נושא אשה שאינה זיווגו ממש שהוכרז עליו בת פלוני לפלוני ומכ"ש בזיווג שני, והמעבר יבוק פ"ט מאמר שפ"א כתב שאין לקבור אשה אצל בעלה רק כשהיא זיווג ראשון שע"פ רוב היא זיווגו האמיתי. ולזה באשר הרבה אנשים יש להם זיווג שני, ואם יקברום אצל זיווגם הראשון יהי צער לאלמנתו זיווג השני, וגם דהא זיווג ראשון אפשר שאינה זיווגו האמיתי. ובפרט בעתים הללו אשר רבו הנושאים אשה שלא לשם שמים רק לשם נוי או לשם ממון וכדומה ע"י סיבות שונות אשר יסודם ביצה"ר. ודאי שיש לשפוט שאינם מכוונים לזיווג האמיתי. ולזה הפליגו חז"ל בקדושין (דף ע') שהנושא אשה לשם ממון מוליד בנים שאינם מהוגנים. והיינו לפי שודאי אינה זיווגו האמיתי ובאשר שנפשותם אין מתאימים בעיקר יצירתם לזה מולידים בנים שאינם מהוגנים, ובזמן שנהגו לקבור כל משפחה בביה"ק שלה. ודאי שקברו אף זיווג שני באותו ביה"ק כדקיי"ל שקוברין אשה אצל בעלה וצ"ל שלא קברוה ממש סמוך לבעלה רק בזויות אחר. ועכ"פ היה קבר אחד מפסיק ביניהם. ועוד נראה דרק כשקוברים אותה אצלו בשביל שהיא אשתו. יש קפידא שלא לקבור אצלו זיווג שני. אבל כשקוברים אותה אצלו בשביל שהמקום ההוא מיוחד לביה"ק למשפחתו. אין קפידא בזה. דהא עכ"פ היא עתה ממשפחתו **עכ"ד הדברי מלכיאל.**

ובשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן רלו נקט דההיתר לפנות לקברות אבותיו הוא דוקא בבן אצל אביו כדאמר שם שערב לאדם שיהא נח אצל **אבותיו** וכדחזינן שהיו חז"ל משתדלים בזה בב"מ דף פ"ב גבי ר"א בר"ש ובדף פ"ה גבי ר' יוסי בריה דר"א בר"ש דאמרו פתח פיך ויכנס בן אצל אביו. אבל לא מצינו זה אצל קרובים אחרים. אבל בשעת הדחק **כדאי הוא הגאון ר' מאיר שמחה הכהן [באו"ש בסוף הלכות שמחות] שהיה גאון גדול בדור הקודם** לסמוך עליו במה שחידש שאם קונים מקום גדול **לקבר משפחה** גם זה נחשב כקברות אבותיו לענין שמותר לפנות לשם בין לענין איסור פנוי בין לאיסור הולכה מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת. וכ"ז דוקא אם כבר קנו קבר משפחה ולא אם עדיין לא קנו **ורצונם לפנות הוא רק כדי שיהיה קבור אצל אמם שהיתה אשתו שזה ודאי אסור גם להגאון אור שמח.** ויתכן דדבריו רק לענין פינוי אבל מודה דיש ענין עכ"פ להקבר אצל אשתו. אבל כבר הרבה להשיב על ד' האגרו"מ **בשו"ת אבן יעקב להגרא"י וולדנברג זצ"ל סי' כ"ח** שהביא חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד שמותר לפנות לקבור אצל אשתו.[28]

אולם לעיקר הלימוד מאבות הקדושים כ' **בשו"ת אמרי אש סי' קי"ז** דא"א ללמוד מהם לקבור אנשים ונשים ביחד דאנן מישיני חברון ניקו ונגמור "ובלתי ספק כוונו לדברים נשגבים וזווגי מדותיהם, ואין ללמוד משם כלל". **ובשו"ת פרי השדה** דרך בעקבותיו של המהר"ם אש, **שבח"ג ס' קכ"א**, כתב שאין ללמוד מדברי הזוהר לאסור לקבור איש ליד אשה שאינה אשתו, **ובח"ב ס' פ"ד**, כתב שאין ללמוד מדברי הזוהר לקבור איש ליד אשתו, דאין לדמות עצמנו לאבות ולהכי לא ילפינן מהאבות שהיו קדושי עליון. [ובהערה לשו"ת אמרי אש ציין מש"כ עפ"י דבריו בשו"ת רבי יוסף נחמיה סימן פ"ו אות א', דודאי השדה סימן ו' ובשו"ת בית אבי ח"א סימן פ"א.]

[28] **ובשו"ת אמרי אש יורה דעה סימן קכא** חידש דרק בימיהם שהיה להם קברות מיוחד לכל משפחה, ושלו ושל אבותיו לעולם היו ביחד, מותר לפנות, מה שאין כן עתה שיש קברות סתם, לא מיקרי מיוחד לשלו ולשל אבותיו. ואחרי כי הקפידו ואמרו בפירוש דאין מפנין רק מפני המוזכרין שם בסי' שס"ג, אין לנו אלא כעין המוזכרים, דהיינו בית הקברות המיוחד למשפחתו, לאו כעת שכשמו כן הוא בפי הבריות, בית עלמין וע"ע **שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שנ"ה]**

והנה לענין עיקר השאלה למה נרמז קידושין דוקא בשדה עפרון עי׳ בספר שם משמואל על שמיני עצרת תרע״ח שהאריך בענין זה והקדים כמה קושיות וא׳ מהם למה כ׳ באשה לשון קיחה ולא לשון קנין, ותי׳ דהנה יש חילוק בין מכירה למתנה, דבמכירה אין חיבור בין מוכר ללוקח רק ברגע המכירה וגם אז הוא חיבור חלש דעיקר כוונתם לחפץ או הכסף ואח״כ מתרחקים, אבל מתנה נשאר חיבור ע״י הכרת הטוב, ובקידושין אינו כמכירה דהרי אין שום קנינים עד הנישואין ובהכרח הוא רק לשם חיבור, ולכן צריך מקור מיוחד שמועיל בו כסף וזה ילפי׳ מעפרון, דעיקר כוונתו הי׳ להתחבר לאברהם ולא לטובה רק שיהי׳ לו חוזק להמשיך לעשות רע, ולכן רצה לתת לו השדה בתור מתנה דזה יוצר חיבור וכנ״ל, אולם אברהם אבינו ע״ה הרגיש בדבר ולא רצה שהוא יתחבר אליו, לכן רצה רק לקנות בכסף, שיסלק את עפרון לגמרי ממנו, כמו שאמרו חז״ל **בב״ב נד:** נכרי מכי מטא זוזי לידיה אסתלק ליה, אבל גם אחרי שקיבל כסף המשיך עפרון לנסות להתחבר בזה שאמר בין שני אוהבים כמונו.... וכן הוא קנין אשה לאיש, שאינו קנין ממוני, אלא קנין לשם חיבור ולהכי כתיב לשון קיחה ולא לשון קנין דלא נימא דזה כקנין ממוני בעלמא בלי חיבור.

שו״ר עיקר הערה זו במה שנרמז קידושי אשה בשדה עפרון, **בשם ארץ צבי עה״ת [מהגה״ק ר׳ אריה צבי פרומר הי״ד אבד״ק קוז׳יגלוב וראש ישיבת חכמי לובלין]**, [29] ותי׳ עפמש״כ **בזוהר הקדוש [חיי שרה קכז:]** דעפרון לא היה יודע כמה נהורין גנוזין במערת המכפלה, שאם היה יודע לא היה מוכרה, ע״ש. ולכאורה קשה הא הוי מקח טעות, וצ״ל דבעצם לא היה לעפרון שום שייכות לאותן נהורין כדאיתא בזוה״ק שם, ואם כן לא היה צריך לקנות מעפרון אלא את עצם השדה כדי שיהיה לו דרך אל הנהורין הגנוזין, וזה וודאי לא היה מקח טעות. והנה **ברי״ן נדרים ל.** איתא דאשה אינה מקנית עצמה לבעל דא״כ היה חשוב כי תלקח, רק שמפקרת את עצמה ומסלקת דעתה, שהבעל יקנה אותה, ע״ש. ודומה קצת לקנין שדה עפרון, שלא היה מקנה עצם הנהורין, רק שיהיה לו פתח לבוא בעצמו אל הנהורין, ה״נ אין האשה מקנית את עצמה לבעל, רק שמשלם לה הבעל בכסף שלא תעכב, שיוכל הוא עצמו לקנותה.

עוד י״ל דאברהם אבינו רצה שיהיה לו חיבור עדיין עם שרה, א״כ רצה דוקא לקנות השדה בכסף מלא, כי מיתת האשה מפסיקה החיבור שיש בין בעל לאשתו, אך ע״י שיקנה השדה, וקנין הוא חיבור לאדם, כמ״ש בספר שער התפילה, בענין הבהמה והכלים כרגלי הבעלים (ביצה פרק ה׳), דנר״נ של האדם מתפשטים בכל קניניו, וכיון דגוף שרה היה קבור באדמת אברהם אבינו, עי״ז היה חיבור לאברהם עם שרה. ע״כ למד קיחה קיחה משדה עפרון, להורות ולרמז דקנין שדה עפרון היה כעין קנין אשה לאיש, כי עיקר תכלית המכוון מקנין מערת המכפלה היה חיבור שבין אברהם ושרה.

עוד ביאר **בספרו שו״ת ארץ צבי [בדרושים שבסוף חלק ב׳ דרוש ז]** עפמש״כ **הר״ן רפ״ב דקידושין** דאע״ג דהאשה אינה מצוות בפ״ו, מ״מ כיון שהיא מסייעת להבעל במצותו, דבלעדיה אינו יכול לקיים מצותו, גם לה יש חלק בהמצוה, ושייך בה מצוה בה יותר מבשלוחה. וה״נ לגבי הלויה וקבורת המת, דאמנם במתים חפשי, כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות **[שבת ל.]**, מ״מ ע״י דמקיימים בו מצוות דהלוי׳ וקבורת המת, יש לו גם כן חלק בהמצוה, וזהו השייכות דשדה עפרון, קבורת המת, לקידושי אשה.

אם יצחק בחינת בכל צריך לחפש שידוך

ואברהם זקן בא בימים וה׳ ברך את אברהם בכל: [כ״ד א׳]

וברש״י בכל עולה בגימ׳ בן ומאחר שהי׳ לו בן, הי׳ צריך להשיאו אשה. וביאר **הגור ארי׳** שעד שלא הי׳ לו בן לא הי׳ נחשב לכלום כל הברכה שבירכו וכמש״א אברהם לעיל ״מה תתן לי ואנכי הולך ערירי״ וכ״כ **הכתב סופר**. ומקשים העולם וכי לא ידענו שהי׳ לו בן, וגם ל״ל לומר זה בגימט׳ ולא בפירוש. וביאר **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** [30] עפ״י דברי הגו״א הנ״ל, דבשביל סתם בן ששמו יצחק לא הי׳ צריך לעשות עסק כה גדול בשידוך יצחק, אבל כיון שיצחק הוא בחי׳ ״בכל״ היינו שכל הברכות תלויים בו, א״כ יצחק הוא זה שימשיך כל המורשת של כלל ישראל, ולכן הי׳ צריך להשיאו אשה להעמיד המשך הדורות. גם נכלל הרבה דברים בבחי׳ בכל כמו חיבור שמים וארץ והכל נכלל בשידוך של יצחק שהוא להמשיך ד״ז.

ויש להוסיף לימוד לכאו״א דפעמים מי שיש לו בן מסתכל עליו כמו אדם פרטי, אבל כשבא להשיאו אשה עליו להביט בו כאדם כללי שיעמיד עכשיו דורי דורות וא״כ עליו לראות את הנולד ולקחת הכל בחשבון, שיש כאן אחריות עצומה שישא את ההגון לו.

פרשה זו הוא פרשת השידוכים

והגרא״ב פינקל זצ״ל בקונטרס השידוכים [הרבה שנים הי׳ רגיל בליל ש״ק פ׳ חיי שרה לתת הדרכה לבחורים בענין שידוכים כשמייסד דבריו על פ׳ השבוע ונדפס מזה קונטרס שלם בסוה״ס **משלחנו של רא״ב** וכבר כ׳ **רבינו בחיי לקמן פסוק ג׳** דהי׳ מנהג

[29] הובא בס׳ דף על דף ריש קידושין.

[30] **בצל הקודש עמ׳ קנ״ו.**

לקרוא פ׳ זו לחתן ביום חתונתו להזהיר שלא יקח אשה לשם יופי וממון עי״ש] למד מכאן שקודם בקשת שידוך יש לאב לברר ולהגדיר את המדובר שיש לו בביתו ולעמוד על מדרגתו ועפי״ז לבקש את המתאמת לו.

בתו של אברהם אבינו

והנה איתא בגמ׳ **ב״ב קמא.** וה׳ ברך את אברהם בכל - רבי מאיר אומר: שלא היה לו בת, רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת ובכל שמה, [וכ׳ **אבן עזרא** כאן דלפ״ז צריך להוסיף בפסוק אות ב׳ כמשרת כאילו הי׳ כתוב וה׳ ברך את אברהם ב-בכל].

והקשו **בתוס׳ ד״ה בת** דא״כ [31] למה לא השיאה ליצחק למ״ד **[סנהדרין נח:]** דבן נח מותר באחותו [**ולרמב״ן** כאן יש בזה סוד מסודות התורה דקאי על מדה בשם כל ומ״מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו] ותי׳ דשמא קטנה היתה ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק, אי נמי מהגר היתה לו ולא משרה ולכך לא רצה להשיאה ליצחק. **ובפי׳ רבינו חיים פלטיאל עה״ת** הוסיף לבאר דאם בת הגר היא דינה כשפחה ויצחק הי׳ קדו׳ כהונה כיון שבכור הי׳ והעבודה אז הי׳ בכורות.

ובעיון יעקב הביא קו׳ העולם על תי׳ ראשון דא״כ בהכרח נולדה לפני העקידה דהרי שרה נסתלקה מיד אחרי העקידה ואילו רבקה נולדה אח״כ וא״כ אותה הבת היתה גדולה יותר מרבקה. **ובעל קש״ע בספרו אפריון הביא בשם זרע ברוך** [32] שתי׳ דעיקר קו׳ התוס׳ לא הי׳ על אחרי העקידה דאז כבר נודע לו ברוה״ק דרבקה היא בת זוגו, רק קושייתם על לפני העקידה וכ׳ הקש״ע דלפ״ז י״ל בפשיטות עפ״י אריז״ל דלפני עקידה הי׳ ליצחק נשמה מסטרא דנקבא ולא הי׳ ראוי לשאת אשה. **ומהרש״ל** בתוס׳ שם תי׳ דיש מדרשים חלוקים בגילה של רבקה כמבואר **בתוס׳ יבמות סא: ד״ה וכה״א** וד׳ התוס׳ לפי השיטה שרבקה היתה מבוגרת יותר, ובאמת יש מקורות שאותה בת היתה גדולה [33] עי׳ **שו״ת רשב״א ח״ג סי׳ ש״מ** נדון בין השואל והרשב״א האם הבת נולדה לפני יצחק דד׳ השואל דנולדה לפני יצחק [34]

ורשב״א חולק דהרי שרה איילונית היתה עד שנעשה לה נס בלידת יצחק, [נפק״מ אי הי׳ ליצחק פדיון הבן אי לא נימא דכבר קיבל הכהונה משם בן נח]. ובס׳ עיון יעקב תי׳ דעיקר הא דאין מקדשין קטנה מוטל על האב לדאוג לבתו כדי שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה, ולכן אברהם לא עשה כן לבתו, אבל מה איכפ״ל אם בתואל מסכים לעשות כן לבתו רבקה, או עכ״פ כיון שרבקה יתומה היתה יכולה בלא״ה למאן ולצאת אח״כ. **ובעץ יוסף** בפי׳ לעין יעקב כ׳ דכוונת התוס׳ לקטנה בשנים וגם בגוף. וי״פ דבריו דרבקה הגם שהיתה קטנה בגיל, מ״מ היתה ממש כגדולה בדעת, אבל בתו של אברהם היתה קטנה בגיל ובדעת.

והג״ר ישראל דנדרוביץ שליט״א [35] הציע לפרש בהקדם קו׳ האחרונים על ד׳ התוס׳ **[פרשת דרכים דרך האתרים דרוש א׳ יעב״ץ על תוס׳ שם]** הרי אברהם אבינו קיים כה״ת עד שלא ניתנה, ומהיכי תיתי יתנהג כבן נח שמותר באחותו, ותי׳ **החת״ס [בתורת משה כאן]** דהרי אחרי מילת אברהם ואנשי ביתו נעשו כקטן שנולד שמותרים בכל העריות אלא שרבנן גזרו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, וא״כ באיסור אחותו דבן נח קיל יותר ל״ש זה וא״כ ממנ״פ הי׳ יצחק מותר באחותו בין מצד בן נח בין במצד ישראל, **עכ״ד החת״ס.**

הרי דכשהביאו התוס׳ הא דבן נח מותר באחותו לא התכוונו לומר דאברהם ויצחק הי׳ להן דין בני נח רק דכיון דבן נח מותר באחותו תו אפשר לדון מצד כללא דגר שנתגייר כקטן שנולד. ולפ״ז י״ל דלעולם רבקה היתה הרבה יותר קטנה מ״בכל״ אולם דין רבקה כבן נח ודין בכל כישראל, ע״פ מש״כ **בשו״ת חת״ס יו״ד ח״ב סי׳ שי״ז** דשיעור גדלות דישראל הוא הלל״מ ולכן הוא בי״ג בזכר וי״ב בנקבה בצירוף שתי שערות בלי הבדל שיעור הדעת, אבל בן נח תלוי כל אחד ע״פ דעתו השלמה והמתוקנת דלא ניתנו שיעורים לבני נח **[רמב״ם פ״ט ממלכים ה״י]** וא״כ אי ננקוט כבעל פרשת דרכים שהסכים לרמב״ן דהאבות נהגו בעצמם דין ישראל אפי׳ לקולא, א״כ י״ל דוודאי דבכל היתה גדולה מרבקה אולם כיון דעדיין לא היתה בת י״ב הי׳ לה דין קטנה, אבל רבקה בת בתואל וודאי היתה לה דין בן נח, וכיון שהיתה שלמה בדעתה ושכלה כגדולה הי׳ לה דין גדולה

---

[31] **בשו״ת תשובה מאהבה ח״ב סי׳ רצ״ד** כ׳ ששמע אומרים דרך צחות בשם **הגאון המפורסם הר״ר יונתן אייבשיץ זצ״ל** דלמה העמידו התוס׳ הקו׳ דוקא על זה ששמה בכל, דאל״כ הי׳ אפש״ל דאברהם בעצמה נשאה וזה קטורה אשת אברהם אבל אחרי שבכל שמה הרי איננה קטורה.

[32] ר׳ מנחם מנלי מלבוב לימים דיין שם, כתב בספרו שאמר כן כשהי׳ ילד בן שבע, וכתי׳ זה יש בכמה ספרי הדרוש עי׳ **קהלת משה** להג״ר משה מטשודנוב בשם רבו הג״ר משה הכהן מגיד משרים מעקובא, ובעל שבט מוסר בספרו **ידו בכל**, ובספר **אמרי בנימין** פ׳ חיי שרה להג״ר בנימין מגיד בברדיטשוב.

[33] המ״מ דלהלן ראיתי **בעלי הדף** שבגליון **עלים לתרופה.**

[34] השואל הביא מדרש עה״פ הנה נא עצרני ה׳ מלדת אין עצירה בלא התחלה ובת היתה לו לאברהם ובכל שמה ונולדה קודם יצחק, והשיג עליו הרשב״א דמדרש זה היפך הגמ׳ דשרה אילונית היתה, והג״ר יוסף ענגיל **בגליוני הש״ס ב״ב טז.** כ׳ על דברי השואל ״לא ידעתי מנא לי״.

[35] **במאמר נפלא״ בכל – בתו של אברהם אבינו״** קובץ נזר התורה כה. עמ׳ של, ומשם לקחתי כמה מראי מקומות בענין זה. ועי״ש שדן מה עלתה בגורלה של בכל בסוף, והביא בספר **מדרש סגולת ישראל** [לר׳ ישראל הכהן מחכמי תימן עמ׳ 145] דבסוף השיאה לשם בן נח וילדה אבנר בן נר, אולם מציין דשם בן נח סבל מכמה אגדות מוזרות שנאמרו עליו [עי׳ מאמר הרב יצחק ישעי׳ ווייס בישורון כרך כא מדרש חז״ל או מדרס עמי הארצות] וא״כ ל״ש לדעת עד כמה נכון שמועה זו.

כבר. **ואכן יש להסתפק לדינא** אחרי שנישאה רבקה ליצחק ונתגיירה [וכן בכל גר קטן וקטנה שיש להם דעת שלמה] האם חזרה להיות לה דין קטנה, או דנימא מצד סברת שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדו׳ קלה ישאר לה דין קטנה.

וע״ע בס׳ **תפארת יהונתן לעיל כ״א ד׳** דאת לרבות התאום שנולדה עם יצחק, וא״כ אותה בת היתה תאומה של יצחק, ולפ״ז בלידת שרה טמאה שבועיים כנקיבה עי״ש באריכות, וכ״כ **הג״ר אליהו פוסק בפתיחת ספרו שו״ת מור ואהלות,** וע״ע **במשך חכמה לקמן כ״ד כט** דמתחלה **רק** לבן אל האיש שחשב שבא אליעזר לקחת אותו לחתן לבתו של אברהם, אבל כראות את הנזם וגו׳ הבין שבא בשביל רבקה לכן רק **ויבוא** אל האיש.

ולענין זמן מותה של בכל אי הי׳ לפני מיתת שרה או עם מיתת שרה או אח״כ, עי׳ מש״כ לעיל עה״פ ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכתה.

ובעיקר קושיית התוס׳ דלמה לא השיאה ליצחק, הק׳ **הג״ר אלי׳ ברוך פינקל זצ״ל** בקונ׳ הנ״ל, הרי י״ל בפשיטות דלא התאימה ליצחק וכידוע דהרבה טירחא יש למצוא מה שמתאים והרבה פעמים עונים לשדכן דיש רק חסרון אחד שלא מתאימים זל״ז [נישט צו געפאסט] [ובאמת **בספר אוצר המכתבים לר׳ יוסף משאש מרבני מרוקו ח״ב מכתב תרס״ד** תי׳ בפשיטות דאולי לא רצתה אותה יצחק או היא לא רצתה בו וכנר׳ דראשונים לא ניח״ל בתי׳ זה] ותי׳ דמוכח דאיש ואשה שעיקר כוונתם להקים בית לעבודת ה׳ ולהשראת השכינה ויש להם מדות טובות כבר אין לך התאמה גדולה מזו ובת שנולדה מאברהם בוודאי היתה לו מדות טובות ושאיפתה הי׳ רק להקים בית של תורה. עוד עמד שם מה שמצינו רק אריכות שידוך יצחק ויעקב ולא שידוך אברהם ושרה, ותי׳ דעיקר כוונת סיפורי התורה הוא הוראה לדורות וכאן הכוונה ששידוכים מתנהלים בעיקר ע״י ההורים דאליעזר ביקש שידוך ע״פ ההוראות של אברהם רק שאח״כ בדקה יצחק ג״כ, וכן יעקב הלך לחפש אשה ע״פ הכוונת אביו יצחק אבל השידוך של אברהם ושרה שנעשה על ידיהם הגם דלא הי׳ שייך בלא״ה מ״מ אי״ז הוראה לדורות.

ובעיקר המח׳ אי הי׳ לו לאברהם בת או לא, ובקו׳ רמב״ן דאיזה ברכה הוא זה לאברהם, כתב **בשו״ת כתב סופר יורה דעה סימן קטו** ליישב דאלו ואלו דברי א״ח המה, ״דבאמת לא היה זה ברכה לאאע״ה שיהי׳ לו בת כמ״ש הרמב״ן, רק שהשי״ת נתן לו בת מפני שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה שלא האמינו לנס כזה, וגם שרה תמה׳ ותצחק שרה בקרבה לאמור הבן מאה שנה יולד ואם שרה וכו׳ וכ׳ רמב״ן שהיא התמי׳ שהיו שניהם זקנים, ועד זקנתם לא הצמיחו ולא עשו פרי, ועתה עשו פרי... וכדי להוציא מלב ב״א שלא האמינו כי מאברהם ילדה שרה, כי שניהם זקנים התעברה אח״כ וילדה בת כדי שיאמינו למפרע כי יצחק מאברהם הוא, ואח״כ מתה הבת, וכל דברי החכמים אמת, וה׳ בירך את אברהם בכל שהיה לו בן ע״י בת שהיה לו נתברר שיש לו בן, וקראו אותה בכל בגימטריא בן שעל ידה נתאמת שיש לו בן, ומ״ד שלא היה לו בת, היינו בת של קיימא, כי לא נצרכה מעיקרא אלא להעדפה לאמת כי יצחק בנו של אברהם הוא, וביצחק יקרא לו זרע״... עכ״ד.

הפחד מחזרת יצחק לעיר מולדתו

השמר לך פן תשיב את בני שמה וגו׳ רק את בני לא תשב שמה. [כ״ד ו׳ ח׳]

וברש״י רק מיעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור.

מה שלא רצה שיצחק יחזור לשם, כ׳ **הרמב״ן לעיל פסוק א׳** דלא רצה שיצא זרעו הכשר משרה אשתו לחו״ל. **ובחזקוני** [לקמן פסוק ח׳] **ורבינו בחיי ועוד** פירשו ע״פ מש״כ **רש״י** [לקמן כ״ו ב׳ והוא ע״פ המדרש ב״ר ס״ד ג׳] שיצחק הי׳ עולה תמימה ונאסר עליו לצאת מא״י. **והמלבי״ם** בספרו **ארץ חמדה** כ׳ דחשש שאם יצחק יצא לחו״ל יתבטל בזה מנין ד׳ מאות שנה בארץ לא להם, כיון שהולך אל מולדתו.

אולם בכ״ז לא נתבאר למה החמיר עליו כ״כ בלשון **״השמר לך פן״** דבעלמא הוי בגדר לאו, ועוד דמשמע דעיקר קפידתו שלא יחזור למקום אשר יצא משם אברהם בגדר **חזרה למקומו,** ואין עיקר הקפידא עצם היציאה לחו״ל, עוד צ״ב מה הענין להדגיש עכשיו שבן בני יעקב יחזור לשם.

והנראה בעז״ה, דהרי בעיקר הא דלא רצה מבנות הכנעני כ׳ **בדרשות הר״ן** [**הדרוש החמישי**] כיון שאנשי כנען היו מוטבעים במדות רעות ולכן הי׳ עדיף לאבות להתרחק מהם ולהדבק במי שיש להם מדות טובות גם אם הם עובדי ע״ז, כי התכונות הרעות עושים רושם בנפש ובגוף ולכן הם עוברות אל הבנים משא״כ עבודה זרה עושה רושם רק בנפש. ועוד דכבר כתב **האור החיים הק׳** דבכנען אין אפי׳ ניצוץ אחד טוב לכן לא רצה להתדבק בהם, ורצה שילך לחרן שהוא מקום מולדתו דשם יש שרשים טובים ומדות טובות. [ויש להוסיף בדרך צחות שביקש שילך דוקא למולדת שלו שיהי׳ אותו מנטליות כמו שנאמר שעדיף שאנגלי ישא אנגלי ישראלי ישראלי דאז יש פחות בעיות בשלום בית לפי שמבינים זא״ז]

ולכן שאל אליעזר עד כמה שיש להם מדות טובות כבר יכול יצחק לגור שם בדיעבד. לזה ענה לו אברהם, השמר והזהר בזה, דאברהם כבר הכיר הבעלי חסד המזוייפים, שבחוץ הם נראים בעלי חסד, אבל בעצם מחפשים טובת עצמם כמו שביארנו לעיל בענין עפרון וכמו שיתב׳ להלן בענין לבן, וזה סכנה גדולה בשביל יצחק שהוא קדוש מרחם, ולא נתרגל עם רשעים כאלה, רק צריך לחפש צדקת משם שהצליחה להלחם עם רשעים כאלה, ולכן תהי׳ עזר ליצחק להבחין בין אמת לשקר, וכן הי׳ באמת שרבקה הצילה כלל ישראל בזה, דהצליחה להבחין ברשעת עשיו, כיון שנתרגלה לראות חסד מזוייף, ובענין זה חינכה את יעקב ולכן נחתם בו מדת האמת, ולכן הי׳ יכול לגור אצל לבן להרבה שנים ולא ללמוד ממעשיו הרעים. [**וראה לקמן מה שמדוייק ד׳ רש״י לקמן לפ״ז**] ולפ״ז א״ש הדגשת א״א שלא יחזור למקום אשר יצא משם דכיון דיצא משם יש שם מדות טובות, ומ״מ הם משתמשים עם זה באופן מזוייף ולכן לגור שם הוא סכנה גדולה ומ״מ יש לקחת אשה משם וכנ״ל.[36]

רק יעקב יכול לחזור לשם

רק את בני לא תשב שמה [שם]

וברש״י רק מיעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור.

צ״ב מה איכפ״ל עכשיו בזה שיעקב בן בנו יחזור לשם. **ובחי׳ חת״ס** [**עמ׳ פ״ח ד״ה רק**] פי׳ דבא להזהירו בזה שלא יחשוב שיוכל לרמותו לקחת מי שירצה ויגיד שהיא ממשפחתו, כיון דבלא״ה נאסר היציאה ליצחק, ולא יתודע לו מעולם, לזה אמר לו דהוי מילתא דעבידא לאגלויי ע״י שבן בנו יחזור לשם.[37]

ולדברינו לעיל שעיקר הדגשתו הי׳ בשביל חשש חסד מזוייף, א״ש דזה חלק מהסברו לאליעזר דרק יעקב יהי׳ מסוגל לחזור לשם ע״י חינוכה של רבקה.

השליחות המיוחדת של אליעזר והשפעתו לדורות

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו וגו׳ ואשביעך וגו׳ וכל הפרשה [פכ״ד]

תוכן פסוקים אלה הוא, שאברהם הי׳ זקן והי׳ לו בן ולכן דאג להשיאו אשה, ורצה דוקא לקחת אשה ממשפחתו ולא מבנות כנען ולכן שלח אליעזר לארצו ומשפחתו, וכיון שדאג דאולי לא יקיים השליחות כדבעי הוצרך להשביעו אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני וגו׳.

וצ״ב למה דאג אברהם כ״כ, הרי אם יחזור עם אשה שלא מתאימה ליצחק מה מחייבו לקחתה, [העירני לזה **ידידי הג״ר דוד יחזקאל קרויס שליט״א**] ובהכרח צ״ל דכיון דמבואר **בתוס׳ כתובות ז:** [ד״ה שנאמר] דאליעזר הי׳ שליח לקידושין,[38] נמצא דהוא זה שיקדשנה ליצחק, וא״כ כבר לא יהי׳ שייך לחזור בו, ולכן הוצרך להשביעו ולהזהירו שלא יקח רק ממשפחתו, והוצרך לעשות תנאי כפול שאם לא יקיים התנאי יתבטל השליחות.[39]

עבד אינו נעשה שליח

אלא דהא גופא קשיא, ל״ל לאברהם לעשותו שליח לקידושין, הו״ל למנותו לשליח **לברר** אשה ליצחק, וישכנע את משפחתה שיסכימו לקחתה לא״י כדי להתראות עם אברהם ויצחק, ואז יבדקו בעצמם אם ראוי׳ להם, ול״ל למסור כל כח הקידושין לאליעזר?[40] ומה גם ע״י שעושה אותו שליח יש באמת חסרון דהרי עבד אינו נעשה שליח לקידושין כמבואר **ברמב״ם פ״ג מאישות הי״ז** כיון דאינו בתורת,[41] ולדעת בעלי התוס׳ כאן הצטרך לשחררו כדי לעשותו שליח, ולדעת **מהרי״ל**

---

[36] וא״ש מה שק׳ דגם אצל לבן ובתואל מצינו קילקול במדות שהרי בתואל נתן סם המות באוכל של אליעזר ולבן רץ לפי שחמד עיניו בממון וכן כל מה שרימה לבן את יעקב וכי שייך כ״ז בבעל מדות טובות, ובהכרח דביסודם היו בעלי מדות טובות רק שנתקלקלו אבל רבקה נשארה במה שהי׳ מושרש בה מצד תכונת נפשה. **ובקה״י יבמות סי׳ מ״ט** שכ׳ תשובה שלימה בענין מדות בשידוכים וחידש שוודאי בבן ישראל שעשה תשובה ועבד על עצמו ממילא גם הבנים יתנהגו כן, **ובקונ׳ השידוכים של הגרא״ב פינקל ששמע מפי הגה״צ ר׳ יחזקאל לעוונשטיין זצ״ל** דהא דהנושא אשה צריך לבדוק באחי׳ היינו במדות טובות, אבל אם אחי׳ רק משובש בהשקפות ודעות לא איכפ״ל **וחזו״א** אמר דבשעת הדחק עדיף לקחת אשה עם השקפות מקולקלות כ״ז שהיא וותרנית מאשר להשתדך במי שאינה וותרנית. וכ״ז מצד שתורשת המדות עובר לדורות, עוד טעם לחפש בעלת מדות כ׳ שם בשם **מאירי שבת יא**. כי העדר מדות טובות הוא שורש לבעיות בשלום בית, ודרך אחד לבדוק את החתן אם יש לו מדות טובות שמע בשם **הגרא״מ שך זצ״ל** הוא אם מודה על האמת כשמדברים אתו ד״ת.

[37] פי׳ זה הביא **במשנה שכיר להגאון מפישטיאן** פ׳ תולדות **מאא״ז הגה״ק ר׳ מנחם כ״ץ אבדק״ק צעהלים תלמיד החת״ס בשם החת״ס**, ומשם נדפס **בסופרי המלך פניני החת״ס עמ׳ ע״ג.**

[38] וכן מבואר **מכתובות נז:** דילפי׳ ממש״כ ימים או עשור דנותנין לבתולה אחר קידושין י״ב חודש, **ובחזקוני** כ׳ דילפי׳ ממה שלקח עשרה גמלים כדי שיה׳ עשרה מנהיגי הגמלים שיצטרפו אח״כ למנין בברכת חתנים וכן מלא וגדוש בכל מפרשי התורה שנקטו בפשיטות שהי׳ מעשה קידושין. – **משחת שמן סי׳ ל״ה.**

[39] **ובאזנים לתורה** כ׳ שלא רצה לצער אשה סתם בזה שתבוא לכאן ולא יסכים לכן הזהירו כבר עכשיו להביא האשה המתאימה.

[40] ובפשוטו התשובה היא, דוודאי אף אחד לא יסכים למסור בתו למרחוק רק על הצד, ובוודאי יסכימו רק אם יקדשנה מיד, אולם **בחזקוני** עה״פ ״תשב הנערה״ כ״ד נ״ה מבואר, דכשהסכימו, לא ידעו כלל שהוא שליח לקידושין, ורק אחרי שידעו שנתקדשה, רצו שתשאר להכין עצמה לנישואין.

[41] ובמשחת שמן שם תי׳ לשי׳ **ר״י מיגש** הובא **בראשונים גיטין כג:** דרק בשליח לקבלה בעינן ״בתורת״ ולהסברת **הגר״ש רוזובסקי** דאיירי גם בקידושין וא״כ אליעזר דהי׳ שליח להולכה מהני, אולם **באבנ״מ ל״ה ס״ט ובמקנה קו״א ל״ה** נקטו דדבריו רק בגיטין.

דיסקין שחררו על תנאי [42] שיסכימו, ולמה הי׳ צריך כל זה?

עוד קשה, למה דנתבאר **במלבי״ם וספורנו** סוף הפרשה דאברהם לא שחררו, דלא כבעלי תוס׳ הנ״ל, דכתבו דע״י שנתן שטר מתנה ליצחק נעשה עבד ליצחק ורבקה [43], א״כ קשה באמת הרי אין עבד נעשה שליח לקידושין? עוד קשה דאם נשאר עבד לכאורה הרי הוא ארור, ואיך יתכן שיצא מכלל ארור לברוך, בשעה שעדיין נשאר עבד?

עוד צ״ע דחזינן שאליעזר הי׳ צריך הרבה השתדלות ותפלות ואח״כ כל מיני חכמות שיסכימו לשלחה, והרי הי׳ מלאכים אתו לעוזרו כמבואר ברש״י דהי׳ מלאך שלקח הצלחת ממנו לבתואל, וא״כ למה לא יעשה המלאך הכל לבד, ומיד יקח את רבקה, או שיזמן הקב״ה שרבקה יגיע לביקור בא״י ואז יקחו את רבקה ולמה הי׳ צריך להזדמן שיצא אליעזר לחו״ל ושמה לנסות לפייס לבן ובתואל שיסכימו.[44]

וכן יל״ע, הרי בפשטות עיקר מה שהוצרך לשליח הוא כיון שאברהם הי׳ כבר זקן ולא הי׳ יכול ללכת לשם, ויצחק לא הי׳ יכול לצאת לחו״ל, לכן הוצרכו לאליעזר, וא״כ זהו רק עד כמה שיקח אשה משם, אבל אם לא יסכימו, למה לו לפנות לימין או לשמאל שהוא מבנות לוט וישמעאל, הרי הם כבר נמצאים בא״י, וזה כבר יכול יצחק לעשות לבד?

לא נזכר יצחק בכל השליחות רק בסוף

עוד יל״ע, דהתחלת השליחות היה ע״י אברהם, ואין שום זכר ליצחק ולא הוזכר כלל שיצחק הסכים או שלחו,[45] ואי נימא דיצחק שלחו לאברהם, הרי אנו נכנסים לנדון אי שליח עושה שליח בקידושין כמו בגיטין, ובשלמא לראשונים דס״ל דבמוסר לשליח כסף קידושין יכול למנות שליח, דהוי דומיא דגט א״ש, אבל לדעת **הקדוש מראדיש** [**הובא במרדכי ר״פ האיש מקדש וברמ״א אה״ע סי׳ ל״ה ס״ו**] דבקידושין אין שליח עושה שליח כלל, דשאני קידושין מגירושין דישנו בע״כ, אבל בקידושין **״אולי לא תאבה האשה״** להסכים לקידושין,[46] א״כ איך מהני שליחות אברהם?[47]

וגם אם יש איזה מהלך בזה, אבל לא נזכר בקרא שליחות יצחק, ומשמע דהעיקר מתייחס לאברהם, דזה הי׳ תפקידו לחפש שידוך ליצחק, וא״כ אחרי שזכה לכ״כ הרבה ניסים, הי׳ טבעי שמיד יחזור למשלחו ולהגיד לו שהצליח בשליחותו, אבל לא מצינו דבר זה בתורה כלל, רק שבאמצע חזרתו לאברהם, פגש את יצחק שהי׳ במקרה בשדה מצד איזה סבה כדגילו חז״ל למה, אבל למעשה הי׳ שם רק במקרה, וראה והנה גמלים באים ושאל רבקה מי זה, ואמר לו העבד שהוא אדוני ויספר העבד ליצחק כל מה שקרה כאילו יצחק הוא המשלח, ואח״כ כ׳ שיצחק לקחה והביאה האהלה שרה אמו, ולא הוזכר שמו של אברהם כלל בכל העסק, ובוודאי ידע מזה, אבל למה יצא בצורה כזו שיפגוש יצחק עוד לפני שחוזר לאברהם, להגיד לו שהצליח בשליחותו, ואברהם ישמח ויסכים להשידוך, והאם הכל תלוי אך ורק ביצחק? וא״כ למה לא עשה הוא שום השתדלות להתחתן, ודוחק לומר כיון שעל אברהם מוטל להשיאו אשה, ובוודאי מונח כאן דבר עמוק.

עוד יש להבין מש״א חז״ל **יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים** למה באמת כ״כ יפה שיחתן וגם מהו הלשון **עבדי אבות** בלשון רבים, הרי אין כאן רק עבד אחד?

עבודה קשה להוציא נשמת רבקה מן הקליפות

והנראה בזה להקדים, דבאמת צריך להבין **מש״כ בספה״ק** והבאנו זה לעיל **משם משמואל תרע״א ותרע״ה** שלא הי׳ שייך כ״כ בקלות להוציא את רבקה מבית בתואל, דהעסק כאן היה בנשמה קדושה וגבוהה הנמצאת בעמקי הקליפות, עי׳ **אור החיים הק׳ סו״פ**

---

[42] דאל״כ המשחרר עבדו עובר בעשה. **ובמלוא העומר ובהר צבי** תי׳ דע״י ששימש אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור ולא הי׳ עוד עבד בשעת השליחות, וזה ק׳ דכעת הי׳ עדיין עבד – משחת שמן שם.

[43] ופירשו בזה לשון הפסוק ״ותקם רבקה וגו׳ אחרי **האיש**״ ואח״כ כתוב ״ויקח **העבד** את רבקה״ דע״י מסרה האב לשלוחי הבעל חלה הנישואין, וא״כ נקנה אליעזר גם לרבקה ע״י השטר מתנה, ולכ״כ עבד, הרי דנקטו דאברהם לא שחררו.

[44] **והגרא״ב פינקל זצ״ל בקונ׳ השידוכים שלו** הוסיף להקשות הרי ברש״י סו״פ וירא שהקב״ה בישרו שנולד רבקה בת זוגו של יצחק וא״כ כבר ידע מי זה בת זוגו והול״ל לאליעזר שילך ויקח את רבקה, והוכיח מזה דא״א בשידוכים לדלג על סוגיית הבירורים וגם אם יגיד לו מקובל ובעל רוה״ק שזה השידוך המתאים לו אין לו למהר בזה עד שיברר היטב וע״ד אסור לקדש אשה עד שיראנה היינו הפנימיות שלה, ונתעורר מזה ע״י מעשה שבחור שאל למקובל אחד האם לעשות שידוך מסויים והמקובל עשה החשבונות של השם ואמר לו שזה הבאשערט שלו וא״צ כלל להפגש עמה, ונחרד הגרא״ב מאד ושאל **להגרח״ק זצ״ל** שהשיב שבוודאי א״א להסתמך על רוה״ק וכאן בלא״ה א״א לסמוך דהמקובלים אין יודעים בזה כלום כיון דבשמות יש כמה גירסאות וא״א לידע הדברים כלל.

[45] ועי׳ **קידושין מה:** דבסתמא אין בן עושה אביו שליח דלא חציף כ״כ אא״כ ארצויי׳ ארצי׳ עי׳ **אה״ע סי ל״ה ס״ו** וכבר העיר בזה **באילת השחר**.

[46] **כך הוא לשון המרדכי, ממש כדברי אליעזר**, וי״ל בדרך צחות דזה גופא טענת אליעזר ד״אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי״ וממילא ל״ש שאהיה שליח, וא״כ צריך שיצחק בעצמו ילך, וע״ז השיב אברהם שהקב״ה ישלח מלאכו, ועי״ז יצטרכו להסכים בע״כ, ובכה״ג שליח עושה שליח וכדברי המשך חכמה בהערה הבאה.

[47] וראה **במשך חכמה עה״פ מה׳ יצא הדבר לא נוכל** וגו׳ דנקט דבאמת עשאו יצחק שליח, ובאמת הי׳ צריך להיות חסרון דאין שליח עושה שליח, אבל כיון דמה׳ יצא הדבר הרי הוא בע״כ כמו גט, ובגט אין חסרון דשליח עושה שליח. וצ״ע האם סמך יצחק לכתחלה על מהלך זה, הרי אם יהי׳ מדעת לא יהי׳ כאן שליחות, אולם לדברינו בהערה הקודמת א״ש דכבר אמר אברהם שהקב״ה ישלח מלאך ויהי׳ בע״כ.

וירא, והי׳ צריך כח גדול של קדושה כדי להוציאה משם, וגם לאבות הקדושים היה קשה מאוד להוציא הנשמות הקדושות, ויעקב אבינו יוכיח שהוצרך להתעצם כ״כ הרבה שנים בעבודה מפרכת וקשה מאוד, כדי להוציא נשמת רחל ולאה כמבואר בתורה, ואם רצה אברהם להוציא נשמת רבקה מעמקי הקליפות בזמן מועט לא הי׳ שייך שיעשנו רק אליעזר עבדו, ע״י עבודתו המיוחדת שיתבאר להלן ששירת את הצדיק באמונה ובהשלמת עבודתו המיוחדת, בזה גופא הצליח להוציא נשמתה מעמקי הקליפות, ולזה הוצרך להמסר לו דוקא הכח לקידושין כדי שהוא יהי׳ זה שיוציאנה מן הקליפות, ולהביאה ליצחק.

עבודתו המיוחדת של אליעזר

וכדי להבין גודל עבודתו של אליעזר ואיך הצליח בשליחותו, יש להקדים דברי **מו״ר הגה״צ ר׳ צבי מאיר זילברברג שליט״א,** אשר רגיל תמיד להלהיב הלבבות בגודל החיזוק שאפשר לקבל מאליעזר עבד אברהם ע״פ ספה״ק. דהנה יש להקדים דכוחו של אברהם מתפשט לנו בשתי אופנים, ונקרא בספה״ק **״רזא דבן״ ו״רזא דעבד״.** רזא דבן הוא המדרגה הגבוה שהוא ע״י יצחק אבינו שהי׳ עולה תמימה וזה לדורות יותר גבוהים ונשמות יותר חזקים, ו״רזא דעבד״ הוא לדורות יותר חלשים, שמקבלים מכוחו של אברהם ע״י עבדו זקן ביתו שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים.

עיקר החיזוק שאנו מקבלים מאליעזר, הוא ענין ההתחזקות נגד הרפיון והיאוש. דהנה עיקר ביאתו של אליעזר לביתו של אברהם הי׳ ע״י חיזוק, דהרי ידע דבעצם ארור הוא והי׳ יכול לחשוב אני בלא״ה ארור, ובלא״ה צריך להיות עבד, [יש להוסיף גם מה שהשווה אותו אברהם ל**חמור** בפ׳ העקידה] ואין לי לעשות כלום, אבל הוא התחזק ובא לביתו של אברהם כדי שיהי׳ לפחות העבד הכי טוב שאפשר, ושישמש אברהם אבינו.

אח״כ אחרי רבות בשנים, כבר מעיד עליו הכתוב, שהגיע לדרגות עצומות שדולה ומשקה מתורת רבו, וגם קלסתר פניו דומה לו, ואין לנו כלל השגה איזה עבודה עצומה הי׳ צריך, כדי שיוכל להגיע לדרגה כזו שאבריו מזוככים כ״כ עד כדי שידמה צורתו לאברהם. והנה בשעה שמחפש אברהם שידוך ליצחק הציע אליעזר את בתו, וזה פשוט שאם הציע את בתו היתה ראוי׳ לכך, ונמצא שהשקיע בה הרבה עבודה כדי שתהי׳ ראוי׳ להיות מאמהות הקדושות, ואעפ״כ אומר לו אברהם שאתה ארור, **איזה ייאוש הי׳ יכול להאחז בו, אשר נראה שכל יגיעתו במשך ימי חייו הוא לריק. ומ״מ התבטל לגמרי לרצונו של צדיק,** והלך לארם נהריים לחפש שידוך ליצחק, ואחרי שדיבר עם רבקה בא לקראתו לבן עם כוונות זדוניות אשר הוצרך משום זה לפרוח באויר כדי להנצל, והי׳ יכול לחשוב אני לא ראוי, אבל משפחה כזו הם כן ראויים להיות מחותנים לאברהם? ומ״מ התבטל לגמרי לרבו, **ואז באמת יצא מכלל ארור כמש״א לבן בוא ברוך ה׳.**

שוב כשמדבר אתם, הוצרך להקדים עבד אברהם אנכי, להשריש בקרבו שהוא כ״כ מתבטל לאברהם, ואף שהוא רואה באיזה משפחה יש לו עסק שהם מבינים רק שפה של גמלים חמורים, מ״מ עשה שליחותו בנאמנות, ובזה נכנס לכלל ברוך וכמש״א חז״ל ״ע״י ששירת את הצדיק באמונה יצא מארור לברוך״.

וזה לימוד לכאו״א, שלא להתייאש ולא להתרפות כלל בשום מצב וענין בין ברוחניות בין בגשמיות, וזה אנו מקבלים מאליעזר עבד אברהם, וכח זה הוא בעיקר בשביל הדור לפני משיח שצריכים הרבה חיזוק שלא להתייאש בשום מצב, ולכן **יפה שיחתן של עבדי אבות לפני הקב״ה** דזה עבודה חביבה עד מאוד שמועיל לדורות וזה נרמז **בסוכה לא.** בסבתא דצווחה קמי׳ דרב נחמן איתתא דהו״ל לאבוה שי״ח עבדי, צווחה קמייכו ולא אשגחיתו בה, היינו שרצונה לומר שאינה מתייאשת, ולזה רימזה לאליעזר עבד אברהם שנרמז בשי״ח כמבואר ברש״י עה״ת **עכ״ד הגה״צ שליט״א.** ובזה יל״פ ״**עבדי אבות**״ בלשון רבים שכולנו ביחד בבחינת עבדי אבות כלפי עבודה זו.

אליעזר ידא אריכתא דאברהם

ממילא בזה נבין היטב, איך הצליח אליעזר בשליחותו, דכפי שכבר הקדמנו כדי להוציא נשמה כה קדושה השבוי בעמקי הקליפות הי׳ צריך כח מיוחד, והי׳ צריך שכח זה יהי׳ גם ידא אריכתא מאברהם אבינו, ואליעזר ע״י גודל עבודתו בביטול עצמי לאברהם, הרי נעשה בזה גופא ידא אריכתא מאברהם ונעשה בזה ברוך ורק אז הי׳ בכוחו להוציא נשמת רבקה. **וא״ש דקרא דעבד אברהם אנכי הוא הפסוק האמצעי של כל הפרשה של אליעזר שיש בו ס״ז פסוקים כיון שזה הנקודה העיקרי והפנימית בכל הפרשה.**

לבן ובתואל מאמינים בהשג״פ

ובזה א״ש שהוצרך להאריך כ״כ, ולספר ללבן ובתואל כל ענין ההשגחה הפרטית שהי׳ לו על הבאר, ותמוה וכי הם יתפעלו מהשגחה פרטית, והרי עיקר מה שדיבר אליהם היה בענין כסף וזהב וחמורים וגמלים, וגם איך הצליח להוציא מהם כזה מילים גבוהות ״**מה׳ יצא הדבר**

לא נוכל לדבר אליך רע או טוב" [48] ממתי הם מאמינים בהשגחה פרטית, ולמה הם כ"כ מתפעלים מזה? אלא כיון שדיבורים אלו יצאו מאליעזר במצב כזה והקדים בדבריו **עבד אברהם אנכי**, הרי הי' כ"כ בטל לאברהם, ממילא הו"ל כאילו הדברים יוצאים מאברהם בעצמו, בתוספת עוצם התגברותו על נגיעתו, וזה גרם להתגברות על הקליפות שממילא הם הסכימו לאמר מה' יצא הדבר, ואז הי' יכול להוציא נשמת רבקה משם.

ובזה א"ש יפה שיחתן של עבדי אבות וכפי ששמעתי מדודי **הגה"צ ר' בנציון סניידערס שליט"א אבדק"ק באזל** דאם ע"י דיבורו הצליח לשכנע את לבן בהכרח דשיחתו הי' יפה מאד, ולדברינו א"ש דבאמת הי' מונח בכח דיבורו כח עצום וחוץ מזה אם נתבונן בכל השינויים שעשה וכפי' שיבואר לקמן, הי' הכל גם בשום שכל ובחשבון מה בדיוק לומר ומה לא לומר.

ובזה א"ש מה שהקשינו דלמה הי' צריך להיות שליח לקידושין הרי הי' יכול להביאה בלי קידושין ואח"כ יקדש אותה יצחק לבד, וגם הקשינו דלמה המשלח הוא רק אברהם ולא יצחק, ועוד דגם באם הי' פונה לימין או לשמאל הי' צריך כח השליחות, ולפ"ז א"ש, **דהרי עיקר הוצאת נשמת רבקה נעשית ע"י אליעזר דוקא וע"י שיתגבר על הנגיעה שלו ויעשה עי"ז ידא אריכתא של אברהם, ואין אחד בעולם שהי' יכול לעשות זה גם לא אברהם ויצחק בעצמם, וגם לא מלאך ושרף,** אף שידעו איפה נמצאת השידוך, אף שבוודאי גם התפללו ע"ז מ"מ כיון שאין להם כל הנסיון הזה ל"ש שיוציאנה, ואחרי שקיבל הסכמתם הי' צריך לקדשה דוקא שבזה מוציאה מן הקליפות ע"מ למוסרה ליצחק, ולכן הי' צריך למסור לו כל הכח, וגם אם יפנה על ימין או על שמאל יהי' דוקא ע"י אליעזר, וא"ש דהשליחות דוקא ע"י אברהם כיון דעיקר כוחו היה זה שביטל עצמו לגמרי לאברהם, והתגבר על נגיעתו וזה לא היה שייך כלל ע"י יצחק. [49]

יד עבד כיד רבו לענין אליעזר

ולפ"ז יתכן לומר, דגם למלבי"ם וספורנו שלא שחררו אברהם לאליעזר, מ"מ הי' יכול להיות שליח לקידושין, וגם לא הי' חסרון דאין שליח עושה שליח. בהקדם חידושו של **ההפלאה** [**בספרו המקנה בקו"א אה"ע סי' ל"ה ס"ו ובספרו פנים יפות כאן בקיצור**] דס"ל להלכה חידוש גדול, דכל עיקר פסול דעבד הוא רק בעבד של אחר, אבל לאדון בעצמו יכול להיות שליח דיד עבד כיד רבו, ובזה יישב כל הקושיות, דאליעזר הי' כשר בתורת עבד אברהם דוקא, ולכן יצחק לא הי' יכול לשולחו, ואין כאן חסרון דשליח עושה שליח, דאיננו בגדר שליח רגיל, ועיקר חידוש זה כבר גרס כן **התורי"ד בגיטין כג.** ויש שם משמעות ברש"י כן, אולם דחאו מהא דמבואר **בגיטין ע"ח:** בגמ' דעבד אשה מקבלת גיטה רק מדין חצר, וכן **במהרי"ט אלגזי פ"ד מבכורות אות נ'** רצה לחדש, דכל עבד ואפילו פועל אין בזה חסרון דגוי ועבד לענין שליחות, וסמך לזה **מב"מ צו.** לענין בעליו עמו **וממנחות צ"ג:** לענין סמיכה **ובב"מ י.** לענין מגבי' מציאה לחבירו, וכן חידש **המחנה אפרים** [**הלכות שלוחין י"א**] לענין פועל שבונה מעקה דאפשר לבעל הבית לברך, אולם כבר כתב ע"ז במהרי"ט אלגזי דעינינו רואות דאין כן דעת הפוסקים דלא חילקו בזה, וכן דחה **רבי עקיבא איגר** [**בהשגותיו על המחנ"א ובתשובותיו תניינא קל"ט**] **ובנתיבות המשפט** [**סי' קפ"ח סק"א**], וכ"כ **בשו"ת חתם סופר** [**או"ח סי' קע"ו**] לענין גט **דזה אינו אמת לפי הדין** דסברא דיד עבד כיד רבו הוא רק לענין ממונות ועבדות ומלאכות, וכ"כ **בשיטה מקובצת** [**ב"מ דף צ"ז**] בשם **הראב"ד** [ופלא שלא הביא דעת רבו ההפלאה] ושוב ל"ש תי' הנ"ל.

אולם לדברינו הנ"ל י"ל, דאליעזר שאני מכל עבד בעולם, מחמת גודל התבטלותו לאברהם אבינו עד כדי שנעשה לברוך, דלא הי' יתכן זה אא"כ יעשה "**חתיכת אברהם אבינו" [-"א שטיק אברהם אבינו" - נוסח ששמעתי מפי מו"ר הגרא"י ברזל זצ"ל ראה לקמן-]** ממילא הוי כאילו אברהם בעצמו מקדשה, ובזה לכו"ע נימא דיד עבד כרבו ממש, ואף שבוודאי אחר מתן תורה אין לחלק בזה, אבל בגדרי ההלכה של לפני מ"ת הי' שייך לחלק בזה. וא"ש דשייך שיהי' ברוך גם בהיותו עבד, כיון דהתבטל לגמרי לאברהם ועלה בדרגת עבד, עד כדי להתבטל לאברהם וא"כ זה גופא סבה שיהי' בכלל ברוך.

והג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל הי' אומר דוודאי אם הי' לוקח אליעזר את יצחק לבתו לא הי' עושה מבחן כזה לבתו, ורק כיון שהוא ידא אריכתא של אברהם ממילא המבחן הוא בנוסח של א"א, וכן אף שבעלמא בוודאי כבר שירת את אברהם באמונה, לא הי' זה סבה לצאת מכלל ארור, **דארור היא מציאות בעצם האדם ולא ניתן לשנותו כלל, רק עד כמה שנעשה שטיק אברהם אבינו ממילא מציאותו כאברהם,** ובזה מיושב דלכ' קשה דהרי מעתה יוכל להיות המחותן של אברהם נמצא שהפסיד, אבל התשובה הוא דעיקר התהפכותו היה רק כשהיה

---

[48] אבל הראשונים מפרשים דהאמינו בהקב"ה רק טעו שע"ז הם אמצעים, וי"א שידעו ע"י התרפים אולם פשטות משמע שנתפעלו באמת מעצם דברי אליעזר.

[49] שו"ר **בליקוטי יהודה בשם הבית ישראל** דמה שהשביע לאליעזר והתפלל עליו, כיון דאחרי העקידה שנתחדש זיווגו של יצחק התאמץ השטן מאד לקלקל, ולכן הי' צריך התאמצות יתירה להלחם אתו, ואולי נשלח אליעזר דוקא שהי' כנעני, להסתיר ענינו מהסט"א, וכדאיתא **בשער הגילגולים הקדמה ל"ח** דלפעמים נצרך להסתיר מהסט"א.

בגדר ביטול לאברהם ולא דנים אותו בפנ״ע כלל, **וזה ביטול תמידי, ולא בגדר מחותן דאז הוא עומד בפני עצמו,** ומעתה הרויח באמת יותר שנעשה כחלק מאברהם בעצמו ולא רק בגדר מחותן.

והנה כיון שעיקר שליחותו של אברהם הי׳ **״ולקחת אשה לבני ליצחק״,** היינו שלא יוגמר השליחות עד שלא יביאנה ליצחק, ויצחק יסכים לקבלה וישאנה. וכפי שכבר כתבנו לעיל, בביאור סמיכות הפרשיות **קבורת שרה וזיווגו של יצחק,** דכמו שהתעסק אברהם בקבורת שרה הי׳ צריך לדאוג שיהי׳ כאן מישהו שתמלא מקומה של שרה, וזה הי׳ עיקר השליחות, לכן לא נגמר השליחות עד שהביאה ליצחק, והי׳ מספר הכל ליצחק כדי שיצחק יראה בחוש שזה זיווגו, ואז יקח אותה ויביאנה לאהל שרה, ויראה דהנה שרה אמו והכל ממשיך כמו אמו, ובזה סיים אליעזר תפקידו כשליח. וממילא א״ש דלא כתוב שחזר למשלחו, **שעיקר הסיפור הוא איך ששירת אותו צדיק באמונה והצליח בשליחותו עד הסוף.**

שכרו של אליעזר

סיפר **דו״ז הגאון רבי בצלאל זצ״ל,**[50] שפעם אחת דרש **הגה״צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ״ל** לבני כולל הרבנים בגייטסהעד, ושאל אז דמה הי׳ השכר של אליעזר שקיבל עבור שהי׳ שדכן? ובאותה דרשה הי׳ נוכח גם **הג״ר בנימין זאב ווייס זצ״ל רב ואב״ד דק״ק עדת ישראל צירייך שווייץ** [51] והגביה קולו ואמר **״וואס הייסט, ער איז דאך געווארען עוג מלך הבשן״** [-הלא נעשה עוג מלך הבשן-] אבל לא הי׳ ניחא הדבר בעיני רב דסלר זצ״ל לקרוא זאת שכר , שהרי עוג רשע הוא.

ואמר דו״ז שראה **בפי׳ דעת זקנים מבעלי התוס׳** עה״פ ״אלי לא תלך האשה אחרי״ [כ״ד ל״ט] שמביא **מפרקי דרבי אליעזר פט״ו** דאליעזר עבד אברהם הוא עוג מלך הבשן, דכשגמל חסד עם יצחק הוציאו לחירות עולם, ונתן לו הקב״ה שכרו בעוה״ז והעמידו מלך והוא עוג מלך הבשן. והקשה בדעת זקנים, הרי הי׳ רשע ומשה הרגו ואליעזר הי׳ צדיק ועוד דחשיב לי׳ מתשעה שנכנסו לגן עדן בחיים ע״י ברכת יצחק, ותי׳ דצ״ל דשני עוג מלך הבשן הי׳. ע״כ. והעיר **אחי הג״ר יעקב שליט״א** דבפרקי דר״א בפנים כתוב להדיא שרשע הי׳ וכתב לו **מרן הגרח״ק זצ״ל** דכנראה הי׳ לו גירסא אחרת.

והנה לפי משנ״ת לעיל בגודל עבודתו של אליעזר, בוודאי לא ניתן לומר שנעשה עוג מלך הבשן, ומה גם מפורש בגמ׳ **ב״ב נ״ח.** דאליעזר עבד אברהם מסתובב אצל מערת המכפילה וגם אחז״ל שנכנס חי לגן עדן, ולענין מה דמבואר בפרקי דר״א דקיבל שכרו להיות עוג מלך הבשן, רגיל **מו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א** להביא הקדמה אחת מתורת **האריז״ל** [**עץ חיים מ״ט פ״ט** ע״פ **הזוה״ק ח״ג רעו,** הביאה **בעל עמודיה שבעה והרקאנטי פ׳ יתרו**] דהאדם מורכב מצד טוב ורע, ושניהם מתלבשים זה בזה, והם ממש כשתי צורות של בני אדם, ודומין זה לזה ונכללים יחד, וחלק הטוב נקרא לבוש וחלק הרע נקרא בגד, וכו׳ ובזה ביאר האריז״ל שמרדכי ואסתר ידעו להשתמש בשם המפורש להפריד חלק הרע מן הטוב, וכן עשו והפרידו חלק הרע מאסתר הנקרא בגד ושד, והיתה נראה ממש כצורת אסתר, ועם אותו חלק הרע התייחד אחשורש, וכן יוסף כאשר ראה אשת אדוניו תפשתו בבגדו דהיינו חלק הרע. ובזה יישב הסתירות בענין אליעזר, וז״ל **״עוג נקרא עבד ברוך שהוא אליעזר עבד אברהם שנכנס חי לג״ע שנעשה מהטוב, אך עוג זה הי׳ מהרע שבו והרגו משה וזה סוד ארז״ל עוג הוא אליעזר״** עכ״ל.

ויתכן לומר דזמן הפירוד הי׳ כשנתהפך לברוך, וכלשון אריז״ל דנקרא עבד ברוך וזה כשנסתלק ממנו חלק הארור, וכיון שחלק הארור גם נטל חלק בשליחות אברהם הי׳ ג״כ צריך לקבל שכר בעוה״ז, ולכן נעשה עוג מלך הבשן, וחלק הטוב קיבל שכרו בזה גופא שנעשה ונתברר לטוב, ונתהפך עי״ז לברוך ולחלק מאברהם אבינו ואין לך שכר גדול מזה, **ונמצא דלענין שאלת הרב דסלר איזה שכר קיבל אליעזר, צודק תירוצו של הגרב״ז ווייס זצ״ל וגם צודק מה שלא ניח״ל לרב דסלר,** דפשיט״ל כל העבודות העצומות של אליעזר שהביאו לדרגות עצומות, ובהכרח דשכרו הוא דרגות ברוחניות.

שו״ר **בליקוטי יהודה בשם שפ״א** דמה שלא הלך אברהם בעצמו לפי שלשידוך צריך שדכן דוקא, ושכרו בתור שדכן הי׳ שיצא מכלל ארור.

פרשת חיי שרה היא פרשת הגמלים

ויקח העבד עשרה **גמלים מגמלי** אדוניו וגו׳ ויברך **הגמלים** וגו׳ וגם **גמליך** אשקה וגו׳ גם **לגמליך** אשאב וגו׳ ותשאב לכל **גמליו** וגו׳ כאשר כלו **הגמלים** לשתות וגו׳ והנה עומד על **הגמלים** וגו׳ ואנכי פניתי הבית ומקום **לגמלים** וגו׳ ויפתח **הגמלים** וגו׳ ומספוא **לגמלים** וגו׳ **וגמלים** וחמורים וגו׳ וגם **לגמליך** אשאב וגו׳ וגם **גמליך** אשקה וגו׳ וגם **הגמלים** השקתה וגו׳ ותקם רבקה ונערותי׳ ותרכבנה על **הגמלים** וגו׳ וישא עיניו ויראו והנה **גמלים** באים וגו׳ ותרא את יצחק ותפל מעל **הגמל** וגו׳ [כ״ד י׳-ס״ד]

[50] בצל הקודש ע׳ קנ״ו.
[51] למד אז בכולל הרבנים.

י״ז פעמים בפרשה מוזכר הגמלים של אליעזר [ועוד פעם אחד כשמדבר על גמלי אברהם בביתו] כמנין ״טוב״ וסימ׳ וכל **טוב** אדוניו בידו, **״ובוודאי אי״ז במקרה ח״ו, כי אילו הי׳ במקרה לא הוזכר זה בתורה, כי מה נפק״מ אם היו גמלים או סוסים או חמורים״** -לשון **השם משמואל תרע״א**- וכן עמד בזה בשנת תרע״ה, ובוודאי הדבר צ״ב טובא. בפרט מש״כ בסוף הפרשה דיצחק הרים את עיניו וירא והנה גמלים באים נר׳ דהי׳ בזה משמעות עמוקה.

והנה **בכלי יקר** פי׳ ע״ד הפשט במה שבחן את רבקה בגמלים דוקא, **דגמל** כמו תיבת **גמילות** חסד וכמו שדרשו חז״ל גמל זה בבל שנא׳ את **גמולך שגמלת** לנו, ואם תוסיף לומר גם גמליך אשקה זה סימן שהיא אוהבת גמ״ח כ״כ עד אשר היא אהבת גם מי שנקרא בשם מדה זו כי זה דבר טבעי וי״ל דכמו שדרשו חז״ל על החסידה שעושה חסידות עם חברותי׳ ה״נ גמלים טבעם לגמול חסד זה בזה ע״כ תוסיף בהם אהבה. אבל בוודאי עדיין צ״ב טובא עסק הגמלים בכל הפרשה גם בסוף.

והנה יסוד הדברים כ׳ **בשם משמואל** שם, ועוד ספה״ק בפ׳ השבוע וכפי שנביא לקמן, והרחיב בזה טובא **הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א** ונביא חלק מדבריו עם הוספות.

מהותו של גמל

ומקודם יש להגדיר המהות של גמל, דענינו הוא תערובות בין טוב לרע, דהנה היא מעלה גרה אף דאיננה מפריס פרסה, והגם דגם שפן וארנבת מעלה גרה הן מ״מ מבואר **בחולין נט.** דיש להם שיניים וא״כ בקל אפשר להכיר שהיא טמאה גם כשהולך במדבר ומוצא בהמה שפרסותי׳ חתוכות, אבל גמל יש לה רק ניבי ובן גמל עדיין אין לה ניבי, ולכן ל״ש להכירו ע״פ סימנים כשרגלי׳ חתוכות וצריך שיכיר עצם מהות גמל. ופריך שם דאולי יש עוד מין שדומה לה, ומשני **שליט בעולמו יודע שאין לך ברי׳ טמאה שמעלה גרה רק גמל, וברש״י [ד״ה שאין] ותוס׳ [ד״ה אין]** כ׳ דה״ה שפן וארנבת אולם **ברמב״ם** [פ״א ממאכלות אסורות ה״ב] העתיק הגמ׳ כפשוטו, כאילו רק הגמל הוא כן, והשיג עליו **הראב״ד** דזה שקר מפורסם, וביאר **המגיד משנה** דכוונתו למעלה גרה שלם היינו בלי שיניים. עכ״פ מבואר דגמל מסמל תערובות רע בטוב.

מהותו של גמל תערובות טוב ברע

ומקודם יש להגדיר המהות של גמל, דענינו הוא תערובות בין טוב לרע, דהנה היא מעלה גרה אף דאיננה מפריס פרסה, והגם דגם שפן וארנבת מעלה גרה הן מ״מ מבואר **בחולין נט.** דיש להם שיניים וא״כ בקל אפשר להכיר שהיא טמאה גם כשהולך במדבר ומוצא בהמה שפרסותי׳ חתוכות, אבל גמל יש לה רק ניבי ובן גמל עדיין אין לה ניבי, ולכן ל״ש להכירו ע״פ סימנים כשרגלי׳ חתוכות וצריך שיכיר עצם מהות גמל, ופריך שם דאולי יש עוד מין שדומה לה, ומשני שליט בעולמו יודע שאין לך ברי׳ טמאה שמעלה גרה רק גמל, **וברש״י [ד״ה שאין] ותוס׳ [ד״ה אין]** כ׳ דה״ה שפן וארנבת אולם **ברמב״ם** [פ״א ממאכלות אסורות ה״ב] העתיק הגמ׳ כפשוטו, כאילו רק הגמל הוא כן, והשיג עליו **הראב״ד** דזה שקר מפורסם, וביאר **המגיד משנה** דכוונתו למעלה גרה שלם היינו בלי שיניים. עכ״פ מבואר דגמל מסמל תערובות רע בטוב.

עוד תכונה טובה אמרו חז״ל **בב״ר פע״ו** דהיא צנוע מתשמיש וכמ״ש **רש״י פ׳ וישלח** [ל״ב ט״ז] דלכ״כ גמלים מניקות ובניהם היינו בנאיהם זכר נגד נקיבה, ולפי שצנוע היא לא פרסמה הכתוב, ולכן משמש אחור נגד

והנה בגמל גופא יש ב׳ ענינים:

א: גמל דמרכבה דסט״א כמ״ש **בזוהר תוספתא פקודי רל״ו,** ומבואר **בפרקי דר״א פי״ג** דכל חטא אדם הראשון הי׳ ע״י שהס״מ רכב על גמל, עי׳ בסוף דברינו בשם **ש״ך עה״ת כאן, וברעיא מהימנא פ׳ אמור ק.** דגמלים הוא סטרא דעשיו וגמלים הוא נחש כמין גמל **ובקהלת יעקב אות גמל** דגמל היא נקבה דסט״א וזה״פ דסט״א רכב על הגמל, [והמתבונן בצורת גרונו של הגמל הינו כנחש דק וארוך וראשו כדמות נחש [52]] וכ׳ **בשלה״ק** [**בפ׳ תולדות בהג״ה**] דגמל הוא עשיו שאמר הלעיטני נא כמה דתנן [בסו״מ שבת] אין מלעיטין את **הגמל [ב״ר ס״ג י״ב והובא ברש״י שם].**

ב: גמל משמעותו **גומל** כענין **גמילות** חסדים, ושם גמל שורשו מאות **גימל** [ואות גימל יש לכתוב **גמל** ולא **גימל** כן מבואר **בגר״א פ׳ ויקרא** - לע״ע ל״מ] ואות גימל מרמז על גמ״ח כמבואר **בשבת קי״ד.** גימ״ל דל״ת גמול דלים, גם צורתו של האות מבואר שם דפשוטה כרעי׳ דגימל לגבי דלת שכן דרכן של גומלי חסדים לרוץ אחר דלים, וכן הגמל הוא גומל טוב כמ״ש לעיל בשם **כלי יקר, ועוד תכונה טובה יש לו** דגם אם רוצה להכות בחבירו אינו כשאר בע״ח שבא עליו פתאום כמו יארוב במסתר ארי׳ בסוכו ודוב אורב, אלא צועק תחלה ונותן אפשרות לברוח, וכמ״ש **ר״י מיגש ב״ב צג.** ולפ״ז ביאר **הגר״ח קנייבסקי זצ״ל** מה דשירת הגמל הוא הפסוק ״ה׳ ממרום ישאג שאוג ישאג על נוהו״ דגם הקב״ה הזהיר את ישראל שיחריב ביהמ״ק.

---

[52] גם צורת הגמל דומה קצת לצורת תיבת ״גמל״ וידוע דמציאות כל דבר שורשו משמו בלשון הקודש.

אחור [ב״ב צ״ג.] כיון שבוש להביט גם בפני נקיבתו [עץ יוסף ב״ר כ׳ ה׳] ואין נזקקין לפני בני אדם [כמובא בס׳ הפרחון לר״ש בן אברהם ערך גמל] ואם אדם רואה אותו בעת זיווגו רודף אחריו להורגו. [דרשות אבן שועיב שופטים דף פ״ג] ולכ״כ **השלה״ק** [שם פ׳ תולדות] בשם המקובלים דהבא על אשת איש מתגלגל בגמל, כדי שידע שהגמל טוב ממנו שצנוע בתשמיש, ולהכי אמר דוד אשירה לה׳ כי **גמל** עלי דהי׳ משורר שנמחל לו אותו העון שהי׳ ח״ו להיות מגולגל בגמל, [הובא זה גם באגרת הטיול לר״א אחי מהר״ל ערך גמל] וע״ז רמז עשיו הנה אנכי הולך למות ואהי׳ **גמל** ולכן הלעיטני נא **כגמל**.

עכ״פ מבואר דגמל מסמל תערובות טוב ברע. וכ׳ **בשם משמואל** דהנה איתא **במדרש** [ויקרא י״ג] דאת הגמל זו בבל, ופי׳ אביו **האבני נזר** שהיא קליפה מעורבת טוב ברע ושורש שם בבל כי שם בלל ה׳ שפת כל הארץ, ויש לה כח העירוב, ולכן מאכל נבוכדנצר הי׳ בשר בחלב. [זוה״ק ח״ב קכ״ה] והנה נשמה המשוקעת בידי החיצונים ל״ש שיהי׳ לחיצונים חיבור רק אם הם קליפת נוגה המעורב טוב ברע, וכן ארם נהרים שלשונם ארמי הוא קליפת נוגה תערובות טוב ברע, וע״כ הי׳ ק׳ מאד להוציא נשמות האמהות שהיו משוקעות שם, והי׳ צריך להרבה תחינות ובקשות.

ובזה א״ש שלקח דוקא גמלים ששרשם עירוב טוב ברע, אבל דוקא **גמלי אדוניו** היינו שנתהפך לקדושה וזה עשרה גמלים דקדושה נגד עשרה גמלים דסטרא אחרא, ולכן יצאו זמומין מפני הגזל שהוא ענין בירור שלא יכנס א׳ בגבול חבירו, וזה שסייעו להוציא נשמת רבקה המעורבת ברע ליצחק שהי׳ עולה תמימה בלי תערובות רע כלל. **עכ״ד השם משמואל.**

ובזה יובן מש״כ במשך חכמה ר״פ וישלח מה שאמר יעקב לעשיו ויהי לי שור וחמור ולא הזכיר גמל, דתחלת הבריאה הי׳ הטוב וברע בנפרד וע״י הנחש שהטיל זוהמא בחוה, נתערבב הטוב ברע, ועבודת האבות הי׳ הבירור, ישמעאל מאברהם עשיו מיצק ולזה אמר יעקב ויהי לי שור וחמור הטוב והרע הם נפרדים וגמל שמסמל התערובות אין לי כלל.

ובזה יובן למה כ׳ **ותרכבנה על הגמלים** דאיתא **במדרש** [ס׳ י״ד] דמה גמל זה יש בו סי׳ טומאה וסי׳ טהור כך העמידה רבקה צדיק ורשע, ולר׳ לוי שכן דרך גמלים גדלים במזרח והינו בבל שמסמל התערובות וכנ״ל.

וכ׳ **בטיול בפרדס** [בהגהותיו על אגרת בטיול שם] לבאר מש״כ **וישא עיניו וירא והנה גמלים באים**, דיצחק ראה שהסט״א והס״מ ואשתו עושים כל מאמץ לבטל השידוך עם רבקה שהוא מקור הקדושה הישראלית ע״כ התפלל יצחק שלא יוכלו להזיק, ולזה נשא עיניו וירא והנה גמלים באים מסט״א וגירש אותם בתפלתו, או שראה שהנה גמלים באים ונשקעים ומתבטלים כלשון ״בא״ השמש.

ובנועם אלימלך פ׳ וישב פי׳ הא דאמרי׳ **בברכות נ״ו:** הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה עליו וניצל ממנה, שנא׳ גם ה׳ העביר חטאתך לא תמות [53] או שנא׳ ואנכי אעלך גם עלה [54] דגמילת חסד מלשון גמל משבר כח הגמל של הסט״א, וזה מרמזין לו משמים שע״י גמ״ח שעשה ניצל ממיתה ע״י הסט״א, ולכן לקח אליעזר י׳ גמלים דכל דבר מצוה נכלל בעשר ולקח כח גמ״ח של אדוניו והיינו כל טוב אדוניו בידו, היינו כל המעשים טובים לשבר כח הקליפות [55] ועד״ז פי׳ **בתולדות יעקב יוסף** [פרשת נח אות ג׳], **ובאוהב ישראל** כאן הוסיף דגמל בגי׳ חכמה וכשהחכמה מצטרף לגמל נעשה מזה מיתה, וכשיצחק יצא לשדה חקל תפוחין לפנות ולבער את הרע ראה צירוף גמל עם שכינה, ויצא לפנות הקליפות והדינים שמזה בא מיתה וזה ראתה רבקה שיצחק מבער הדינים, ולכן נפלה מן הגמל היינו מן צירוף גמל ונעשה חכמה. וע״ע זרע קודש ואמרי נעם שם.

ולפ״ז א״ש הכל, דאליעזר הביא דוקא הגמלים המבוררים לקדושה מאברהם, ובאלו בחן את רבקה דזה היתה תפקידה בחיים לברר הטוב מן הרע, [- והמקום היחיד בתורה דיש ג׳ תיבות בר״ת גמל הוא בדיבורה של רבקה **גם** מקום ללון -] וזה אמר לבן שפינה הבית ומקום לגמלים וכ׳ **באדר״נ פ״ח** דרואים מזה צדקותן של גמלי אברהם שלא נכנסו בבית ע״ז, [56] ולכן רכבה על הגמלים, ויצחק ראה הגמלים ועשה בזה בירור, וכשראתה את יצחק נפלה מעל הגמל לרמז על הבירור שתעשה בגמלים ושתסלק חלק הרע של הגמל.

גם תחלת וסוף הפרשה שייכים לגמלים, דראה לעיל בע׳ ד׳ שהבאנו ד׳ מגלה עמוקות פרשת לך לך **ובש״ך עה״ת כאן** בביאור ענין הגמלים, דלכן לא כתוב לאהל שרה אמו רק האהלה ותיכף **שרה אמו**, כי רבקה נשמתה של שרה [שהיתה גילגול חוה] ולכן כשמתה שרה נתבשר אברהם הנה ילדה מילכה גם היא כמ״ש וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה וכו׳ וכשהנחש פתה חוה, רכב על **גמל**, וכשבא השטן לבשר לשרה על ענין עקידה רכב על **גמל** ומרוב פחד שבא לפתותה עוה״פ מתה,

---

[53] זה נאמר בדוד בחטא בת שבע וא״ש להנ״ל דניצל מגילגול גמל.

[54] כל הגלות דמצרים התחיל בגמלים שנא׳ **וגמליהם** נושאים נכאת וגו׳.

[55] **וברבינו אפרים עה״ת** פי׳ כל טוב אדוניו בידו הוא י׳ נסיונות והוסיף **חיד״א** דבידו רומז ליו״ד.

[56] ולכן החביא רחל את התרפים של לבן דוקא בכר **הגמל** דגמלי יעקב הם מבוררים מע״ז, ולכן הי׳ יעקב נושא את שניו וילדיו על גמלים דוקא. **[לקמן ל״א י״ז]**

וכשנתבשר ברבקה שנולדה ובא וראה שמתה שרה ידע שנכנסה לרבקה וכמו שיצאה ע״י עבד רוכב על **גמל** כך צריך להחזירה ע״י עבד רוכב על **גמל** וכו׳ ע״כ.

ולהנ״ל א״ש דכל ענין גמל מרמז על חטא עץ הדעת שנתערב טוב ברע, ושרה תיקנה ענין זה ולכן בההספד על שרה אמר אברהם **גמלתהו טוב ולא רע** היינו שלא נשאר חלק רע והי׳ רק **טוב** כמו וכל **טוב** אדוניו בידו, וכן גמילה מרמז על שלימות החסד בזה **שגומל** עצמו מכל פניי׳ מל׳ ויגדל הילד **ויגמל**, היינו שמפנה את עצמו מן החסד לגמרי שאין לו שום תערובות רע ולא מחפש לשבחים וכמ״ש הספורנו במעלת רבקה וכדכ׳ לעיל.

[שו״ר בס׳ **מכון שבתך להגה״צ ר׳ אברהם צבי קלוגר שליט״א** פרק שירה פ״ה דברים עמוקים ונפלאים בגדר הזיווג בין יצחק לרבקה בדמיון לגמלים. שהי׳ מרחק מסוים ביניהם בין מצד הגיל בין מצד הפחד שהי׳ לה מיצחק וכמ״ש גם **בהעמק דבר** [כ״ד ס״ב] בהא דסיבב הקב״ה הפגישה עם יצחק שלא ע״י אברהם אלא ע״י פחד גדול דנפלה מעל הגמל כדי שמאז כבר לא תדבר כ״כ ליצחק כמו שאר האבות ולכן הי׳ שייך שלא תגיד ליצחק מה שיודעת על עשיו עי״ש, גם הסביר שם מה שדוקא בגמלים מצינו הדגשה על ההולדה כמ״ש גמלים מינקות ״ובניהם״ ובטעם שתינוק נקרא **גמול** עלי אמו ולמה כשנגמר מלינוק נקרא שנגמל, וכמ״ש ביצחק ויגדל הילד **ויגמל**, ולמה דוקא ברבקה מצינו ענין היניקה והמינקת, וכן מה שבל׳ ארמי נקרא גשר **גמלא** עי׳ מו״ק ו: ב״ב כא. כיון דגמל מציאותו לגשר בין הקצוות בין יישוב ליישוב ומדבר באמצע להגיע מזה לזה, וכן לגשר בין מציאותו של אברהם ומציאות לבן ומשפחתו שהם אנשי רשע כדי להביא את רבקה משם הי׳ צריך דוגמת גשר.]

החשבונות הנפלאות של רבקה

ותאמר שתה אדני וגו׳ ותכל להשקותו וגו׳ ותמהר ותער כדה אל השוקת וגו׳ [שם י״ח- כ]

הנה המתבונן בדברי המפרשים בעומק כוונותיה וחשבונותי׳ של רבקה, בוודאי יצטרך להתפעלותו של אליעזר, ונביא כמה דוגמאות:[57]

א: מה שלא הציעה לשאוב לגמליו רק אחרי שכילה לשתות, פי׳ **אור החיים הק׳** דחששה שאם תאמר מיד גם לגמליך אשאב, יצמצם העבד את שתייתו כדי למהר בשביל גמלים, או להקל טירחתה כיון שיש לפני׳ עוד טירחה.

ב: הא דאמרה לשון אשאב בגמלים ולא לשון אשקה, כ׳ **בית הלוי** דחסה על כבודו של העבד שלא יחשוב ששופכת המים אל השוקת כיון שהוא שתה מהם ואינה רוצה לשאת המים הזה לביתה, לזה אמרה שתשאב מים אחרים בשביל הגמלים.

ג: מש״כ ותרץ עוד אל הבאר לשאוב כ׳ **השל״ה והחת״ס** כי אחר שהשקתה העבד לא ידעה מה לעשות, שאם תתן המים הנשארים מיד לגמלים הרי היא משווה כבוד אליעזר לגמלים, ואם תשפוך השאר לארץ יהי׳ זה העדר כבוד דמראה דהמים שלו הוי כשופכין, לכן התחכמה ורצה מהר ומכח הריצה עשתה כאילו נפל הכד מאליו ונשפכו המים [58] ויכלה למלאותו מן הבאר מחדש. [ועד״ז ידוע על רעק״א ועוד שנשפך כוס האורח על השלחן והזיזו את השלחן קצת שגם כוס ישפך להראות כאילו השלחן רעוע]

ובבית הלוי מבואר שרצה לבדוק אותה במדות וגם בשכל, ולכן ביקש מים לשתות, וכיון שאין שם צלוחית תצטרך לתת לו מן הכד עצמו, ובזה העמיד אותה לפני שתי בחינות **א:** שאם תסכים שישתה ישר מן הכד זה יורה על טוב לבה, דלולא טוב לבה לא תסכים דאז לא תוכל להשתמש בשיירי המים לצורך ביתה שאדם זר שתה מהם שאולי אדם חולני הוא. **ב:** רצה לראות מה תעשה עם המים הנותרים, שאם תקח אותם לביתה מ׳ שאין לה שכל ישר שהרי משתמשת במים ששתה מהם זר ואם תשפוך המים תבייש אותו, ואכן מצאה פתרון נפלא וכדברינו לעיל.

עוד י״ל במה שהשרישה רבקה כח לדורות דבחו״ל יקבלו בסבר פנים יפות יהודי משולח שבא מא״י, וכן הוא אכן בהרבה בקומות בחו״ל שמופלגים מאד בחסד ובהכנסת אורחים, בפרט ליהודי מא״י וזה יתכן מכח אמנו רבקה.

עכ״פ כל החשבונות האלו, יכול לעשות רק מי שכל כולו שקוע תמיד במחשבות להטיב לזולת ולכן גם במצב של בהלה יכול לחשב כל החשבונות מיד.

האם ניצלו את רבקה סתם

ובאמת כל הרואה ישתומם ממדת החסד של רבקה דהרי היתה אז בת שלש והיתה צריכה לשוב לביתה לפני חשיכה, ומצד שני עומד העבד הגדול אליעזר ומצפה שתשקה אותו מכדה, שהיא כשלעצמה בקשה שיש בה חוצפה, שהרי בכדי להשקותו צריכה לעמוד על קצות אצבעותי׳ ולטרוח טירחה רבה, בעוד שהוא יכול לעשות

[57] כ׳ בס׳ **לב אליהו** דממה שבדק את רבקה רק במדת החסד ולא ביראת שמים היינו דכיון דיש לאדם מדות טובות יוכל לרכוש יר״ש בנקל, אבל מי שהוא מקולקל במדות ק׳ לו להשתנות וכעין דאמר **הגרי״ס** דיותר קל לסיים ש״ס מלשבור מדה אחת. וממה שהוצרך אליעזר להתפלל ולא סמך על ברכת אברהם הוכיח **הגרא״ב פינקל** בקונ׳ השידוכים דאין לסמוך רק על ברכות הצדיקים רק שיש לו להתפלל בעצמו לסייעתא דשמיא, וממה שבדק רק מדת החסד ולא שאר מדות תי׳ **הגר״ע לעוונשטיין זצ״ל** דכיון דיש לה מדת החסד בשלימות בלי נגיעות היינו שאינה חושבת על עצמה כלל ממילא יש לה שאר המדות דיסוד מדות רעות הוא אהבת עצמו, וממה שלא סמך על מה שהמים עלו לקראתה מבואר דאף צדקת גדולה ובעלת מופת אי״ר להשתדך עמה כ״ז שאין לה מדות טובות כך שמע **מהגרא״ם שך והגר״ח שמואלביץ זצ״ל.**

[58] צ״ע דבקרא כ׳ ותער כדה אל השוקת הרי מפורש שהשיריים הוריקה לשוקת וכ׳ **בחזקוני** דזה הי׳ ד״א שלא להוריק למעיין רק לשוקת.

כן בקלות, ובפרט שהוסיפה השקיית הגמלים ששיעור שתייתם עצומה, ולא עוד אלא שעם אליעזר הי׳ עשרה עבדים דעל כל גמל רכב עבד וכמ״ש **בחזקוני** לעיל פסוק י׳ וא״כ הי׳ שם עוד עשרה עבדים גדולים, ולמה היתה צריכה רבקה שהיא ילדה בת שלש לטרוח כל הטירחא הזאת, **וכי יש מצות חסד בזה, והרי נראה כאכזריות ושגעון, והיום מי שמסכים לזה היו קוראין ״פרייאר״ היינו שמנצלים אותו סתם.**

והג״ר אייזיק שר זצ״ל [בספרו לקט שיחות מוסר] הוכיח מזה מה שרבקה היתה כ״כ להוטה בחסד שלא הי׳ איכפ״ל כ״ז, וכבר אמר **הגר״ש פינקוס זצ״ל** דבאמת אין אנו לומדים מרבקה דברים כאלה, דרק רבקה שהצטרפה למדת החסד בעצם שזה מרכבה למדת החסד, ממילא הי׳ בלי גבול, אבל אצלינו יש לנו תורה משה רבינו מלמד אותנו מתי לעשות חסד ומתי לא, ובאמת במצב כזה לא היינו חייבים לעשותו.

ובאמת צריך מאד להגדיר מתי נקרא חסד ומתי נקרא ש״מנוצל״, דוודאי יש דברים שא״צ להסכים לזה, ולזה צריך שיקול דעת של תורה, גם יש לדעת שאם האדם מרגיש בעומק לבו שאינו רוצה לעשותו ומרגיש כפוי שאינו יכול לסרב א״כ אי״ז חסד, וחסד הוא רק כשמטוב לבו רוצה ואוהב לעשותו וכמו שנא׳ ״אהבת חסד״. אלא שיש ליזהר שפעמים מסרב לעשות חסד בטענה שאינו ״פרייאר״ בשעה שמצד זרעו של אברהם אבינו באמת מוטל עליו לעשות החסד.

לתת הרגשה טובה למקבל החסד

ויאמר בת מי את וגו׳ מקום לנו ללין וגו׳ גם מקום ללון שם [שם כ״ה]

וברש״י ללין לינה אחת לין שם דבר והיא אמרה כמה לינות. בזה רצתה לתת לו הרגשה טובה, שלא ירגיש כאילו שהוא מכביד עליהם, לזה אמרה דיש מספיק מקום גם לכמה לילות, וכאילו אמרה דיש לנו חדר ריק בלא״ה ולא משתמשים בה, וממילא אין אתה מכביד עלינו כלל.

וכך דרכם של בעלי חסדים אמתיים, שמשתדלים ליתן הרגשה טובה למקבל. עד״ז מצינו בהא **דקידושין לא:** לענין כיבוד אב, דיש מטחינו בריחיים ומביאו לעוה״ב שמסופר באדם א׳ נקרא לעבודת המלך, והציע לו בנו **״אני אלך במקומך ואתה עבוד במקומי בריחיים״** וצ״ע הרי השכר לא קיבל עבור שהטחין אביו בריחיים רק ע״ז שהלך לעבוד בצבא במקומו, ואדרבה הי׳ לו להשאיר את אביו בלי עבודה כלל.

אלא אמר **המשגיח הגה״צ ר׳ מאיר חדש זצ״ל** דהבן חשב אם אלך לצבא במקום אבא הרי לא ירגיש טוב בזה, אולי אפי׳ לא יצליח לישון בלילה, שהרי יחשוב כל עת כי כל העבודה הקשה של הבן בצבא הוא בגללו, איך אצליח להרגיעו, איך איטיב עם אבא בצורה מושלמת, כדאי שאתן לאבא תפקיד לעבוד בריחיים, אז לא ירגיש רגשות אשמה, דבס״ה רק התחלפנו בתפקיד, וגם לו יש עבודה. נמצא שהבן נתן לאב לעבוד בריחיים רק בשביל שרצה לתת לו הרגשה טובה, המצב הטבעי הי׳ מסביר המשגיח, **שטבע ההורים להעניק לילדים שפע, אך כשהמצב הפוך כשהילדים נותנים להורים, קשה להם מאד לקבל,** ולכן צריכים הילדים לתת באופן שההורים לא ירגישו שמקבלים.

והוכיח כן גם מפ׳ תולדות כשיעקב הביא הציד לאביו שאל לו **״מה זה מהרת למצוא בני״** [כ״ז כ׳] ותשובתו ע״פ **המדרש** [ס״ה י״ט] הי׳ אם הקב״ה עזר לך בשידוך שלך על הבאר כשמצא אליעזר את רבקה, למאכלך עאכו״כ, או אם המציא לך ה׳ איל כשהיית על המזבח כש״כ למאכלך, ולכ׳ למה הי׳ צריך לשכנע את יצחק, אלא שיצחק לא הרגיש טוב בזה שמטריח את בנו, דלהורים קשה לסבול שבנם טורח בשבילם כ״כ, לכן אמר יעקב ״אבא הסייעתא דשמיא שהי׳ לי בציד הי׳ בזכותך ה׳ המציא לך מהר כ״מ שאתה זקוק״. וזה גם ענין נושא בעול לרדת להרגשת הזולת ולהבין מה בדיוק הם צריכים ולספק להם.

<u>חסד לבן לעומת רבקה</u>

הנה הקדמנו בריש הפרשה דבפרשיות אלו אנו מוצאים דנגד דמותה של צדיק יש תמיד דמות של רשע כדי להבחין בין טוב לרע. וכן כאן הרי נתבאר לעיל, מעשה החסד המופלא של רבקה אמינו, ואחרי כמה פסוקים אנו פוגשים את לבן, דגם הוא רץ לקבל פני אליעזר, ואומר שפינה כל הבית ויש מקום לגמלים. ומשטחיות הדברים נראה שהם שווים במדת החסד, ואולי לבן הוא גם יותר בעל חסד, דהרי רבקה רק ענתה דיש מקום ללון ורימזה רק לעוד כמה לילות ולא הזמינו הביתה, אבל לבן גם בלי שאחד יבקש ממנו כבר הכין כל הבית והזמינו, וגם הכין מקום לכל הגמלים ורבקה לא דיברה ולא הציעה מקום לגמלים רק רצה להגיד לאמה, כן נראה באופן שטחי.

אבל מעיון דברי חז״ל ומפרשי התורה נראה תמונה אחרת לגמרי, דכבר הרחבנו לעיל בכמה וכמה חשבונות נפלאים של חסד שעלתה במחשבתה של רבקה, ורואים מזה גודל דאגתה עבור הזולת, דלא שייך לחשוב כל החשבונות האלו בשעת מעשה, רק למי שהוא כולו שקוע בחסד ובהתחשבות בזולת, יוכל תיכף לחשב מה

עדיף לעשות, והעיקר מש"כ **הספורנו** עה"פ **"והאיש משתאה לה" [פכ"א]** דלכאורה קשה על מה המתין, ולמה כתב רק **"כאשר כילו הגמלים לשתות"** וגו' ופי', דרצה לראות אם תבקש איזה פרס אחרי מה שעשתה, ומונח בזה אם תמתין על "מחמאה" או "יישר כח" אבל כיון שפנתה ללכת מיד, ראה בזה שזה חסד אמיתי בלי שום כוונה עצמית.

מאידך בלבן, כבר שאלו חז"ל **למה רץ ועל מה רץ**, דלא יתכן בשום פנים שירוץ לטובת הזולת, הרי מוכח שיהי' לו חשבון עצמי, ולזה באה התשובה "ויהי כראות את הנזם" וגו' שחשב על הכסף, ולכן הזמינו בכזה מאור פנים, ויש להוסיף, דרבקה לא עשתה זאת רק שמיד רצה לבית אמה, מכיון שלא חיפשה טובת עצמה, אז יכלה לשקול היטב בשיקול הדעת, דאה"נ הי' מאוד יפה להזמין אותו, אבל סו"ס היא איננה הבעלת הבית, והיא רק יכולה להגיד לאמה והיא תחליט אם להזמינו, אבל לבן ברגע שראה איזה טובה עצמית, ביטל כל שאר החשבונות וזרק הפסלים החוצה, ולא ביקש רשות מאף אחד ורץ מהר להזמינו הביתה, והתרברב לאליעזר ו"**אנכי**" פניתי הבית, גם אומר כאילו פינה **כל הבית** הגם שהי' רק מע"ז, **ומעניין להדגיש שכל הזמן נמצא שם לבן ובתואל, רבקה לא נמצאת שם,** [ובוודאי לא שיחקה בחוץ כמבואר בחז"ל שזה הי' הפעם הראשון שיצתה] אלא שעיקר מחשבתו של לבן הי' טובת עצמו וחיכה כל הזמן איזה טובת הנאה יוכל לקבל כאן עבור מה שעשה, משא"כ אצל רבקה אין זה עסק שלה עכשיו, דמישהו כבר דואג עבורו, והעיקר הוא טובת אליעזר.

גם מצינו שמתחילה הסכים לבן לשידוך מיד, ורק אח"כ אמר "נקרא לנערה" וגו' ולמה לא אמר לבן מיד שצריך לשאול אם הנערה מסכימה? אלא דכל זמן שעדיין אפשר לקבל משהו מאליעזר, לא איכפ"ל בטובת רבקה, ואם צריך להכריח אותה ללכת עם אליעזר כדי לקבל כסף לא איכפ"ל, אבל אחרי שראה שכל מה שקיבל הוא רק מגדנות, נפל לו עצה איך בכל זאת יוכל להוציא ממנו משהו, ולכן נזכר בהלכה שצריך לשאול את הנערה, **ומבואר היטב איך חז"ל למדו גם הלכות מכאן, כיון דלבן נזכר גם בהלכות וטענות אמיתיות, כדי לקבל טובת עצמו.** [59]

האם נכון לרוץ

ולרבקה אח ושמו לבן וירץ וכו' [שם כ"ט]

ובר"ש **"למה רץ ועל מה רץ** והנה **בשיעורי חומש להג"ר שלמה וולבה זצ"ל** העיר, דלמה על רבקה לא שואלים למה היא רצה, אלא משום שזה לא פלא שרצה לדבר מצוה לקיים מצות חסד, אבל לא רצה סתם, לכן שואל רש"י על מה הוא רץ, והתשובה הוא, רץ מפני שהוא בהול "שנתן עיניו בממון." ואמר רבי שלמה, **שזה מפריע לו לראות בני תורה רצים. למה רצים? והרי כשרצים, הראש מפסיק לחשוב!** ואפי' כשרצים להתפלל-שיצאו דקה לפני כן, אבל לא לרוץ. הוא לא משוה בין מי שרץ אחרי כסף למי שרץ למנחה, אבל בהלה אסור שיהיה. וסיפר, שכשהגיע למיר, אמרו לו הבחורים שיש כלל בישיבה ש"לא רצים"! פעם במוצ"ש, רץ בחור אחד בתוך ביהמ"ד, מיד הבחורים והחברותא שלו סגרו את הגמרא, ויצאו לכבות את השריפה עכ"ד, וכן העיד **אאמו"ר שליט"א** על **מרן הג"ר דוד פוברסקי זצ"ל** שהי' פוסע תמיד לאט, והעידו שרק פעם אחד ראו את **רבי יחזקאל לעוונשטיין זצ"ל** רץ בביהמ"ד פונוביז, כשסבר שנכנסו בנות לשם.

הריצה הוא שגעון

והנה **ברמב"ם פ"ה מדעות ה"ח** כתב על ת"ח "שלא ירוץ ברה"ר ויתנהג בשגעון", משמע שלא ירוץ כלל [אולם לכמה גירסאות כתוב **"כמנהג משוגעים"** וא"כ י"ל דקאי דוקא על סוג ריצה כמשוגעים] **ובלח"מ** הראה מקורו מהא **דברכות מ"ג:** דת"ח לא יפסיע פסיעה גסה, והקשה דהתם הטעם שלא יאבד מאור עיניו, **ובארבעה טורי אבן** ציין **לב"ק לב.** דריצה הוי דבר משונה, ואף דא"כ לא קשור דוקא לת"ח, וצ"ל דת"ח יזהר בזה יותר וכמו כמה דינים בפרק זה שנוהגים בעצם בכל אדם.

ריצה הנאמר בתורה

והשתא יל"ע במש"כ אצל אברהם בריש פרשת וירא, **"וירא וירץ לקראתם"** "**ואל הבקר רץ אברהם**" ולענין רבקה ואליעזר, **וירץ** העבד לקראתה, ותמהר וכו' ותמהר **ותרץ** עוד אל הבאר וכו' **ותרץ** הנערה וכו' וכן מש"כ "וקוי ה' יחליפו כח וגו' **ירוצו ולא ייגעו" [ישעי' מ' ל"א]** שזה מעלה על קוי ה',[60] אי הכוונה לריצה ממש, וכיון שזה לדבר מצוה הי' אפשר לרוץ ואינו סותר הנהגת ת"ח, או דנימא דגם לדבר מצוה אין לרוץ ממש רק ללכת מהר ואין הכוונה ריצה ממש רק הליכה מהירה, והנה **באילת השחר [ר"פ וירא]** חידש באמת דאין הכוונה

[59] במש"כ רש"י על ויען לבן ובתואל **"רשע הי' וקפץ להשיב לפני אביו"** מסופר על א' הצדיקים, שגער במלמד אחד שלא לימד רש"י זה כפי שצריך, שהי' מלמדו בקרירות ובקול רגיל וכמו רש"י אחר, ואמר לו שצריך לצעוק בקול **"רשע הי'"** כדי להכניס עמוק בלב הילדים רשעותו של לבן.

[60] ומש"כ הוי **רץ** כצבי פי' **הטור סי' א'** דקאי על זריזות, וכן י"ל במש"כ אנו **רצים** והם **רצים** וכו'

ריצה ממש כריצת הילדים, אלא הכוונה הליכה במהירות ומסתמא הוא מטעם דברי הרמב"ם הנ"ל וזה חידוש.[61]

אולם י"ל בכ"ז, דרמב"ם מודה דריצה לדבר מצוה מותר, וכדמשמע בגמרא **ברכות דף ו:** לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה וכו' וכאן הי' לדבר מצוה אלא דסתימת דברי הרמב"ם לא משמע כן, דהרי ת"ח הולך כמעט תמיד לדבר מצוה או לדבר הלכה,[62] **ומו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א** בשיעוריו על הרמב"ם, ציין לספר **ויאמר שמואל** דבסברא זה גופא תי' מה שקשה על הרמב"ם דהרי נוגע לכל אדם, ותירץ דכיון דת"ח הולך תמיד לדבר מצוה, דהוא מקיים בכל דרכיך דעהו ולכך ס"ד דאפשר לו לרוץ קמ"ל דמ"מ לא ירוץ כיון שזה זילזול, וילמדו ממנו, וא"כ לפ"ז לעולם לא ירוץ, **אולם שמעתי על ת"ח מופלג זצ"ל במנשסתר** שהיה רץ כל יום לביהמ"ד דרך ארוכה, ומסתמך על הא דלדבר מצוה מותר.

ובכלל י"ל אי **פסיעה גסה** בש"ס **וריצה** היינו הך, דכן משמע בגמ' **ברכות ו:** דאיתא שם דאין לפסוע פסיעה גסה כשיוצא מביהכ"נ, אבל למיעל מצוה **למירהט**, ושם דבשבת מצוה **למירהט** לפרקא בשבתא וליכא חילול שבת, כיון דלעולם ירוץ אדם לדבר הלכה, [**ורי"ף** גרס מצוה] ונאמר נלכה נרדפה לדעת את ה', וגם **ברמב"ם בפ"ח מהלשון תפלה** פתח בפסיעה גסה וסיים בריצה **ובפכ"ד דשבת ה"ד** כתב אסור לרוץ בשבת, הגם דלשון הגמרא **בשבת קי"ג:** הוא שלא יפסע פסיעה גסה, ולענין שבת דאסור לרוץ, הכוונה גם לפסיעה גסה. **ובשו"ע סי' ש"ב ס"א** כתב דאסור לרוץ, **וברמ"א** הוסיף דאסור לפסוע יותר מאמה בפסיעה אחת, וכתב שם **מחצה"ש** בשם **מהרש"א** דהקשה דגם בחול אסור דמאבד מאור עיניו, ותי' דבשבת יש עוד איסור, הרי דגם בחול וגם בשבת אין ללכת מהר ולאו דוקא ריצה, וא"כ שוב י"ל בכל ריצה בתורה אי הכוונה רק הליכה במהירות כיון שבדרך כלל יש ללכת לאט. **וצ"ע בכל זה.**

כוונת השינויים בדברי אליעזר

ויאמר עבד אברהם אנכי וה' ברך וגו' [כל הפרשה שם ל"ד-מ"ט]

הנה המתבונן היטב בדבריו של אליעזר, יראה הרבה שינויים שלפו"ר לא נראה כ"כ נפק"מ, אבל כיון שיפה שיחתן של עבדי אבות בוודאי יש לנו להעמיק בכוונת אליעזר בכל מילה שאמר ולמה שינה. [וי"א ששדכן צריך קצת לשקר ולהגזים, **ואמרי אמת** אמר בדרך צחות דלכן לא הלך אברהם בעצמו כיון ששדכן צריך לשקר ולא רצה לשקר, וי"א הטעם שכדי שלא יהי' קטרוגים רוצים לתת משהו לסט"א]

ונבוא בעז"ה לעמוד על כמה מן השינויים שבדברי אליעזר. **ונלמד גם מזה עד כמה האחריות מוטל על השדכן לדעת בדיוק מה לומר ומה לא לומר ובאיזה ניגון לומר,** דגם באליעזר הגם שלוהו תפלותיו של אברהם אבינו, וראה בחוש איך יש לו סייעתא דשמיא עצומה בקפיצת הדרך ובמה שהזדמן לו רבקה מיד, גם ראה בחוש שמלאכים מלוים אותו ע"י שהחליף המלאך הצלחת שלו, מ"מ לא סמך עכ"ז, והי' נזהר מאד מאד בדבריו, כדי שלא יהי' להם אמתלא לעכב את רבקה.

יש עוד כמה וכמה שינויים שהמפרשים דנים בזה ולא הבאנו את כולם. [עי' גם ברש"י בענין ואשאל לפני ואשים]

השמטת מדת החסד

א: אליעזר הדגיש בתפלתו **ועשה חסד עם אדני אברהם** (פסוק י"ב), **אשר לא עזב חסדו ואמתו** (פסוק כ"ז) אבל בדבריו ללבן השמיט ענין החסד.

וי"ל ע"פ מש"כ **השפת אמת** (שנת תרל"ב) בשם **החידושי הרי"ם** דאברהם אבינו השריש בביתו שלא מגיע לו כלום, גם אחרי כל מה שעשה לכבוד השי"ת כל ימי חייו, ולכן כל תפלתו הי' רק שיענה לו הקב"ה בחסד. ולפ"ז י"ל שידע שבבית בתואל לא יבינו דבר זה, שחושבים שלכל דבר קטן שעושים בשביל הקב"ה כבר מגיע הרבה שכר, כש"כ אברהם שהקריב הכל בשביל הקב"ה, ולכן השמיט ענין החסד.

הבדל בין נערה ועלמה

ב: בתחלה כתוב לשון **נערה** (כמה פעמים) אח"כ כתוב לשון **עלמה** וכתב **בחזקוני** דהעבד סבר שאינם מדברים בלשון עברית ואמר עלמה בלשון ארמית, אבל באמת ידעו ל' עברית דהרי אמרו אח"כ תשב הנערה אתנו. **ובהעמק דבר** פי', דנערה קאי רק על גדולה ואליעזר הבין דרבקה נחשבת כגדולה מחמת מעלותי' אולם הם מסתכלים עלי' כקטנה ויגידו דבסוף יצאה רק קטנה, לכן נקט עלמה דכולל גם קטנה.

השאלה והתשובה על הלינה

ג: אליעזר שאל אותה שתי שאלות רצופות, קודם **בת מי את** אח"כ **היש בית אביך מקום לנו ללין,** (פסוק כ"ג) ובדבריו אח"כ השמיט שאלה זו לגמרי. וי"ל, דכל

[61] ומש"כ במס"י בענין זריזות למוד מאברהם ורבקה שכל מעשיהם של צדיקים במהירות שפיר מתפרש גם על הליכה מהירה, ולענין ריצת אליעזר הי' אפש"ל דעשה כן להלחם עם הנגיעות שלו.

[62] אלא דיל"ע מה נקרא מצוה, הנה לענין מזיק ברה"ר ע"י ריצה, מבואר **בב"ק ל"ב.** דרק בע"ש פטור ודנו הפוסקים **חו"מ שע"ח** אם אפשר ללמוד מכאן לשאר דבר מצוה, וא"כ י"ל כאן אם אפש"ל דת"ח לעולם הולך לדב"מ.

הטעם ששאלה שאלה זו ברצף עם השאלה בת מי את, היה כדי לבודקה אם אומרת על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, וא"כ אין סבה שיחזור ע"ז, דהעיקר שרצה להדגיש שעשה סימן ונתקיים ושהודה להקב"ה, ואין סבה לחזור ע"ז. ועוד י"ל דרצה לבודקה אם תענה **ללון** בלשון רבים ואולי יכעסו עלי' על שמזמינה אדם זר לבית הוריה לכמה לילות.

סדר דברי רבקה בענין השקאת הגמלים

ד- ה: אליעזר אמר **הנה אנכי נצב וגו' ואמרתי אליה "השקיני נא" מעט מים מכדך [שם מ"ג] ולעיל [י"ד] אמר "הגמיאיני נא".** ועוד שינוי דכאן כ' **"ותאמר שתה וגם גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה" [שם מ"ן]** ולעיל **ותכל להשקותו ורק אח"כ ותאמר גם לגמליך אשאב וגו'. [שם י"ט]**

ובעקידת יצחק והעמק דבר תירצו ששינה בדבריו כדי שיתאים עם נוסח התפלה שלו, כדי שלא יערערו בענין הניחוש שלו כי אנשי הארץ ההיא אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו. עוד י"ל ע"פ מש"כ לעיל דזה עשתה שלא ירגיש בלחץ לסיים לשתות, אם יודע שהיא עוד צריכה להשקות את הגמלים, וזה הוא רק כיון שהיא בעצמה השקתה לו, לכן לא היתה יכולה להמשיך עד שיכלה לשתות, ובזה א"ש שלא גילה להם אליעזר שביקש ממנה "**הגמיאיני נא** דמשמע שרוצה שהיא בעצמה תשקה לו בפיו, שהם יכעסו מאד על שמנצל אותה כ"כ, לכן אמר רק שביקש "**השקיני נא**" וממילא יכולה להשקותו ולתת בכלי, ומיד למלאות בשביל הגמלים גם לפני שמתחיל לשתות, ולכן אין סבה שלא תאמר מיד שתה וגם לגמליך אשקה, **ובאמת שגם אליעזר בעצמו לא עלה בדעתו הגאונות בחסדו של רבקה, לכן גם בתפלתו לא הזכיר רק שתאמר שתה וגם לגמליך אשקה.**

אם העיקר היא מִלְכָּה או נחור

ו: ותאמר בת בתואל בן נחור אשר ילדה לו מלכה [שם] ולעיל [כ"ד] אמרה בת בתואל אנוכי בן מלכה אשר ילדה לנחור ותירץ **הרמב"ן** שהיא הזכירה אם אבי' תחלה כי כן דרך הנערות, אבל העבד תיקן דברי' מדרך המוסר והזכיר את נחור לפני מלכה דהיה רוצה להחשיב אבי המשפחה.

ע"י מִלְכָּה מיוחסת להרן

והנה באמת ק' לומר דרבקה נקטה כן רק בעבור שכן דרך הנערות, ובוודאי הי' לאמנו רבקה מכוון בזה, ולא לחנם הודגש זה בתורה, והרי כבר הודגש כן בתורה בסו"פ וירא אחר העקידה ויגד לאברהם לאמר "**הנה ילדה מלכה בנים לנחור אחיך**" ושם לא היתה רבקה שמדברת, וא"כ הו"ל למינקט נחור קודם, בפרט שנחור הוא אחיו ומלכה היא רק אחות אשתו, וכבר עמדו בזה **בעלי התוס' שם** וכ' דהזכיר הכ' מלכה להודיע שרבקה באה ממשפחה טובה גם מצד אמה כי מלכה היא בת הרן אחי אברהם. ובס' **הכתב והקבלה כאן** כ' דלכן הדגישה רבקה את מלכה כיון שהיתה בת הרן וע"י הרן נתקדש ש"ש ברבים. והביא ד' **התרגום יונתן ס"פ נח** דכשלא שלטה אש באברהם אמרו כולם שהרן אחיו עשה כן בכישוף שלא ישלוט בו האש, מיד נפלה עליו אש מה"ש ושרפו וכיון שעל ידו התקדש ש"ש ברבים לכן ייחסה רבקה את אבי' להרן איש המעלה, אבל בבית בתואל שהיו אדוקים בע"ז לא הי' רוצה לפחות בכבוד בתואל שלא לייחסו אחר אביו.

ויש להוסיף **דברי החת"ס [סו"פ וירא ע' ע"ג]** בפסוק הנ"ל וז"ל "**דע כי הרן הי' צדיק גדול**, אלא שלא הי' כאברהם, ומסר נפשו ע"מ שיעשה לו נס לא נעשה לו נס, אבל עכ"פ נשרף על קדושת השי"ת, וכמ"ש רש"י סו"פ נח. **והנה כל זרע ישראל הנקבות יצאו מהרן** והזכרים מאברהם, כי הרן הוא אבי יסכה שרה אשת אברהם, וגם אבי מלכה אם בתואל אבי רבקה אשת יצחק, וכן רחל ולאה נשי יעקב היו בנות לבן בן בתואל, נמצא שכל זרע ישראל יצאו מהרן, וכן לוט בן הרן הוליד עמון ומואב שהולידו רות ונעמה שתי פרידות טובות שמהם יצא משיח בן דוד שיבוא במהרה בימינו, ולכן **מלכה יסכה לוט הרן ר"ת מילה** ואם תצרף אברהם יהי' ר"ת אלקים עכלה"ק.[63]

והנה **הר"ר יהונתן [בתפארת יונתן כאן]** כ' דהא דאמרה אשר ילדה לו מלכה דזה שפת יתר, נר' כי מלכה היתה גדולה משרה כמבואר בסו"פ נח שכ' שהרן הי' אבי מלכה ואבי יסכה, ויסכה זה שרה ולאחר העקידה נאמר לאברהם הבשורה הטובה שנפקדה מלכה, ש"מ דהלידה לא הי' לפני זמן רב, [64] וא"כ היתה זקנה כשהולידה, ואילו לא היו צדיקים יוצאים ממנה, לא הי' הקב"ה עושה לה נס, ולכן אמרה אשר ילדה מלכה להורות על הנס הזה.

ונר' להוסיף דמִלכה היתה זה שהעבירה המורשת שקיבלה מהרן, וכמו ששרה היה מיוחדת היתה גם היא

---

[63] בביאור דברי החת"ס האחרונים עי' בהג' **שער יוסף שם** ובס' **ברך משה לכ"ק אדמו"ר מסטמר זצ"ל** עמ' קל"ה.

[64] כן מבואר **ברמב"ן** שם, והנה **בילקוט במדבר פכ"ג רמז תשס"ו** מבואר דבשעת העקידה התפלל אברהם על אחות אשתו מלכה שתלד, ואז נפקדה ולכ"כ הנה ילדה גם היא כמו ששרה נפדה בזקנותה, והובא **בבעל הטורים במדבר כ"ג ז'** ורמז לזה **ברמב"ן סו"פ וירא**, וכ"כ **המלבי"ם**, ובחשבון השנים צע"ט דהרי אם רבקה נישאת ליצחק כשהיתה בת ג"ש הרי לא הי' רק ג"ש אחרי העקידה, והרי בתואל בת מלכה הי' הבן השמיני שלה, ואיך יתכן כ"ז בג"ש, אולם **בתרגום יונתן לעיל כ"ב כ'** מ' שנפקדה עם שרה ביחד, עי' בכ"ז בס' **אשת חיל ע' מ"א להגרי"מ שטרן שליט"א.**

מיוחדת אבל לא כדרגת שרה, גם לא היתה לה האומץ כ״כ כשרה להלחם עם כל העולם, ולוט אחי׳ יוכיח דבעצם מתחלה הי׳ צדיק ודומה לאברהם אלא שנתקלקל אח״כ, וא״כ יתכן דמלכה לא נתקלקלה, וכיון דסו״ס היתה אשה כשרה, היתה מחשיבה מאד אחותה וגיסתה אברהם, והיא זה שדיברה בביתה ע״ז, ולכן זכתה שהקב״ה יעשה אתה נס ותפקד בזקנותה כשרה, ורבקה כשגדלה שמעה על גדלות אברהם ממלכה, [דמסתמא נחור לא החשיבו כ״כ] ולכן כשאליעזר שאלה מי את מיד ענתה שאני בת בתואל שהוא בן **מלכה**, רק אגב הזכירה אשר ילדה לנחור, אולם בביתו של לבן ובתואל החשיבו דוקא את **נחור** ולא את מלכה ולכן בביתו הי׳ צריך אליעזר להקדים את נחור. וראה עוד **בילקוט שמעוני [במדבר פכ״ג תשס״ן]** דכל נביאי אומות העולם יצאו ממלכה דעוץ בכורו זה איוב ובוז אחיו זה אליהוא בן ברכאל, וקמואל זה בלעם, [היינו שורש בלעם-**הכתב והקבלה פכ״ב פכ״א**] והרי הי׳ נדון שלם מי צדיק יותר האם אברהם או איוב, וכמבואר בב״ב, ויתכן דצדקותו דאיוב בא ג״כ ממלכה בת הרן.

והנה 8 פעמים מוזכרת מלכה בת הרן בתורה הק׳ [בראשית י״א כ״ט, כ״ב כ׳, שם כ״ג, כ״ד ט״ו, שם כ״ד, ושם מ״ז] **ועוד** שלש פעמים מלכה מבנות צלפחד, [במדבר כ״ו ל״ג, כ״ז א׳, ל״ו י״א] **ואולי דלכן קראה צלפחד כן ע״ש הסבתא מלכה,** וכן יש כזה שם בכלל ישראל.[65] וראה **בשמות גיטין בשם מלכה** נדון שלם בפוסקים האם לכתוב בגט מַלכה עם יו״ד מְילכה כדי שלא להחליף במַלכָּה עם פת״ח.

וראה עוד לקמן מש״כ בענין דבורה.

ז: ואקד ואשתחווה לה׳ וגו׳ לקחת את בת **אַחִי** [ל׳ יחיד] אדני לבנו [**פמ״ה**] ולעיל [**פכ״ז**] אמר **אנכי בדרך נחני ה׳ בית אַחִי אדני** בלשון **רבים. ורד״ק כ׳** דענינם אחד. **אולם הג״ר אליהו דיסקין שליט״א פי׳** דבעצם רבקה היתה נכדת שני אחי אברהם, בתואל הי׳ בן **נחור**, ואמו היתה **מילכה בת הרן**, נמצא דמתאים לשון רבים לשני אחי אברהם נחור והרן. והא דבדבריו נקט רק לשון יחיד, כיון דאמר שהיא בת אחי, העיקר הוא נחור כיון דבני בנים ה״ה כבנים.

[65] כן נקראת אמי מורתי שתחי׳. [רחל **מילכה**. ולפני נישואיה נקראה בפי כל רק ״רחל״ אבל כיון ששם זקנתי ע״ה הי׳ ג״כ רחל שאלו להסטייפלער זצ״ל וציווה שיתחילו לקרותה גם בשמה השני׳.] ויל״ע איך לכתוב קוויטל דדוקא בגט יתכן מכשול, [ובזמנינו ל״ש בגט שנקרע מיד אולם יל״ע בכתובה] אולם בקוויטל אם יכתוב ביו״ד ואינו כפי שנכתב בתורה לא יראה הצדיק ענינו, ולכן אולי עדיף לכתוב בחיריק, עוד יש לדון דע״י מילכה עם יו״ד משתנה כל הקריאה לשבע נע, וגם הכ״ף לא הי׳ מודגש.

עוד י״ל עפ״י מש״כ לעיל דלמה זכה הרן שכל האמהות יצאו ממנו, דסו״ס נשרף על קידוש ה׳ ואין הקב״ה מקפח שכר כל בריה. א״כ כוחה של רבקה נובעת בעיקר מהרן, ולכן כשאליעזר מודה להקב״ה הוא מדגיש גם את הרן, אבל בבית בתואל מסתמא לא החשיבו את הרן, **גם אולי חשבו שהי׳ טפש במה שהי׳ מוכן ללכת אחרי אברהם,** ולכן שינה והדגיש רק אח יחיד של אברהם שהוא נחור.

השתחוואה דאליעזר

ויהי כאשר שמע וגו׳ וישתחו ארצה לה׳ [שם נ״ב]

אולם לעיל פסוק כ״ו כשראה שהתקיים המבחן שלו כתוב רק ויקד האיש וישתחו לה׳ ולא כתוב ארצה. וכתב **במשך חכמה** דבחוץ ברחוב על הקרקע יש איסור דאבן משכית, אבל בבית לבן שלא על הרצפה הי׳ יכול להשתחוות ארצה.

והגה״צ ר׳ מאיר צבי הכהן ארנטרוי זצ״ל פי׳[66] ע״פ מש״כ המפרשים עה״פ ״**הרמתי ידי אל ה׳ וגו׳ ולא תאמר אני העשרתי את אברם**״ [לעיל י״ד כ״ב] דאברהם אמר, דאם אקח משהו יהי׳ נראה כאילו יש לי חלק בנצחון המלחמה, ובעצם הכל עשה הקב״ה לבד, וזה ביטוי הרמת ידים דהיינו דל״ש כלל לידים שלי, וא״כ י״ל דענין השתחוואה ארצה דהיינו פישוט ידים ורגלים, הוא ביטוי שאין לזה שייכות למעשה ידיו של האדם כלל, ולכן בתחילה שעדיין לא נגמר מהלך השידוך רק ראה ההתחלה נתן סתם הודאה, אבל כשהסכימו, גם אחרי השתדלות שלו, השתחווה בפישוט ידים ורגלים, להראות שכל המהלך כאן הי׳ אך ורק ע״י הקב״ה ולא קשור לו כלל.

המקור להודות על בשורה טובה

והנה עוד הבדל שמצינו בין ההודאה של אליעזר כאן והודאתו לעיל, דכאן פי׳ רש״י ״מכאן שמודים על בשורה טובה״ וצ״ע למה לא פי׳ כן לעיל, וכבר העיר בזה **המזרחי,** והוסיף להקשות דאצלינו **במדרש** [**ב״ר ס ו**] כתוב כן באמת שם ואילו כאן לא אמרו חז״ל כלום ורש״י ז״ל עשה ההפך. וכתב דאולי הנוסחא שבידינו מהבראשית רבה היא משובשת וצריך להיות ההפך. והוסיף דכ״ה באמת הסברא דא״א להודות על הבשורה הטובה רק אחרי הסכמתם ואמרו לו ״הנה רבקה לפניך קח ולך״, אבל בדברו עם רבקה עדיין לא ידע אם תאבה ללכת אחריו. וי״ל דגם אי לא הי׳ לו לרש״י הגי׳ כן במדרש אבל כיון שלא מתיישב רק כאן לכן העתיקו כאן. **והט״ז בדברי דוד** תי׳ דלעיל י״ל דעשה כן מצד

[66] שמעתי מבנו ידידי **הרב אהרן הכהן שליט״א.**

חסידותו אבל כאן יש יתור לשון שאמר הכתוב: ויהי כאשר שמע עבד אברהם כו', דא"צ לכתוב השמיעה דהא בהדדי הוי יושבים, והול"ל 'וישתחו עבד אברהם ארצה לה", אלא דקמ"ל דנילף מזה למקומות אחרים שמודים על השומע בשורה טובה וא"כ ממילא גם הא דלעיל לאו מצד חסידות הוא אלא דין הוא, וזהו שכתב רש"י כאן 'מכאן שמודים כו'', פי' דמזה אנו למדין למקומות אחרים. **ושפתי חכמים** הביא תי' דלעיל אמר ברכה והזכיר השם ולכן השתחווה, [67] אבל כאן לא כתיב ברכה. וע"ע **חת"ס בתורת משה** מש"כ בזה.

ובאמת יש להעיר דעצם המקור להודות על בשורה טובה כבר כתוב במדרש בתחלת הפרשה [סי' ו] במש"כ **"וישתחו אברהם לפני עם הארץ" "מיכן שמודים על בשורה טובה".** [אבל פשטות הקרא זה שהודה אברהם לעפרון או לעם הארץ כמ"ש הראשונים שם] ופי' **בנזר הקודש** דדקדקו כן ממה שלא כ' וישתחוו **לעם** הארץ כמש"כ לעיל משמע דרמז כאן שרק השתחווה **לפני** ע"ה אבל לא אליהם רק להקב"ה ואף שהי' נראה כאילו השתחוה לעפרון או לעם הארץ כפי הפשוטו, מ"מ היה לבו בל עמו והיה כוונתו רצויה לשמים. כעין מש"כ **בזוה"ק וישלח [קעא:]** בענין השתחוית יעקב לעשו, כי אף על פי שעשו חשב שהשתחוה לנגדו, מ"מ באמת היה לבו בל עמו והיה כוונתו כלפי מעלה דרך הודאה על החסד וטובה. ומה שהודה להקב"ה רק עכשיו אחרי העסק עם עפרון, הוא עפמ"ש **בזוהר קכז.** ובכמה מדרשות שאברהם נתאוה ביחוד לקבורת מערת המכפלה, ביודעו כי שם הוא מקום קדוש אשר ממנו מעבר הנשמות לגן עדן, שבעבור זה נקבר שם אדם וחוה, ובני חת לא ידעו סגולתו, וממילא ודאי מקום דעלמא לא נחשב לו כל כך לבשורה טובה, ביודעו כי בקל ימצא בכל מקום אחוזת קבר בכסף מלא, אבל בשומעו אח"כ שזכה למערת המכפלה שהוא מקום קדוש, זה ודאי נחשב לו בשורה טובה, ולכן מאז השתחוה והודה לה'.

עכ"פ חזינן כבר מאברהם שמודים על בשורה טובה ומה נתחדש באליעזר, והעיר בזה **ביפה תאר** על המדרש שם, ותי' דבאליעזר בפעם הראשון שבזה איתא במדרש, נתחדש דגם אי לא מוכח שישאר בזה טובה שעדיין לא ידע אם יסכימו מ"מ יש להודות על מה שהצליח כעת כעין מה שמברך על הטובה מעין הרעה גם אם יוכל להולד מזה רעה. אולם רש"י כתבו רק בסוף ענין אליעזר דרש"י מפרש כפשוטו של מקרא דרק שם מוכח דזה ענין הודאה על בשורה טובה, אבל בפעם הראשון לא הי' זה ענין בשורה רק במה שהנחהו בדרך אמת. ויש להוסיף על דבריו מה שנתחדש בפעם הראשון של אליעזר דיש להודות על כל פרט שהצליח לקראת היעד שלו גם אם לא ברור שיצא מזה משהו בסוף, וכגון לענין שידוכים, אם עלתה איזה הצעה טובה ומתקדם קצת, אז יש להודות להקב"ה על כל התקדמות גם אם לא ברור שיתקיים זה בסוף, וכן בכל ענין שעושה השתדלות להשיג משהו, יש לו להודות על כל הצלחה גם אם עדיין לא השיג המטרה.

עוד י"ל בזה דהרי ביארנו לעיל דכוחו של אברהם מתפשט לנו בשתי אופנים, ונקרא בספה"ק **"רזא דבן" ו"רזא דעבד".** רזא דבן הוא המדרגה הגבוה שהוא ע"י יצחק אבינו שהי' עולה תמימה וזה לדורות יותר גבוהים ונשמות יותר חזקים, ו"רזא דעבד" הוא לדורות יותר חלשים, שמקבלים מכוחו של אברהם ע"י עבדו זקן ביתו שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. וא"כ י"ל דלכן הודגש ביחוד גם אצל אליעזר ענין זה כדי שממנו ילמדו גם דורות האחרונים והפחותי ערך.

עוד י"ל דבעצם מש"כ לעיל אצל אברהם אינו הודאה להקב"ה, רק הודאה והכרת הטוב לבני אדם וכמ"ש לעיל דמעלת אברהם שכ"כ הרגיש שלא מגיע לו כלום עד שכל מי שעשה עבורו איזה השתדלות או טובה הי' מכיר כ"כ טובה עד כדי הרכנת ראש כעין השתחוואה, וא"כ הלימוד מכאן הוא שמודים על בשורה טובה היינו גם לאדם מן השורה שמביא לך איזה בשורה טובה או שעשה עבורך איזה השתדלות יש לך להודות לו מעומק הלב.

ההודאה והתקנה של רבינו התוס' יו"ט

והנה הראני **אאמו"ר שליט"א** בזה דרשה של התוס' יו"ט **[נדפס בספר אוצרות יו"ט וכן במהדורות מסויימות של ארחות חיים להרא"ש]** שדרש **לפני 400 שנה** שבת פ' חיי שרה שנת שפ"ו בווינא [68] ובדרשא זה תיקן שיגידו כל יום **ארחות חיים להרא"ש,** [69] והי' זה מחמת שעלה המוות

---

[67] יש להביא כאן ווארט נורא שאמר **מו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א** שאמר בשם **הג"ר שמעון הירשלר זצ"ל** כשנפטר בפ' חיי שרה, ששמע מידידו ורעו **האדמו"ר מסקולען הגה"צ ר' ישעי' יענקל זי"ע** כשביקש ממנו שיגיד לו ווארט על יוהכ"פ, דצ"ע במה שמבואר במשנה יומא והובא במחזור יוכ"פ דכשהכהנים והעם היו שומעים את השם הנכבד וכו' הי' כורעים וכו' ואומרים ברוך שם כבוד וגו' וצ"ע דדין בשכמל"ו הוא באומר השם תוך ברכה, ועוד מ"ש יו"כ מכל יום שהזכירו את השם המפורש וכ"ה **תו"ט יומא פ"ו מ"ב,** ותי' הגה"צ זצ"ל דע"י ששמעו את הצורה איך הכה"ג אומר את השם בכ"כ קדושה והתעוררות ובפרט למש"כ אריז"ל שהשם הי' יוצא בעצמו מפי כה"ג ששכינה היתה מדברת תוך גרונו, ממילא אחזם חרדה וחלחלה **על כל אותם השמות שבעצמם הזכירו במשך כל ימות השנה בלי כוונה** וע"ז אמרו עכשיו בשכמל"ו, וכשאמר הגה"צ הווארט הזה אחזו חרדה בעצמו.

[68] בחשון שפ"ה נבחר לרב בניקלשבורג, ובחודש אדר נבחר לרב בווינא ובטבת שפ"ז נבחר לרב בפראג כמ"ש בעצמו במגילת איבה, נמצא דתקנה זו עשה רק חצי שנה אחרי היותו לרב.

[69] וכן נוהגין בישיבת בית יוסף דגייטסהעד בחודש אלול וכן בשאר ישיבות בית יוסף נובהרדוק, וביסודו הוא ע"פ מנהג שקבע **הגרש"ז מקלם נו"נ לרבנו התוס' יו"ט** בבית התלמוד שלו ללמוד ארחות חיים **כל יום** אחרי תפלת שחרית [ויש לשער שעשה כן גם מפאת היותו נכד

בחלוני בית שבחצר אשר הוא הי׳ דר שם והי׳ מפני כן עצור מלכת לביה״כ הוא וכל ב״ב והדרים אתו [מסתמא על דרך מה שהי׳ בקורונה] וכאשר ביום ש״ק פ׳ חיי שרה חזר ללכת לביה״כ ע״כ מיד אחרי קריאת התורה פתח פיו לדרוש:

וזה חלק מתוכן הדרשא, הקדים להביא הפסוק לעיל שכ׳ ״ויקד האיש וישתחו לה׳ ויאמר ברוך ה׳ אלקי אדני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נחני ה׳ בית אחי אדני״. והעיר למה לפעמים מכנהו הכתוב לאליעזר עבד ולפעמים מכנהו איש [70] ועוד מה שאמרו כאן במדרש דיש ללמוד מכאן להודות על בשורה טובה ק׳ ממנ״פ אי זה רק רשות הרי פשיטא כן מסברא, ואי ללמד חובה מנ״ל ללמוד מאליעזר דכ״ה חובה לכל אדם. עוד יש להעיר דכ״ה במדרש כאן אבל רש״י כ׳ כן רק לקמן וכ״ה מסברא כיון דעדיין לא נגמר הטובה עד אז וא״כ מה כוונת המדרש. וע״ע שם שהעיר עוד שאלות.

ולזה תי׳ דוודאי כוונת חז״ל דמכאן יש להוכיח דיש חיוב להודות על בשורה טובה והראי׳ הוא מזה גופא שכתוב לשון ״איש״ כאן [ויקוד האיש] וזה לשון חשיבות אשר ראוי והגון להתחייב על כל אשר עשה ופעל הוא וממנו יש ללמוד דעת וכשרון בדרך חיוב. ועי״ש שעוד הרחיב בעוד נקודות שהעיר.

והנה כמו שמצינו אצל רשב״י **בשבת לג.** כשיצא מהמערה אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא, עי״ש מה שתיקן, א״כ י״ל דכ״ה אצל אליעזר **דכשנעשה לו נס זה תיקן מילתא וממנה הוטל חובה להיות מודים על הטובה.** וא״כ גם אני הואיל ואתרחיש לי ניסא אמינא דאיזל ואיתקן מילתא, ולזה האריך שם דטוב לתקן דבר קל שהוא קריאה בעלמא שממילא ישפיע על האדם במשך הזמן, וכיון שמצא חן בעיניו אורחות חיים להרא״ש חילק אותו לז׳ חלקים לז׳ ימות השבוע, לאמרו כל יום לפני ברוך שאמר אחרי שהעם כבר מעוטפים בטלית ותפילין, וכ״כ חביבין עלי דבריו **עד שלא הי׳ עלי לטורח להעתיקו ג״כ בלשון אשכנז כדי שגם הנשים יבינו,** [71] כי המאמר קצר ויש בו תיבות חמורות ומאמרים קצרים כ״ש הנשים הצדקניות אשר תאבים וחפצים לשמוע מוסר שיועיל להם מאד לשון האשכנז וכן לנערים וחסרי הדעת. **והדת נתונה מיום המחרת יום א׳ הבע״ל ולא תמוש מפיכם.** והוסיף שם משל בחולה באברים הפנימיים שצריך לאיזה משקים לרפואה, לא יהי׳ תמיד טוב לחולה זה ויחפש תרופה אחרת. אבל אם אחד יאמר לו הנה יש לי רפואה בשבילך בדבר קל מאד, וזה לחש בעלמא שאתה צריך רק ללמדהו כל יום ויקל מעליך החולי מידי יום ביומו עד שכבר לא תרגיש עוד ואח״כ תצטרך ג״כ שלא ימוש מפיך כדי שלא יחזור החולי הלא בוודאי ישמע לו מיד בלי איחור ועיכוב וכן הוא גם בחולי הנפש שזה עוד יותר מסוכן, דאם נחמיר עליו בתיקון המדות במה אינו סובל לא ירצה לשמוע, אבל אם נתקן לו לחש הלא הוא דבר המוסר הללו אין ספק כלל שישמע לנו כי תמיד

התויו״ט] וכל בני הישיבה היו קוראים בו יחדיו פיסקא פיסקא ע״פ הכרזת הש״ץ והיו מדקדקים לקרותו לאט מעומק הלב בניגון נלהב וברגש רב, וזה נזכר בתקנות קלם, ומי שלא אמרו יום אחד הי׳ צריך להשלימו למחר, וזה הי׳ מהעקרים הגדולים בבית התלמוד תורה דקלם ועפי״ז קבעו דפוס חייהם כי למדו בספר זה למעשה וחניכיו שהתפזרו בכל מקומו התורה היו קובעים לימודם ועיונם בספר זה, ומהם שקיבלו על עצמם בין הקבלות של ימים נוראים ללמוד בו בקביעות כל השנה והיו מחדשים בו הארות והרגשות בעומק כונת ד׳ הרא״ש, גם מרן **המשגיח ר׳ יחזקאל לעוונשטיין זצ״ל** נו״נ לתוס׳ יו״ט הי׳ קובע בו לימודו והי׳ לו חידושים וביאורים בד׳ הרא״ש, ובכל הישיבות דבית יוסף נובהרדוק נהגו עכ״פ בחודש אלול שהמשגיח עובר לפני התיבה אחרי התפלה להגיד הארחות חיים של היום, ובס׳ **קדוש אלול עמ׳ ריז** כ׳ עדות של תלמידי **הגה״צ ר׳ הלל ויטקינד זצ״ל** על אוירה המיוחדת דאלול בישיבת בית יוסף בתל אביב, ותיארו שם איך שנפתח אלול כל בוקר אחר תפלת שחרית בתוס׳ מיוחדת שהונהגה בישיבות בית יוסף, אמירת ארחות חיים להרא״ש בציבור. קולו הנעים רווי הערגה של ר׳ הלל הדהד בכל יום אחרי התפלה להתרח..ק מן הג...אוה בתכלית הריחוק.. והציבור כולו תוך מעין של השתפכות ותיקון המדות, ושוב הרב בקולו הבוקע ממעמקי הלב וכן.. מן החניפות.. וכן מן השקר וה..כזב וכן תמידין כסדרן בוקר בוקר האלול על כל התוכן שבו ניצוק לליבות הציבור שצמח בין כתלי הבית הגדול והקדוש הזה. וכן בישיבת בית יוסף דגייטסהעד נוהגין כן, ועוד מצלצל באזני איך שמורינו **המשגיח ר׳ מתתיהו סלומון זצ״ל** אומרו בהטעמה יתירה, ובפרט אני זוכר המילים בההתחלה להתרחק מן הגאוה.. ובאות כו ״ועיניו על כל דרכי איש ובוחן לב וחוקר כליות כי מי שאינו מאמין...״ [ומסופר שפעם חמד בחור א׳ לצון בישיבת גייטסהעד וחיכה את מורינו המשגיח זצ״ל בהטעמת להתרחק מן הגאוה.. בדיוק עבר שם המשגיח וסיים ״וכן מן הליצנות״..] ולכשת״ל כל ההתחזקות הזה במוסר מגיע מכוחו הגדול של תקנת התוס׳ יו״ט. אלא שלתו׳ יו״ט ולת״ת קלם הי׳ כל השנה בבחינת אלול. ולשת״ל יש לנו גם לקיים תקנת אליעזר שנתחדש באותה דרשא של התוס׳ יו״ט להודות להקב״ה על כל הצלחה.

אגב: מרן הגרח״ק זצ״ל הדפיס פי׳ נפלא על ארחות חיים להרא״ש בתחלת ספרו שיח השדה ומביא כל המקורות לדבריו, והקדים לציין משם הגדולים דשם ארחות חיים לא ניתן ע״י הרא״ש. ובארחות חיים המבואר של **הג״ר אלכסנדר שטרנבוך שליט״א** הדפיס ג׳ ביאורים: א: ביאור התוס׳ יו״ט. ב: הארות והערות מבעלי המוסר מיוסד רובו על ד׳ רש״ז מקלם. ג: אור יחזקאל מהגה״צ ר׳ יחזקאל לעוונשטיין. עוד יש פי׳ על ארחות חיים הנקרא דרכי חיים **מהג״ר יצחק בן שושן שליט״א** שהדפיסו בעקבות מה שהתעורר מתוך רבותינו שראה איך שקבעו בו לימודם, וכן ע״פ עצת רבו הגר״מ שניאור שיעצו לפני עלותו לארץ לקבוע בו לימודו כדי להנצל מנסיונות שיש כאן בא״י.

[70] **רבינו בחיי** [כד טו] תי׳ דמעת שהוברר לאליעזר שיש לו סייעתא דשמיא עצומה וידע שנתקיים ד׳ אברהם מה שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך ויש אתו מלאך, ומלאך נקרא איש שנא׳ והאיש גבריאל, ולכן כשכבר נגמר שליחותו וכבר לא הוצרך למלאך חזר לקרותו עבד, ומש״כ התלכי את האיש הזה כיון שזה הי׳ דברי אחי׳ ואמה, וכן ותלכנה אחרי האיש זה לכבוד רבקה.

[71] התרגום המקורי הוא ביידיש דייטש קשה והוסיף הרבה לד׳ הרא״ש, [ויל״ע מתי ערכו דהרי בשעת הדרשא נראה שכבר הי׳ מוכן ואולי בשעה שהי׳ סגור בביתו וכבר תכנן לתקן לאמרו אחרי צאתו- אאמו״ר שליט״א] ונדפס בארחות חיים המבואר, אבל היום נדפס עם הארחות חיים תרגום התו׳ יו״ט בלשה״ק, ולא רבים יודעים שהוא לא כתבו בלשון הקודש בתור ביאור על הרא״ש רק בלשון אשכנז בשביל הנשים רק שאח״כ חזרו ותרגמו דבריו ללשה״ק, ועי׳ ארחות חיים המבואר שדן הרבה בחידושים של התוי״ט בתוך ביאורו.

מיום אל יום יקל עליו החולי כי יקבל המוסר אחת אחת. עי״ש עוד. **עכ״ד רבינו התוי״ט.**

אליעזר הוא שתיקן להודות על בשורה טובה

והעיר אאמו״ר שליט״א דכתוב כאן חידוש גדול שאליעזר הוא זה שעשה כאן **תקנה וחיוב** להודות על בשורה טובה. ובמשנה **ברכות נד.** דעל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב בשם ומלכות, והיינו כשיש מזה טוב גם לאחרים כמבואר **בגמ׳ נט:** אבל כשהוא רק לעצמו מברך שהחיינו וכ״פ **בשו״ע סי׳ רכ״ב ס״א**, וכ׳ **בערוה״ש** שם דאינו מבורר מה נקרא שמועה טובה, וכתב דנראה שצריך להיות טובה חשובה ששמח בזה הרבה הן שמחה של ממון והן מין שמחה אחרת, ובממון תלוי לפי עשירותו ועניותו דמה שלעני הוא דבר גדול הוה לעשיר דבר קטן והכל לפי העניין.

וכבר כתב **במשנ״ב שם סק״א** בשם **הפמ״ג** שכהיום ממעטין בברכות אלו, וזה עפ״י דברי **הרמ״א סי׳ רכ״ג ס״א** בענין ילדה אשתו זכר דמעיקר הדין מברך הטוב והמטיב ובמת אשתו מברך שהחיינו, וכ׳ הרמ״א דיש שכתבו להקל בברכה זו שאינה חובה אלא רשות ומזה נתפשט שרבים מקילים באלו הברכות, ופי׳ **במשנ״ב סק״ז** כיון דעיקר ברכת שהחיינו נתקן על דבר הבא מזמן לזמן כמועדים, וכ׳ במשנ״ב ובביאוה״ל דכוונת הרמ״א דרק יש שכתבו כן אבל אינו נכון דהרבה פוסקים ס״ל דהוא חובה דדבר שתיקנו חז״ל משום שמחת הלב ל״ש לזמן, רק כל אימת שמזדמן ע״י הקניה שמחה בלבו מברך לה׳ על שזכהו לבוא לשעה שיש בו שמחת הלב. **ובסי׳ רכ״ה סק״ט** כ׳ משנ״ב לענין פירות חדשים דגם מש״כ **בעירובין מ:** לענין שהחיינו על פרי חדש דזה רשות אינו אלא דאי לא מברך לא נענש אבל מ״מ ראוי ליזהר שלא לבטלה, וכ׳ שם **בערוה״ש** דלענין פירות חדשים קבלהו כחובה והכל נזהרים בה.

וכ׳ **בשלחן הטהור** דהסומך לברך ברכות אלו כשהשמחה גואה בלבו יש לו על מי לסמוך ושפיר עביד, וכ׳ **בכה״ח סק״ט** בשם **מנחת יוסף ויפה ללב**, דאפילו אם אינו מברך מ״מ יהא זהיר מיד כשבא לו בשורה טובה להודות להשי״ת ויאמר הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו, ומביא בשם **של״ה** דאע״ג שהוא הנאה מועטת יהי׳ בעיניו כמרובה וישבח לה׳ עליו.

ולהנ״ל מבואר דכ״ז למדנו מאליעזר עבד אברהם דמיד שכבר הי׳ לו איזה הצלחה הודה להקב״ה, ולד׳ התוי״ט עשה מזה תקנה וחיוב, ולפ״ז גם אם מי שאינו מברך דחושש שמא השמחה בלבו אינו חזק מספיק כדי לברך, מ״מ יש לו לקיים תקנת אליעזר ולהודות להקב״ה בכל הלב גם בלי שם ומלכות רק יאמר הודו לה׳ כי טוב וגו׳ או יאמר קאפיטל מזמור לתודה וכדו׳. ודבר זה חשוב מאד לעורר בפרט בזמנינו שנתרבו השמחות מאד, שיש להודות להקב״ה על כל שמחה, ולא רק על שמחה שלו רק כל מי שמבשרו איזה בשורה טובה דהרי באליעזר הי׳ זה בשורה בשביל אברהם ויצחק והוא בעצמו הרי הפסיד מזה, ומוכח דיש לשמוח כ״כ עם בשורה טובה ששמע ממה שנעשה לחבירו עד כדי ברכה. [**ובקרן לדוד** מיישב בזה מה שנתחדש אצל אליעזר]

וציין **אאמו״ר שליט״א** לד׳ **הגר״א באמרי נעם ברכות נד. ובשנות אליהו** על משניות [**ברכות ט ב**] בד׳ המשנה על שמועות רעות... ועל בשורות טובות.. דמה שאמר אצל טובות בשורות ואצל רעות שמועות. מפני **ששמועה טובה מצוה לבשרו** לכך אמר בשורות. אבל רעות בודאי לא יאמר לו איש כי מוציא דיבה הוא כסיל אלא ישמע. אבל אין מי שיבשר לו לכך אמר שמועות. ע״כ. וכשאדם שומע בשורה טובה יש לו לשמוח עם השני וגם להודות להקב״ה ע״ז, וכש״כ אם זה בשורה טובה לעצמו בכל שטחי החיים כגון שהרופא אמר לו שהכל תקין אצלו, הי׳ צריך באמת לברך שהחיינו או הטוב והמטיב אם זה נוגע לכל משפחתו.

גדלות דבורה מנקת רבקה

וישלחו את רבקה אחותם ואת מניקתה: [שם נ״ט]

צ״ב רב דמאי איכפ״ל ששלחו גם את מניקתה, וגם בכלל למה שלחו אותה דבשלמא אם היתה בת ג׳ אולי עדיין היתה צריכה למינקת אבל אי היתה בת י״ד **לתו׳ יבמות ס״א: ד״ה וכן,** ל״ל מינקת. **וראב״ע וחזקוני** כ׳ ששלחו המינקת שהניקה בקטנותה וצ״ב למה. **ורש״ר הירש** פי׳ דכך הי׳ הדרך שהתינוק נשאר קשור להמניקה כל החיים. אולם **בתרגום יונתן** כאן פי׳ **״פדגוגותה״** היינו שהיתה המחנכת שלה א״כ א״ש ששלחו אותה עמה גם בהיותה בת י״ד.

והנה מינקת זו בפשטות הי׳ **דבורה** כמבואר לקמן בפ׳ וישלח [**ל״ח ח׳**] **״ותמת דבורה מינקת רבקה״,** וכ״כ **חזקוני** כאן, [ומה שרק שם הוזכר שמה כ׳ **במאזנים לתורה** דזה מרמז למש״כ **השל״ה** דיש ענין לזכור השם בשעת מיתה] וביאר דלכן כ׳ התורה ששלחו המינקת שלא תתמה אח״כ בפ׳ וישלח מי זה, ושם הק׳ רש״י מה ענין דבורה בבית יעקב, אלא לפי שאמר רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתי׳ משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך, אולם **ברמב״ן** כ׳ כי רחוק היא שתהי׳ הזקינה השליח שתשלח אמו ליעקב ולכ״פ דאולי נתעסקה בגדול בני יעקב לכבוד רבקה ולאהבתה והיתה בביתו, ולדברי התרגום יונתן הנ״ל שפי׳ מחנכת שלה וכ״כ

תרגום יונתן שם, א״ש שחינכה גם בני יעקב, וכ״כ **אברבנאל** שם כי היתה אשה חכמה.

דבורה היתה מחנכת גדולה

ולפ״ז יש להוסיף דאם דבורה זה שגידלה אותה וחינכה אותה, א״כ בהכרח דעיקר מעלותי׳ של רבקה בא על ידה, דהנה מעלת רבקה נתבאר ברש״י ר״פ תולדות דמשפחתה אנשי רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם, וכבר הציע **הגה״צ רבי אבגדור מילר זצ״ל** בשיחותיו דעיקר כחה היתה ע״י ששמעה הרבה סיפורים מכל מעשה החסד של בן משפחתה אברהם ועי״ז נתחזקה שברצונה ללכת בדרכיו, **ויתכן להוסיף דדבורה היתה זה שסיפרה לה הכל וחיזקה ללכת בדרכיו,** ולכן שכששלחו את רבקה שלחו אותה, כיון שכעסו עלי׳ משפחת רבקה, שעכשיו הבינו שהיא אשמה בחינוך רבקה, ומובן ששלחו אותה גם כשהיא בת י״ד או יתכן שרצתה ללכת אתה כדי להמשיך בגידולה וחינוכה, נמצא שהיתה מחנכת גדולה ועיקר כוחה היתה היכולת לחנך נגד הזרם.

והנה חידוש מצינו **בספר הישר דדבורה היתה בת ענת בן נחור,** והיתה אחותו של איוב, למ״ד שאיוב הי׳ בן עוץ, וע״ז נאמר באיוב ויבואו כל אחיותיו לנחמו, עוד חידוש מצינו **במדרש אגדה** [הובא בתורה שלמה לקמן ל״ה אות ל״ז] דהיא היתה אמה של רבקה ולפ״ז נכד נחור נישאה לדודה בתואל. והנה יוצא מכאן דבר נפלא לדברינו לעיל דעיקר מעלת רבקה בא ע״י מלכה, א״כ נמצא דעיקר המחנכת שלה דבורה היתה ג״כ נכדת מלכה, ויתכן דזו גם היתה אמה, ומשם בא עיקר מעלתה וגדלותה, ומיושב לפ״ז מש״כ לעיל [פסוק כ״ח] **ותרץ הנערה ותגד לבית אמה** וברש״י כ׳ דאין הבת מגדת אלא לאמה ולדברים האלו הלכה דוקא לאמה שהיא זה שחינכה אותה וגידלה אותה נגד הזרם הרע שהי׳ בבית אבי׳ ולכן הי׳ בית נפרד לאמה. **אולם ראה הערה.** [72]

וממילא נבין דברי הרמב״ן שהיא גידלה גם בני יעקב שם, דזה הי׳ כוחה שבפדן ארם תחת לבן לא יהיו מושפעים ממנו וזה היתה עיקר תפקידה בחיים, ובזה היתה עדיפא ממשפחת האבות, לפי שבעצם נכרית היתה הכירה את מעשיהם טוב מאוד, **ועכשיו יאיר לנו באור חדש מה שאמרה רבקה ״ושלחתי ולקחתיך משם״,** דהנה רבקה ידעה שיש אפשרות שיעקב יגדל שם משפחה, ושלחה דוקא דבורה שתצליח להוציא יעקב משם היינו לא רק בגדר הודעה בעלמא, רק שאם תראה שיש איזה סכנה בחינוך הילדים וממילא לא יהי׳ בגדר לקיחה משם, [דגם אם ילכו משם אבל אם יקחו אתם השפעת לבן זה לא נקרא לעזוב את לבן] אז תראה להשפיע עליהם ולחנכם באופן הראוי שיתרחקו לגמרי מהשפעת לבן, ולכן הי׳ צריך להיות השליחות דוקא על ידה, ובאמת קיימה השליחות בשלימות לדעת הרמב״ן דבאמת גידלה אותם, וגם לרש״י ליוותה אותם מפדן ארם עד שיתרחקו ויתנתקו לגמרי מהשפעת לבן עשיו.

וע״ע מש״כ בזה בפ׳ וישלח.

חזרת לבן ואמה מהסכמתם

ויען לבן ובתואל מה׳ יצא הדבר וכו׳ הנה רבקה לפניך קח ולך ואח״כ ויאמר אחי׳ ואמה תשב הנערה אתנו וגו׳ [שם נ״א-נ״ה]

והק׳ הראשונים הרי בתחילה הסכימו ולמה חזרו בהם עכשיו, **וחזקוני** תי׳, דמתחילה לא ידעו שקידשה, אבל עכשיו שנתודע להם שקידשה טענו הרי צריך י״ב חודש להכין לנשואין, כדדרשו חז״ל מכאן. **ובאלשיך** תי׳ דמתחילה סבר שיקבל כסף, וכיון שלא קיבל כעס וניסה לעכב. **ובחת״ס בתורת משה** יש כמה חשבונות ליישב קושיא זו, וא׳ מהם בשם **הגאון רבי מרדכי באנעט זצ״ל** הוא דע״י שנתן להם מגדנות שהם פירות א״י, והרי אסור להוציא פירות א״י וא״כ בהכרח דארם נהריים הוא חלק מא״י וא״כ למה לא יוכל יצחק לבוא כאן [73] ולזה ענה, דכיון דה׳ הצליח דרכי ע״י קפיצת הדרך, לכן הגעתי לכאן לפני שהספקתי לאוכלו.

ואא״ז הג״ר דוד פרידמן זצ״ל אב״ד צעהלים בספרו **שלמי דוד** תי׳ בדרך צחות, דלעולם רצו לעכבה, רק דמתחלה חשבו שאם יסכימו מיד, יחשוב אליעזר דמסתמא יש איזה חסרון ורוצים להפטר ממנה, דכך הוא דרך העולם בשידוכים שאם שומעים הסכמה בלי שום היסוס חושדים אולי יש חסרון, אבל כיון שראו שהוא לא נתפעל ניסו לעכבו בצורה אחרת. ואמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה שתסכים בפירוש, וכיון שידעו שהיא

---

[72] אלא דקשה דמילכה היא אמו של בתואל **וי״ל** דהסבתא מילכה היתה גרה אצלם והיא היתה לרבקה כמו אם ודרך בני אדם קוראים לסבתא אמא. אלא דצ״ע שכ׳ שוישלחו ל׳ רבים וקאי לכ׳ על אחי׳ ואמה הכ׳ קודם לכן. ומ׳ דגם אמה רצתה לעכבה. והעיר **ידידי הרב מאיר צבי שוואַרץ שליט״א** דאולי הכוונה למחנכת שלה שהיא הי׳ לה לתפקיד של אם, ולא אמה ממש.

[73] מה שהעלה החת״ס צד דארם נהריים הוא חלק מא״י, לכאורה מיוסד על ההנחה דהוא חלק מסוריא שכיבש דוד, **ובב״ב צ:** נחלקו רבי ורבנן אי יש איסור להוציא לסוריא, וגם אברהם הובטח לו עד הנהר הגדול נהר פרת, וכן נקט **המשך חכמה** לעיל עה״פ ״כי אל ארצי״ [**לעיל כ״ד ד׳**] דרמז, דארם נהריים הוא חלק מא״י. ותמוה דחרי חרן הוא מצד השני של נהר פרת, [אפשר לראות כן במפה אולם יש לדון אי זה חרן שבזמנינו או אולי הנהרות נדו ממקומם כמבוא בה׳ ברכת הראיי׳] שבוודאי אין לזה שייכות לא״י. - הערת **ידידי הג״ר יעקב יוסף לרנר שליט״א**. עוד העיר דלכ׳ עיקר דין הנ״ל הוא רק בדברים שיש בהם חיי נפש, וגם דרק כשישראל על אדמתן שלא יתייקרו המחירים ולא כשרק אברהם נמצא שם.

צנועה בוודאי לא תאמר בפירוש "כן אני רוצה" ועי"ז יוכלו לעכבה, אלא היא אמרה אלך גם אתם אם אתם לא רוצים. **כנראה שכבר לא סבלה לגור שם וחיכתה בכליון עיניים שמישהו יקח אותה מכאן למקום טוב יותר ובפרט לביתו של אברהם אבינו.**

והנלענ"ד לפרש, דהנה יש כאן עוד פסוק באמצע "ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר אתו **וילינו ויקומו בבוקר** ויאמר שלחוני לאדוני" (פסוק נ"ד) ורק אח"כ כתוב "ויאמר אחי' ואמה" וגו' ולמה לי לדעת זה? ונראה ע"פ מש"כ לעיל, במה שיש לתמוה איך נשמעו מלבן ובתואל מילים כאלה, "מה' יצא הדבר" ואיך הם כ"כ מתפעלים מסיפור השגחה פרטית, אלא דזה בא מגודל קדושתו של אליעזר, וע"י ביטולו לאברהם וע"י דיבוריו הקדושים, ובזה ביטל לגמרי התנגדות הקליפות. וא"כ יתכן דאחרי שכבר הלכו לישון וקמו בבוקר, והרי נתבאר בתחילת הפרשה ע"פ השפ"א, דרק צדיקים מתחדשים כל יום בהארות חדשות, אבל רשעים מתיישנים והולכים, **וא"כ בזה שהלכו לישן וקמו בבוקר בלי התחדשות, כבר פג קצת תוקף כח דברי אליעזר ולכן הי' להם כבר התנגדות,** ולכן הודגש בקרא ענין זה דוילינו ויקומו בבוקר.

מה שהלך יצחק להחזיר את הגר

ויצחק בא מבוא באר לחי רואי וגו' [שם ס"ב]

כתב **רמב"ן** דהכוונה, שבא מביאתו לבאר לחי רואי, כלומר שכעת בא יצחק מבאר לחי רואי שכבר בא שם בעבר, וכ' אילו הי' הפסוק אומר רק ויצחק בא מבאר לחי רואי הי' נראה שיצחק דר שם. ולא נתפרש מה הי' עושה שם. ורמב"ן כ' שיצחק הי' הולך תמיד אל המקום ההוא כי הי' לו מקום תפלה מפני ששם נראה המלאך להגר **[לעיל ט"ז ז' י"ד]** וכ"כ **הספורנו, ובפי' ר"א בן הרמב"ם** כ' שיצחק הי' רגיל להפרד ממקום מושבו וללכת אל הבאר הנזכר בדביקות בעבודת ה' **לבקש את ההתבודדות כדרך הצדיקים** והי' מתעכב שם זמן קצר ושוב הי' חוזר אל מקום מושבו.

אולם **במדרש [והובא ברש"י]** איתא שהלך לשם להביא הגר לאברהם שישאנה עוד שם "דהגר ישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים ראה עלבוני". ובפשטות הא דדוקא עכשיו הלך להביאה, כיון דמתה שרה ולא הי' לאברהם אשה. אבל א"כ ל"ש כלל לשידוך של יצחק והו"ל לכתוב מיד אחרי פטירת שרה, והי' אפש"ל דרק אחרי שהוא הי' הולך לישא אשה רצה שגם לאביו יהי' אשה. וקצת צ"ב דאם מחזיר את הגר מסתמא גם ישמעאל יחזור לבית אברהם, ואיך יצחק עושה נגד רצון אמו שרה דהרי אמו שרה גירש אותם מביתה וכל מה שעשתה הי' רק מחמת טובתו של יצחק, ועכשיו מביאה לאביו, והרי ממה שרק אחרי נישואיו לרבקה התנחם אחרי אמו מבואר דהי' לו קשר עצום לאמו, וא"כ איך הוא עושה כן להביא צרת אמו לאביו.

ובאזנים לתורה חידש דאדרבה זה גופא רצה לתקן, דעכשיו הי' מצב של יום החופה ולכן הלך להתפלל בשדה, וכמו שאנו נוהגים להתוודות ביום החופה כך הלך יצחק לפשפש במעשיו ולהתוודות לפני שמתפלל כדי שיהא תפלתו זכה בלי שום חשש עוון, ולכן בא לתקן עוות שנגרם על ידו שהרי מפני יצחק גורשה הגר מבית אברהם **[כמבואר לעיל כ"א י"- יד]** ועתה הלך להשיבה לבית אביו. [וראה **בבעל הטורים שם** פסוק י' דבשביל שגירשה שרה להגר מביתה נענשה ונשתעבדו בני' והוצרכו להתגרש משם הרי דהי' שם איזה פגם שהי' צריך לתקן]

ויש להוסיף על דבריו דלא הי' זה נגד רצון אמו, דאדרבה שרה הי' זה שהכניס צרתה לתוך ביתו והיא רצתה הזכות הזה, רק שכיון שהי' זה על חשבון חינוך יצחק לכן גירשה, אבל כיון שכבר אין סכנה מחינוך יצחק שהרי עכשיו הוא הולך לישא אשה א"כ שוב רצון אמו שאברהם ישא את הגר. ובפרט אם זה פגם בשרה וודאי היא רוצה בתיקונה.

ובשיעורי רבינו מאיר הלוי הק' דאיך הי' אברהם יכול להחזיר את הגר הרי הי' לו ציווי גרש יגרש ותי' דלכן באמת כתוב **בילקוט שמעוני כאן** שזה הי' ע"פ הדיבור אולם להנ"ל י"ל דעיקר הציווי הי' רק מחמת יצחק וכבר לא הי' סבה זה.

והנה מצינו שישמעאל הי' בקבורת אברהם וחזר בתשובה ולא נתפרש מתי חזר לאברהם, ושמעתי מי שפי' שבזה גופא שהחזיר את הגר חזר גם ישמעאל, וצ"ב דאין סבה שיחזור ישמעאל לביתו של אברהם אחרי שכבר נשא אשה, ועוד הרי הרבה שנים לפני זה אנו מוצאים את ישמעאל עם אברהם בעקידת יצחק כמ"ש **[לעיל כ"ב ג']** וישכם אברהם בבוקר וגו' ויקח את שני נעריו עמו ופירש"י **[ע"פ מדרש ויק"ר כ"ו ז']** דזה ישמעאל ואליעזר, ראה מש"כ בזה לקמן בשם בעלי התוס' ואזנים לתורה שם.

תפלת מנחה נקרא ע"ש אברהם

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וגו' [שם ס"ג]

איתא **בברכות כו:** דמכאן שיצחק תיקן תפלת מנחה. והנה **ביומא כח:** נקרא תפלת מנחה **"צלותי' דאברהם"** והקשו ראשונים הרי יצחק תיקנו. ותי' **בתו"י ובתוס' הרא"ש שם ובתוס' ברכות כו:** דאחר שתיקנה יצחק גם אברהם הי' אומרה. עוד תירצו שגם לפני שתיקנה יצחק

גם אברהם הי׳ אומרה דהרי קיים אברהם אבינו כה״ת כולה אלא שיצחק תיקנה לכל וכ״כ **הריטב״א יומא שם,** וכעי״ז תי׳ **רבינו חננאל** דיצחק התפלל את התפלה כדת המסורה לו מאביו. וצ״ב דכיון דעיקר מה שיש לנו תפלה זו לדורות הוא מיצחק דהוא זה שתיקנו, א״כ מה איכפ״ל שגם אברהם הי׳ מתפלל זה דלמה הי׳ נקרא ע״ש אברהם. ובפרט אי נימא דאברהם לא התחיל להתפלל מנחה רק אחרי שתיקנו יצחק הרי בוודאי מתייחס ליצחק.

וי״ל למשנ״ת בעז״ה בפ׳ תולדות דמעיקר מדתו של יצחק הי׳ להמשיך מורשת אביו וכל שיקוליו תמיד הי׳ מה אביו היה עושה בענין זה, דלכן חיכה עשרים שנה עד שהתפלל על רבקה, ולכן הי׳ רוצה לרדת למצרים בימי הרעב כמו שאביו עשה, והבארות שחפר קרא כשמות אשר קרא אביו, א״כ גם כשתיקן תפלת מנחה הי׳ כולו מושתת על הנהגת אביו שתיקן ענין תפלה, ולא ייחס זה לעצמו, והי׳ מקפיד שהתפלה יהי׳ נקרא ע״ש אביו דוקא.

הרמת יצחק את עיניו הקדושות

וישא עיניו וירא והנה גמלים באים: [שם]

מבואר דגם שכבר הגיע הכלה ליצחק מ״מ יצחק ראה רק גמלים, וכבר הבאנו דברי **דודי הגה״צ ר׳ יצחק ראקאוו שליט״א** בתחלת פ׳ וירא דבצדיקים כאברהם כשמרים את עיניו רואה רק מלאכים וביהמ״ק וקרבנות מאידך רשע כעשיו רואה רק נשים, וכן כאן מודגש ד״ז דיצחק לא רואה גם אשתו המיועד לו, מאידך עשיו ראה את הנשים אפי׳ שלא היו שלו.

ומה שמונח בראיית הגמלים כבר ביארנו לעיל בשם ספה״ק.

רמז ותתכס כמו ותקבר ותשבר

ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעיף ותתכס: [שם סה]

במש״כ ותתכס פי׳ רש״י לשון ותתפעל כמו ותקבר ותשבר. **וצ״ע** וכי לא מצא רש״י ז״ל להביא ראיה אחרת על לשון מתפעל רק תיבות הללו שהן מעוררין עצבות, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ומה מקום לתיבות הללו במקום הזה שנזדמנו שני צדיקים יחדיו, ושמעתי לפרש דמחשבת האדם בנישואין יהי׳ כמו בשעת לידה ומיתה דכמו שאז אין לו שום מחשבת גאוה ה״נ בעת הנישואין. ובספר **משנה שכיר** הביא דקדוק זה בשם **הרה״ק מבעלזא זי״ע** ותי׳ עפמש״כ **בספר אמרי יוסף להרה״ק מספינקא זי״ע** [ד״ה או י״ל בהקדם] ז״ל בפ׳ אחרי שהביא בשם אביו ז״ל לפרש דברי רש״י בפ׳ ויצא [כט, יא] ״וישק יעקב לרחל וישא יעקב את קולו ויבך״, פרש״י לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה, עכ״ל. ואמר עפ״י מה ששמע מאחד מראשי החסידים שהי׳ אצל **הה״צ הקדוש מוהר״ר אברהם חיים מזלאטשוב זי״ע**, והי׳ דרכו תמיד להיות באכסניא בבית הרב הקדוש הנ״ל בעצמו, ופעם אחת בא לשם ונזדמן שהי׳ ליל טבילה, ורצה התלמיד הנ״ל לראות התנהגותו כי תורה וללמוד צריך, וראה שהלך קודם אל הארגז אשר מונחים בו הבגדים, ואח״כ בבקר שאל אותו מה זה, והראהו שיש לו שם תכריכים מוכנים, וקודם הזווג מתעסק שם בתכריכים הנ״ל כדי להזכיר יום המיתה, כי אי אפשר לעשות מצוה זו בלי שום תערובות יצה״ר, רק אם יזכור את יום המיתה. ע״כ שמע אביו ז״ל לספר משמא דגברא רבא הנ״ל.

ובזה פירש אביו ז״ל דברי רש״י הנ״ל אשר לכאורה הוא פלא איך עירב שמחתו בפגשו בפעם ראשון עם זווגו הצדקת עם מה שיהיה לעתיד, הלא בשעת חדוה חדוה. אך הוא הדבר כי הוא נשק אותה בנשיקין של קדושה כמבואר במדרש [ב״ר ע, יב], ורצה שלא יהיה שום תערובות היצר, על כן הזכיר ביום המיתה, ואחרי שהביט ביום המיתה ראה זה שאין נקברה עמו על כן נתעצב ממילא ע״ז, ולכן בכה, עכ״ד ודפח״ח.

ועפי״ד אלה יאירו לנו ג״כ דברי רש״י הנ״ל, כי בעת שרבקה ראתה בפעם הראשון את בן זוגה יצחק אבינו והיתה מתפעלת מיופיו כמבואר ברש״י עה״פ ותרא אותו ונודע לה שזהו בן זוגה, והיתה משתוקקת אליו, וכדי שלא יהיה שום תערובות יצה״ר, בודאי זכרה ביום המיתה כדי לשבר התאוה. וזה שפירש רש״י ז״ל כמו ותקבר ותשבר, היינו שזכרה ביום הקבורה, ובזה ותשבר, נשברה תאותה ונעשה היחוד בלי שום תערובות יצה״ר רק בקדושה שלימה וק״ל. **עכ״ד משנה שכיר. ועד״ז כ׳ בפרדס יוסף** והשווה לגמ׳ **ברכות לא**. דאמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא: לישרי לן מר! אמר להו: ווי לן דמיתנן, ווי לן דמיתנן! הרי דבשעת הנישואין יש להזכיר יום המיתה.

אולם י״ל עוד ע״פ משנ״ת בתחלת הפרשה בטעם שעיקר קידושי אשה נלמד דוקא מקניית קבר, להורות דעיקר הקידושין צריך להיות באופן של רואה את הנולד להעמיד משפחה יראי ה׳ ולהשאיר אחריו דורות ישרים מבורכים הממשיכים דרך ה׳, שגם לאחר מיתה יהי׳ לו המשך, וכלשון הפסוק לענין אברהם למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו **אחריו** וגו׳, ובנוס״א דעיקר חיבור לאשתו בעוה״ז הוא כדי שישלימו זע״ז להיות ביחד

בנשמה שלימה ומתוקנת בעוה"ב, א"כ ה"נ זה הי' עיקר מחשבת יצחק ורבקה בשעת הפגישה למען יקימו ביחד דורות ישרים מבורכים ולהשלים את נשמתם ביחד לעוה"ב.

שילוח אברהם לבני הפילגשים לדורות

ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו וגו' [כ"ה ו']

וקשה הרי לעיל כתוב "ויתן את כל אשר לו ליצחק" משמע שלא השאיר כלום.

והנראה בעז"ה דהנה **זהו הפסוק האחרון לפני הסתלקות אברהם אבינו, ובוודאי מונח כאן דבר גדול לדורות,** ויל"פ הכונה דדאג עבור כלל ישראל, שיקנאו בהם גוים, שיבינו שאין להם כלום, וכל חייהם הבל, וחיים כבהמות, לזה העסיקם עם כל מיני הבלים שאנו רואים היום, כמו משחק כדור רגל ועניני פוליטיקה שעסוקים בזה יומם ולילה, ואין להם זמן להתבונן שבעצם אין להם כלום ולנו יש הכל, ועל זה נאמר שיבוא יום ויגידו "אך שקר נחלו אבותינו הבל אין בהם מועיל" [ירמי' טז יט] ולפ"ז א"ש דנתן כל אשר לו היינו ה"קניינים האמיתיים" וזה באמת הכל, אבל לבני הפילגשים נתן המתנות המדומות, ולזה וישלחם מעל יצחק בנו דייקא, וכעי"ז מצאתי בשפ"א כמה פעמים.

תשובת ישמעאל

ויקברו אותו יצחק וישמעאל בנו [שם ט']

וברש"י מכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליך את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנא' באברהם. גם לקמן כ' ל' ויגוע הנאמר רק בצדיקים. הנה הא דנלמד התשובה דוקא בדבר שנר' כמעשה קטן, כ' **גיסי הג"ר רפאל הלוי דינר שליט"א** [בספרו נפלאות מתורתך] דאכן אי"ז מעשה קטן כלל, דהרי כל הדרך ניסה להתגבר על יצחק לומר שהוא היורש לכן הי' מצחק אתו ולכן אמר שרה כי לא יירש וגו' ולפני העקידה התגאה עליו שהי' לו ברית מילה ולכן בזה שהניחו לילך לפניו הודה שיצחק הוא היורש וזה דבר גדול.

האם יש לרחק ולגרש ילד שמשפיע לרעה

והעיר **דודי הגה"צ ר' יצחק ראקאוו שליט"א** דכאן נראה ההיפך מן הסברא, דהרי לענין עשיו מבואר [לקמן ל"ה כ"ט] **ויקברו אותו עשיו ויעקב בניו** הקדים עשיו ליעקב הרי שעשיו הלך לפני יעקב וזה לבטא שלא הניח דרכו עד היום, והרי ישמעאל גירשו אותו מבית אביו בבושת פנים עם אמו, וכמעט שמת בצמא במדבר מחמת זה ואעפ"כ חזר לבסוף הגם שעדיין לא יהי' היורש, משא"כ עשיו שקירבו אותו בבית אביו ואף פעם לא גירשו אותו רק קירבו אותו הוא נשאר רשע בסוף, ללמדך **דפעמים** הדרך הנכון כפי ששמע אברהם מהקב"ה לשמוע לשרה ולגרש הבן הרשע, ורק זה יביאנו בסוף לתשובה.

והנה עיקר דבריו דיש לנו ללמוד לדורות ממה שגירש אברהם את ישמעאל, מצינו כן בשנים מרבותינו:

א: רבינו הח"ח עה"ת בפ' וירא שם כ' דזה פשוט דאילו הי' ישמעאל נשאר עם יצחק הי' מושפע ממנו לטובה מאידך חברת ישמעאל הי' עלול להשפיע על יצחק לרעה, לכן שקלה שרה בדעתה ומצאה שהחשש לקלקול יצחק גדול יותר מהסיכוי לתיקון ישמעאל והחליטה לגרש את ישמעאל, **תכופות עומדים אנשי חינוך בפני התלבטות דומה, ורואים אנו מכאן מה היתה ההכרעה** כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי עד שיצחק ישפיע לטובה ישפיע עליו ישמעאל לרעה. ובס' ח"ח החדש מביאים שמנע הח"ח מאיזה רב מלהיות רב בעיר גדולה שהי' פרוץ ביותר בעניני דת, וא"ל הח"ח דיש לחשוש אולי יתקלקל בעצמו. [74]

ב: מרא דארעא דישראל הג"ר יוסף חיים זוננפלד זי"ע [בספר איש על החומה ח"ג עמ' 394] הי' מסביר הוויכוח בין אברהם לשרה דאברהם ג"כ הבין דחברתו של ישמעאל מסוכנת ליצחק, אבל סבר שאם יגרש את ישמעאל הרי יצא לגמרי לתרבות רעה כי עי"ז שנמצא בביתו ובחברתו של יצחק הרי הוא מרוסן מעט ואינו מתפקר לגמרי אבל אם יגרשהו ירד מן הדרך לגמרי, ואילו שרה טענה דיותר ממה שישמעאל יושפע ממדותיו של יצחק עלול ישמעאל להוריד את יצחק מדרך הישרה בתעלולי הצחוק שלו, עד שבא הקב"ה והכריע לשמוע בקול שרה, "כי ביצחק יקרא לך זרע" היינו אם אתה רוצה שיצחק ימשיך את דרכך אין לך ברירה אלא להפריד ביניהם ולהרחיק את הרע מן הטוב ואל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך שהוא עלול לצאת לתרבות רעה, כי בכך אתה מציל לפחות את יצחק ואת זרעו אחריו, אבל אם תקרב את ישמעאל אתה עלול לאבד את שניהם גם את ישמעאל וגם את יצחק. **הכרעה זו מפי הגבורה לא לשעה בלבד נאמר אלא גם לדורות הבאים** אם רצונכם שיצחק ישאר בנו של אברהם הפרידוהו מישמעאל וגרשו את בני האמה העורכים משחקים שסופם הסרה מדרך האמונה **ע"כ מדברי הגרי"ח זוננפלד זי"ע.**

[74] יתכן שרק בזמנו אמר כן הח"ח שעדיין לא הי' רוח של חזרה בתשובה כמו שיש בזמנינו, ורוח ההשכלה הי' חזק מאד, אבל בזמנינו שירד רוח של חזרה בתשובה לעולם שאני, ואכן **מרן החזו"א** הי' שולח הרבה מתלמידיו ללכת לגור במקומות נידחים כדי לפעול ליהדות.- **ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א.**

הנה לא נתפרש היטב בדבריהם אם כוונתם גם כשיש ח״ו בביתו של אדם גופא ילד שסר מן הדרך האם עליו להתנהג כאברהם ולגרשו מן הבית מחמת חשש שיקלקל שאר הילדים, או דאיירי באופן כללי להתחבר עם מקולקלים כדי להשפיע עליהם דיתכן דמיירי במוסדות התורה שלנו שצריך להיות נפרד מאלו שלא הולכים בדרך המסורה מדור דור, ויתכן גם באופן פרטי שאם יש בחדר או בישיבה ילד או בחור שמשפיע לרעה על חבירו יש לסלקו, אבל כ״ז יתכן בכה״ג שיש לילד או לבחור לאיפה ללכת שיש לו בית ולכל היותר ישאר בבית, אבל באופן שיש ילד בבית שמשפיע לרעה על שאר הילדים הרי אם יגרשו מן הבית יהי׳ אבוד לגמרי, אלא דמן הדמיון לאברהם נראה דגם בכה״ג יש לעשות כן.

אולם על **מרן החזו״א זי״ע** מסופר רבות [75] על דאגתו לכל בחור ובחור מישראל גם אלו שסטו מן הדרך, ולא הי׳ מרשה לזרוק בחורים שמקלקלים את הישיבה והי׳ אומר שזה שאלה בדיני נפשות וכדי לפסוק בזה צריך סנהדרין של כ״ג, וסבר שאסור לרחק בחור בידים מישיבה וגם צריך לקבל בחורים כאלה בישיבה, וכשנשאל החזו״א ע״י **הרב פרבשטיין זצ״ל ר״י חברון** ממה שהורה הקב״ה לאברהם לעשות כשרה לגרש את ישמעאל, ענה **שזה פסוק לפני מתן תורה אבל אחר מ״ת צריך לדאוג על הפרט כמו על הכלל,** כי כל פרט הוא כלל גדול כי כל בחור שמצילו מרדת שחת הרי הצילו נפש אחת מישראל ועוד רבבות נפשות מיוצאי חלציו. [והי׳ אפש״ל בנוסח אחר דכ״ז שאין לך **ציווי מפורש מהקב״ה** אין לך לעשות כן מספק, ואדרבה מזה שאברהם לא הי׳ עושה כן נראה שבדרך כלל אין לנהוג כן וכנר׳ סברו הח״ח והגרי״ח זוננפלד דכל מש״כ בתורה הוא בגדר הוראה דלא כ׳ בתורה דברים סתם]

ההבדל בין ישמעאל לעשו בענין זה

והנה אי ננקוט כסברת הח״ח והגרי״ח זוננפלד דמה שאמר הקב״ה לאברהם הי׳ בזה הוראה לדורות, צ״ע כפי שכבר העיר דודי שליט״א דנר׳ שיש בזה סתירא מהנהגת אברהם להנהגת יצחק, דאף דמאברהם נראה שיש לנהוג לרחק ילד כזה אבל ביצחק נראה לא כן, דהרי גם לו הי׳ ילד עשיו שסר מן הדרך ולא רק שלא גירשו מן הבית מחשש שישפיע לרעה על יעקב, גם הראה לו אותות אהבה מיוחדת וניסה תמיד לקרבו ולכבדו וגם רצה לתת לו הברכות כדי שעי״ז יגיע לתפקידו בחיים ואף שלא עלה בידו לבסוף להחזירו בתשובה, מ״מ נראה שכך הוא ההנהגה הנכונה [אי לא דנימא דהקב״ה העלים ממנו לגמרי מצבו של עשיו וחשב שהוא צדיק אבל דברינו לפי הפשטות שאכן ידע מצבו -דהרי לקח נשים שהי׳ לו למורת רוח- רק שחשב שע״י שיקרב אותו יחזור למוטב] דמי לנו קרוב מיצחק להכרעת הקב״ה לשמוע בקול שרה הלא עליו הי׳ הנושא ואעפ״כ לא נהג כן בעצמו, ולא יתכן לומר דיצחק לא הבין הכרעת הקב״ה בויכוח אביו ואמו דבוודאי ידע והבין את זה, ומ״מ לא גירש עשיו מביתו. **והקושיא מתחזקת עוד יותר** למשנ״ת לעיל דעיקר מדתו של יצחק הי׳ להמשיך דרכו של אברהם ובכל שאלה שהי׳ לו חשב מה עשה אביו בכה״ג, דלכן לא התפלל על רבקה רק אחרי עשרים שנה וגם רצה לרדת למצרים בשעת הרעב, והבארות שחפר קרא ע״ש אביו, וא״כ כשהי׳ לו ילד שסר מן הדרך הישר הרי הי׳ לו דוגמא מהתנהגות אביו והו״ל לגרשו מן הבית כמו אביו.

וי״פ החילוק בין ישמעאל לעשו בכמה אופנים ויהי׳ בזה נפק״מ לדורות:

א: ביצחק הי׳ חשש שישמעאל ישפיע עליו לרעה משתי סיבות א: דהי׳ יותר מבוגר ממנו ונולד ראשון לאברהם. ב: הרי זה הי׳ עיקר דבריו להתגאות על יצחק ולומר לו שהוא היורש של אברהם והוא גדול וחשוב ממנו והי׳ לוקח אותו בחוץ כדי לשחק אתו בחיצים, וא״כ הי׳ חשש שהוא יהווה דוגמא בשבילו, וכבר הבאנו בפ׳ וירא פי׳ **החת״ס** במש״כ **וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו** [**לעיל כ״א י״א**] דקאי על יצחק דהי׳ רע בעיניו זה דיצחק לא חזק מספיק שלא ישפיע עליו, עוד מבואר **בחת״ס בתורת משה שם** דזה מה שאמר לו הקב״ה שם ״כי **ביצחק** יקרא לך זרע״ לרמז ביצחק ולא כל יצחק היינו שיש בתוכו חלק רע שזה חלק עשיו וא״כ יותר יש חשש שיושפע לרע [עוד הבאנו מ**אברבנאל בפ׳ עקידה** דעיקר שלימות יצחק להנתק לגמרי מכל עניני תאוות עוה״ז הי׳ בעקידה וזה הי׳ התחלת התיקון לכל העולם שיהי׳ אומה מנותק מלהמשך אחר התאוות וא״כ יתכן דעד העקידה הי׳ צריך עדיין מאד להזהר שלא יושפע לרעה מאידך הבאנו **מהג״ר אהרן קוטלר זצ״ל** דפשיטא שלא הי׳ חשש שיצחק יושפע לרעה, רק שבאותו זמן שיצטרך להלחם שלא להיות מושפע מישמעאל הי׳ יכול להתעלות יותר] אבל לענין יעקב ועשיו לא הי׳ חשש זה דהרי עשיו הי׳ תאום שלו ולא מוזכר שהי׳ מנסה לקלקלו, ואדרבה הרי כבר במעי אמם התחלקו ביניהם עוה״ז ועוה״ב והי׳ מרוצה מאד מזה שיעקב ישב בביהמ״ד תמיד, ועיקר שנאתו ליעקב התחיל רק כשיעקב בא לקחת ממנו מה שסבר ששייך לו, ומה גם שיעקב הי׳ בחיר האבות שלא נשאר בתוכו חלק רע כלל דכל הרע שעוד הי׳ ביצחק ורבקה לקחו עשיו כמבואר בספה״ק, ויעקב הי׳ יושב אהלים מנותק מכל הבלי עוה״ז ולכן לא הי׳ חשש שיושפע לרעה, וא״כ בכה״ג בוודאי יש להחזיק את עשיו בבית דאולי ישפיע עליו

[75] ביארצייט של החזו״א הביא **מו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א** כמה סיפורים נפלאים על החזו״א בענין זה [חלק מהם נביא להלן בהג״ה], ובפרט מספר **אנא עבדא להג״ר שמואל צבי קובלסקי זצ״ל** שהי׳ בן בית אצל מרן החזו״א ושם הביא מה שענה החזו״א לראש ישיבת חברון.

לטובה. ולפ״ז יש תמיד לשקול עד כמה זה שישאר בבית או בישיבה ישפיע על האחרים לרעה ולזה צריך שאלת חכם.

ב: עוד יש לחלק דישמעאל לא הי׳ לו דין ישראל כלל דהתייחס לגמרי לבן האמה וזה אמרה שרה גרש **האמה** הזאת וגו׳ כי לא יירש **בן האמה הזאת** וגו׳ **[שם פסוק י׳]** היינו דאין לו שייכות לכלל ישראל, וכמבואר באור החיים הק׳ שם, וא״כ יצחק שהוא היסוד והשורש לכלל ישראל וודאי עדיף ע״פ גוי, ואם יש חשש כל דהוא שיושפע מן הגוי פשוט דיש לגרש את הגוי, אבל עשיו מבואר בגמ׳ **קידושין יח.** דישראל מומר הוי, וגם ידענו דכלל בתוכו נשמות קדושות כמו רע״ק ור׳ מאיר, ולכן בוודאי הי׳ צריך לנסות לקרבו עד כמה שאפשר. ולפ״ז ל״ש כלל ללמוד מאברהם ושרה לדורות דהרי אצלינו הוא תמיד שיקול על איש מישראל י״ל דמאי חזית דדמא דידי׳ סומק טפי הרי אין אנו יודעים מה עוד יכול להיות מילד זה ומי יכול לקחת אחריות. **ויתכן דזה עומק כוונת החזו״א הנ״ל** דאין למדין לפני מ״ת היינו שישמעאל לא הי׳ לו דין כלל רק פרט, ויצחק הי׳ לו דין כלל שיצא ממנו כלל ישראל אבל היום כאו״א מישראל יש לו דין כלל. [שו״מ עד״ז **בחת״ס בתורת משה שם** דכל הטעם שאין להעביר אחסנתא מברא בישא דאולי יצא ממנו בן טוב, אבל בידוע שלא יהי׳ כלל בנים טובים מותר, וזה א״א לדעת רק ע״י נבואה, וזה גילה הקב״ה לאברהם שלא יצא שום זרע טוב מישמעאל, ולפ״ז בישראל לדורות ל״ש זה כלל].

ג: עי״ל דכשגירש אברהם את ישמעאל גירש את אמו הגר ביחד אתו, ולד׳ **הרמב״ן ורד״ק [לעיל כ״א י׳]** זה גופא שאמרה שרה לגרש גם את הגר לא הי׳ מצד הגר רק כדי שיהי׳ מי שידאג בשביל ישמעאל דחששה שאם לא יהי׳ עם אמו ימות או שלא יהי׳ מי שידריכנו, והגר אכן דאגה בשבילו כשהי׳ חולה, וכן לקחה לו אשה מארץ מצרים הרי שהי׳ קשור לאמו כל הזמן. וכן מבואר **בפרקי דר״א פכ״ט** דכשבא אברהם פעמיים לבקר את ישמעאל לא מצאו בביתו ושאל לאשתו איפה הוא, ופעם ראשון ענתה שהלך ללקט תאנים **עם אמו** ופעם שני ענתה שהלך לרעות גמלים **עם אמו** הרי דנשאר צמוד וקשור לאמו כל הזמן, ובכה״ג שיש לו אמא הדואגת בשבילו יותר קל לגרשו מן הבית, אבל לגרש את עשיו זה להשאיר לו בלי אבא ואמא וע״ז אולי לא הי׳ הקב״ה מצווה לגרשו ולפ״ז אין לנו הוכחה לדורות מאברהם אא״כ דואג לשלוח את אמו ביחד. [76]

ד: גם כשגירש אברהם את ישמעאל הלך תמיד לבקרו וכמבואר בפרקי דר״א שם שאחרי שלש שנים הלך לבקרו וכשראה שאשתו אינה מקבלת אורחים כהוגן, רמז לו לגרשה, וכשחזר שוב לבקרו הי׳ לו כבר אשה חדשה שקיבלה אותו יפה, והתפלל להקב״ה שיברך את בית ישמעאל בכל הברכות בעולם ואכן כן הי׳, וכשחזר ישמעאל לביתו וראה כל מה שהשפיע לו אביו **הבין שעדיין רחמי האב עליו,** הרי דגם אחרי שגירש אותו טיכס עצות שישמעאל ידע ויבין היטב בלבו דרחמי אביו עליו בשלימות, ובוודאי עי״ז התחזק הקשר לאביו יותר ויותר. וא״כ יתכן דרק בכה״ג אמר הקב״ה לגרשו כיון שידע ה׳ שרחמי אברהם עליו וא״כ עדיין יש אפשרות שיחזור בתשובה אבל כל כמה שיש חשש שהבן ירגיש ששונאים אותו ולעולם לא יחזור בתשובה ע״ז אין לנו הוראה לגרשו.[77]

ואם באנו לזה יש להוסיף **דבר פלא** דכבר בשעת העקידה אנו מוצאים את ישמעאל מלווה את אברהם לעקידה כמ״ש **[לעיל כ״ב ג׳]** וישכם אברהם בבוקר וגו׳ ויקח את שני נעריו עמו ופירש״י **[ע״פ מדרש ויק״ר כ״ו ז׳]** דזה ישמעאל ואליעזר, וצ״ע דהרי כבר גירש אותו והי׳ עם אמו במדבר פארן ועדיין לא החזיר את הגר רק אחרי מיתת שרה, ולא מסתבר ששרה הי׳ מרשה את ישמעאל לגור בביתה עם יצחק עוד צ״ע דכשהקב״ה אמר לו את בנך אשר אהבת הסתפק דאולי קאי על ישמעאל משמע שהי׳ לו אתו קשר תמידי, **[ובאזנים לתורה** נדחק דכיון שהלך לשחוט את יצחק כבר יכול לחזור הביתה ודחוק דמשמע דשני נערים אלו הי׳ רגילים להתלוות אתו בדרך] וכבר עמדו בזה בעלי התוס׳ שם **[בתוס׳ השלם עה״ת]** ותירצו דאברהם הי׳ הולך לבקרו כל שנה. [ועדיין צ״ע דמ׳ דלא נפגש אתו רק פעם בשנה וצ״ל דהי׳ קורא לו לבוא אתו במסעותיו וניצל כל הזדמנות

---

[76] ועד״ז מסופר על **החזו״א** דפעם שאל לו **רב וולף** מנהל סמינר בבני ברק על תלמידה אחת אם מותר להרחיקה, ומתחלה אמר החזו״א דזה דיני נפשות, אבל רב וולף התעקש דפשוט ל״ש להחזיקה, א״ל החזו״א א״כ איפוא זאת תעשה לאחר שתשלחנה תדאג לכל צרכי׳ הפרטיים והכלליים. והוסיף **כי בימינו כל בני ובנות ישראל נחשבים כיתומה בחיי האב** והיות ועיקר ענין החינוך עבר אל מוסדות התורה וכשם שא״א לזרוק יתום לרחוב כך א״א לזרוק שום בן או בת לרחוב.

ועד״ז הי׳ הנהגת החזו״א כלפי כל החילונים שיש לנסות לקרבם וכידוע, וקראתי על **הג״ר אליהו דרבקין זצ״ל [אביו של הג״ר צבי שליט״א ר״י גרודנא]** שהי׳ רב המושבה רמתיים, ובזמנו החלה הפירצה של גידול שפנים לצורך אכילה ומסחר, בליל שבת סיפרו לו שמגדל שפנים אחד רוצה לערוך בר מצוה למחר בבית הכנסת, למחר התייצב הרב בפתח בית הכנסת ולא הורשה לו ולאף אחד מאורחיו ליכנס אא״כ יקבל עליו להפסיק בגידול השפנים, ונעשה מזה מהומה גדולה, לאחר שבת סר למעונו של החזו״א שלמרבה ההפתעה לא מיהר לתמוך במהלך של הרב דרבקין, וא״ל עניין זה עומד על גבול המח׳ בין קנאות לוותרנות, אפשר הי׳ להתיר עריכת בר מצוה ולנאום באותו מעמד נגד הפרצה של גידול השפנים וטען שמאחר שאפשר להוסיף על ז׳ קרואים, א״כ הי׳ אפשר להתיר לעלות תוך הבעת מחאה על מעשיו ואח״כ להוסיף עוד קרואים, ומה שבעבר היו מעכבים רשעים לעלות לתורה זה הי׳ שייך בזמנים קדומים שפורצי הגדר היו יחידים וע״י הרחקה זו היו מחזירים אותם למוטב, אבל כהיום שהפושעים רבים הם הרחקה זו לא תבוא לידי חזרה למוטב אלא תעורר שנאה בלב החפשיים.

[77] פעם הי׳ מעשה שגם החזו״א הכריע שצריך לשלח את הבחור מישיבה מ״מ התנה עם הראש ישיבה שמתחלה יקבע אתו חברותא לתקופה מידי יום ביומו, ורק אחרי תקופה יודיענו ששולחים אותו מישיבה ומ״מ ימשיך ללמוד אתו גם אח״כ.

להשפיע עליו] ויש להוסיף דע"י ביקורים אלו התחזק הקשר יותר ויותר עד שבסוף הצליח להחזירו בתשובה.

מה שלקח אברהם את ישמעאל ללוותו לעקידה

וי"ל עוד דהא דרצה לקחת אותו ללוותו לעקידת יצחק, כיון שרצה להשפיע עליו לטובה, **ובוודאי מי שזוכה ללוות את אברהם בדרך כזה שלבו הי' בוער באש נורא ועצום באהבת ה' בבואו לשחוט בנו יחידו לא יתכן שלא יושפע מזה,** וכבר ביארנו מה שנקראו אז **נעריו** דל' נער הוא במי שרוצה להתחנך ושואף להתחדשות וי"ל דע"י הליווי לאברהם התחזק בו שאיפות עצומות לרוחניות וזה ג"כ הביא אותו לחזור בתשובה, ושמעתי בשם **הבן איש חי** דאז בשעת העקידה הבין ישמעאל דיצחק הוא באמת הרבה יותר גדול ממנו [וכמ"ש רש"י שם פסוק א' על ויהי אחרי הדברים האלה דזה מה שיצחק הי' אומר לישמעאל דאני הייתי מוסר כל נפשי להקב"ה וכאן ראה שאכן מתכוון לזה באמת] וא"כ יתכן דאז הוא שעשה תשובה.

ויתכן דכל ענינו של ישמעאל ויצחק מרמז למה שבמשך הדורות אנו סובלים מהם כ"כ וזהו כתחלת דרכו שהי' ביחד עם יצחק וניסה להרגו, אבל תשובתו בסוף ימיו מרמז דבסופו של דבר יכירו הישמעאלים בגדלות זרעו של יצחק שהם היורשים האמתיים של אברהם ויסכימו שארץ ישראל שלנו הוא. **[עי' בעל הטורים בסוה"פ שנרחיב בזה לקמן]** ויתכן דזה יהי' רק כשיכירו שאנו מוכנים למסור נפש עבור הקב"ה כמו יצחק, אבל כ"ז שהם לא רואים מסירות נפש שלנו הם חושבים שאצלם נמצא כח מסירות נפש ולזה מוכנים להתאבד עבור אמונתם וגם מאמינים שהעקדה לא הי' עם יצחק כלל וכ"כ בקורַן שלהם שמעשה העקדה הי' עם ישמעאל אבל כשיראו שאנו הולכים בדרכו של יצחק יש לנו כח מסירות נפש יכירו ממילא גם בעקידת יצחק, ויחזרו בתשובה ונזכה לביאת משיח צדקינו בב"א.

עכ"פ אחרי כל החילוקים שאמרנו נמצא דאדרבה התנהגות יצחק עם עשיו הי' בדיוק כפי מה שראה אצל אביו, דראה אצלו עד כמה צריך למסור נפש ולקרב ילד שסר מן הדרך, ומה שנצטווה אביו לגרש את ישמעאל הי' בזה סבה מיוחדת שלא הי' שייך כאן וא"כ אדרבה הנהגת יצחק והנהגת אברהם משלימים זה את זה.

טעם פירוט חיי ישמעאל ותולדותיו

ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וגו' ואלה שמות בני ישמעאל וגו' ומשמע ודומה ומשא וגו' אלה הם בני ישמעאל וגו' ואלה שני חיי ישמעאל וגו' וישנו מחוילה עד שור וגו' על פני כל אחי נפל: [שם י"ב י"ח]

כ' הרד"ק דמה שהזכיר הכתוב את תולדות ישמעאל, הוא לכבודו של אברהם לפי שהי' בכורו ולהודיע שהי' לו י"ב נשיאים וכפי שהבטיח ה' לאברהם. ומה שייחס שנותיו של ישמעאל אף שהי' רשע, נחלקו הראשונים דרש"י כ' ע"פ **מגילה יז.** דזה רק היכי תמצי לייחס בהם את שנותיו של יעקב עי"ש החשבון, **ורמב"ן** כ' שהכתוב יספר בבני הצדיקים תולדותם ומספר חייהם, כדי להודיע שזרע צדיקים יבורך, ועוד שישמעאל עשה תשובה ולכן מנה שנותיו כדרך הצדיקים. **ובגור ארי'** הק' ע"ז דמשום כך אין סבה למנות כל ימי חייו כיון שבכך נימנית אף שנות רשעותו שהלא לא עשה תשובה עד סוף ימיו.

והנה במש"כ על פני כל אחיו **נפל** ופירש"י דנפל פירושו שכן, וא"כ ק' למה כ' נפל ולא שכן [וכמ"ש לעיל ט"ז י"ב ע"פ כל אחיו ישכון] ותי' רש"י עד שלא מת אברהם ישכון, משמת אברהם נפל, וצ"ב במה מתבטא זה דאחרי מיתת אברהם נפל.

צמיחת בן דוד בנפילת ישמעאל

והנראה בעז"ה ע"פ דברי **בעל הטורים** "ע"פ כל אחיו נפל וסמיך ליה ואלה תולדות יצחק לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק" ובברית בין הבתרים **[לעיל ט"ו י"ב]** כ' ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדלה **נופלת עליו,** וכ' **בפרקי דר"א פכ"ח** ד"נופלת" זה מלכות בבל "עליו" אלו בני ישמעאל **שעליהם בן דוד יצמח** וכו' **ובפרק ל'** אמר רבי ישמעאל ט"ו דברים עתידים ישמעאל לעשות באחרית הימים וכו' **ובפרק כ"א** אמר עוד רבי ישמעאל דג' מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים וכו' **ומשם בן דוד יצמח** ויראה באבדן אלו ואלו וכו' וכבר נתבאר בפ' לך לך ע"פ **זוה"ק ח"ב לב. ראשונים סוף דניאל ותרגום יונתן פ' בלק ורמב"ם באגרת תימן ומהרש"א ב"ב עג:** כי האחרונה שבגלויות ישראל יהי' גלות ישמעאל, ולפ"ז א"ש דבסוף פ' שלנו שהוא המעבר בין חיי אברהם לחיי יצחק מרמז בעל הטורים למעבר בין גלות ישמעאל לגאולה ומבואר דחיי אברהם אבינו מייצגים תקופת הגלות, וחיי יצחק מייצגים תקופת אחרית הימים שאז מתגברים על בחינת ישמעאל. הרי מבואר מכ"ז דצרת ישמעאל היא זה שתוליד את אור הגאולה.

ישמעאל יתבטל כשמסתלק ממנו כח אברהם

ומה שנרמז כ"ז דוקא בסוף חיי אברהם, יתבאר היטב ע"פ מה שבארנו בפ' וירא באריכות דעיקר כוחו של ישמעאל קיבל ממה שנימול וממה שאברהם התפלל

עליו לו ישמעאל יחי׳ לפניך ומזה נקרא ״אדם״ אלא ששרה בגירוש הגר וישמעאל פעלה להפקיע ייחוס שלו שלא יהי׳ נקרא בן אברהם רק בן הגר המצרית, וכח זה של שרה פועלת עד היום הזה וכמבואר **במשך חכמה [לעיל כ״א י״ב]** בביאור הא דמבואר **בב״ב נח.** דחזי ר׳ בנאה דגני אברהם בכנפי׳ דשרה וקא מעיינה בראשו, דהיינו דמאברהם נטלה הגר הזוהמא ממה שטעה בידיעת אלקות לפני שהכיר את בוראו ונכנס לישמעאל, ושרה בררה ממנו רק את הטוב והצדק, וזה הכוונה דקא מעיינה בראשו שרואה רק לברור הטוב והדעות הצודקות והקדושות אשר העלה בעוצם עיונו אחרי הכרתו את בוראו בשלימות, והוסיף **הגרמ״י רייזמן שליט״א** דיתכן דנכלל בזה מה שאברהם מסתכל קצת בעין טובה על ישמעאל לקרבו ושרה אומר לו לרחקו ולגרשו, **ודו״ד זה בין אברהם ושרה ממשיכה עד זמן הגאולה דאברהם הוא זה שנותן תוקף לישמעאל כדי לזכך את ישראל ושרה מנסה לגרשו ולרחקו**, ולכן ביום ראשון דר״ה אנו קוראים פ׳ גירוש ישמעאל דהוא זה שמפקפק על בחירתם של ישראל וע״י כח שרה אנו מצליחים לגרשו, עכ״פ לפ״ז א״ש דכאן בסוף הפרשה כ׳ הצלחת ישמעאל ומפלתו כיון דהצלחתו נובע מאברהם ואחרי פטירת אברהם שמרמז להחלשת כח אברהם ממילא יש מפלה לישמעאל, ושוב נצמח כח יצחק ע״י שרה אמנו ואז ממילא ואלה תולדות יצחק בן אברהם להורות דמעתה רק יצחק הוא זה שמתייחס לאברהם. ובזה י״ל עוד פי׳ למה נקרא פ׳ זו **פ׳ חיי שרה** כשבעיקר מיירי בנישואי יצחק, רק אגב מוזכר מיתת שרה וגם מיתת אברהם, אבל לנתב׳ רק ע״י כח שרה הי׳ אפשר להמשיך ״תולדות יצחק״ ונמצא החיים של שרה ממשיכה לדורות הבאים.[78]

ולפ״ז מה שמנה הכתוב את פרטי חיי ישמעאל ובניו, דזה כדי לתת תוקף לישמעאל לפני הגאולה דזה בנוי על מה שהוא צמוד לאברהם ולכן הוזכר כאן גם צדקת ישמעאל דלפני הגאולה יש תוקף לבני ישמעאל מחמת הנקודות הטובות של ישמעאל אביהם.

שמע ודום ושא לקבל צרת ישמעאל

וא״ש דבפרשה זו נרמז מה צריך להיות התפקיד שלנו בגלות ישמעאל, וכדהדריך **לנו הרמב״ם באגרת תימן ד״ה אבל מה** וז״ל ״ואתם אחינו דעו שה׳ ירטנו [הוליכנו בדרך קשה] ברוב עוונינו עם זאת האומה רצוני לומר אומת ישמעאל המריבה לצערינו... ולא עמדה כלל על ישראל אומה יותר מרעה ממנה, ולא מי שהפליג להשפילנו ולהפחיתנו ולחזק שנאתם כמותם, עד שדוד מלך ישראל כשהראו לו ברוח הקודש הרעות אשר יעברו על ישראל לא צעק ולא יילל ולא ביקש תשועה זולת ממלכות ישמעאל, ואמר [תהילים ק״כ ה׳] ״אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר״ וראו איך זכר קדר משאר בני ישמעאל לפי שהמשוגע הוא מבני קדר כמו שהוא מפורסם מייחוסו, ואנחנו עם היותינו סובלים שיעבודם וכזביהם ושקרותם למעלה מיכולתינו אין ביכולת האדם כח לסבול, ויהי כמו שאמר דוד ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו [שם ל״ח י״ד] **וכמו שהכיחונו רבותינו לשאת כזבי ישמעאל ושקרו לשתוק ממנו, וסמכו לזה הפסוק שכתוב בשם בניו ומשמע ודומא ומשא שמא דום ושא [ראה בתרגם יונתן על פסוק זה שמפרש וצמיתא ושתוקא וסוברא]** וכבר הסכמנו כולנו גדולים וקטנים לסבול שיעבודם שכן אמר ישעי׳ **[ישעי׳ ג׳ ו׳]** גוי נתתי למכים ולחיי למורטים, ועם כ״ז לא נוכל להנצל מרוב רעתם ופחזותם כל הזמן וכ״ז שאנו רודפים שלומם הם רודפים אחרינו בחרום ובמלחמה, וכמו שאמר דהמע״ה **[תהילים ק״כ ז׳]** אני שלום וכי אדבר המה למלחמה.. וכש״כ כשנעורר כח ונתפאר להם במלוכה בשטות ובכזב שאנו נמסור עצמינו למות״ **ע״כ לשון הרמב״ם.**

[78] ואכן אברהם בהספידה על שרה שיבחה ע״ז שגירשה את הגר וכמ״ש **בתנחומא בתחלת הפרשה אות ד׳** שאמר עלי׳ פרק אשת חיל ועה״פ דרשה צמר ופשתים אמר בין יצחק וישמעאל שאמרה גרש האמה הזאת ואת בנה. ומה שנרמז דוקא בצמר ופשתים הרחיב **הגרמ״י רייזמן שליט״א ע״פ מש״כ מהרש״ם בתכלת מרדכי עה״ת** דכלאים הוא מן החוקים שלא מובנים, וישמעאל זלזל במה שלא נעשה בדעת והבנה ולכן צחק על ברית של יצחק שהי׳ רק כבן שמונה בלי דעת, אבל הוא הי׳ לו ברית רק כבן י״ג, והטעם כיון שהי׳ בנו של אברם ולא של אברהם, ואברם הי׳ פילוסוף גדול ע״פ שכל והבנה אבל יצחק בן אברהם שנכנס לברית בביטול גמור להקב״ה בלי שכל והבנה. ושרה הקפידה שלא יתחברו יצחק לחברים שלא משיגים ענין הביטול להקב״ה בגדר חוקים.